

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАУКОВО-ДОСЛІДНИЙ ІНСТИТУТ ПУБЛІЧНОГО ПРАВА
ЦЕНТРАЛЬНОУКРАЇНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ВОЛОДИМИРА ВИННИЧЕНКА**

Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису

ВАРХОВ АНДРІЙ ГРИГОРОВИЧ

УДК 342.951:351.746.1:351.86:355.45

ДИСЕРТАЦІЯ

**АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИЙ МЕХАНІЗМ ВЗАЄМОДІЇ
СУБ'ЄКТІВ СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ Й ОБОРОНИ ЩОДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ: ПИТАННЯ ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИКИ**

12.00.07 – адміністративне право і процес;
фінансове право; інформаційне право

Подається на здобуття наукового ступеня **кандидата юридичних наук**

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей,
результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

_____ А.Г. Вархов

Науковий керівник–
Боровик Андрій Володимирович
кандидат юридичних наук, доцент

Кропивницький – 2023

АНОТАЦІЯ

Вархов А.Г. Адміністративно-правовий механізм взаємодії суб'єктів сектору безпеки й оборони щодо забезпечення національної безпеки: питання теорії та практики. – *Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.*

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право». – Науково-дослідний інститут публічного права, Центральноукраїнський державний університет імені Володимира Винниченка, Кропивницький, 2023.

У дисертаційному дослідженні розкрито категорійно-поняттєве визначення, зміст, сутність адміністративно-правового механізму взаємодії суб'єктів сектору безпеки й оборони щодо забезпечення національної безпеки, а також детермінації його особливостей у системному та комплексному вияві. Адміністративно-правовий механізм взаємодії суб'єктів сектору безпеки й оборони щодо забезпечення національної безпеки визначено як сукупність адміністративно-правових засобів, які об'єктивують комплекс реалізованих суб'єктами забезпечення національної безпеки нормативних, організаційних та контрольно-наглядових дій, спрямованих на забезпечення належних умов (засад), принципів, правил, стандартів та процедур функціонування процесу реалізації взаємовідносин між суб'єктами сектору безпеки й оборони України під час виконання ним функціональних обов'язків. Уточнюється, що адміністративно-правові засоби, які формують структуру адміністративно-правового механізму взаємодії суб'єктів сектору безпеки й оборони щодо забезпечення національної безпеки можна розглядати у двох аспектах: як сукупність адміністративно-правових норм або ж як інструменти виконання адміністративних рішень. Доведено, що останній підхід є застосовним при загальному визначенні поняття адміністративно-правового механізму

(здійснюється акцентуація на його інструментальній складовій), адже адміністративно-правові засоби віддзеркалюють найбільш істотні його особливості.

Визначено, що мета адміністративно-правового механізму взаємодії суб'єктів сектору безпеки й оборони щодо забезпечення національної безпеки має дуальне значення. Висунуто гіпотезу, що основним загальним завданням адміністративно-правового механізму взаємодії суб'єктів сектору безпеки й оборони щодо забезпечення національної безпеки є реалізація окремих напрямів державної політики у сфері національної безпеки й оборони. Уточнено, що конкретні завдання цього механізму є прямо залежним від того, які завдання поставлені перед тими суб'єктами, які мають взаємодіяти. Вони визначаються індивідуально та стосуються напрямів та видів спільної діяльності, що потребують врегулювання (наприклад, врегулювання процедури делегування окремих повноважень суб'єкта сектору безпеки й оборони іншому суб'єкту цієї системи задля ефективності виконання завдань системи забезпечення національної безпеки України). Доведено, що адміністративно-правовий механізм взаємодії суб'єктів сектору безпеки й оборони щодо забезпечення національної безпеки виконує низку функцій. Здійснено умовний поділ таких функцій за груповими ознаками. Перша група – базові функції (регулятивна та координаційна). Друга група – цільові функції (інституційна; контрольно-наглядова; забезпечувальна тощо). Третя група – спеціальні функції (стабілізаційна; адаптаційна; прогностична).

Сформовано, що структура адміністративно-правового механізму взаємодії суб'єктів сектору безпеки й оборони щодо забезпечення національної безпеки є такою: 1) адміністративно-правові норми, об'єктивовані у межах нормативно-правової бази, що складається з актів різної юридичної сили та загального і спеціального спрямування, основним призначення яких є врегулювання конкретного питання у межах означених відносин; 2) об'єкти регулювання – діяльність та поведінка суб'єктів сектору безпеки й оборони;

3) суб'єкти регулювання – суб'єкти, що формують правові рамки та процедури досліджуваної взаємодії (як суб'єкти ієрархічно вищої структури, так і самі суб'єкти взаємодії); 4) адміністративні правовідносини, що виникають між об'єктами та суб'єктами регулювання, а також ті, що виникають, розвиваються та припиняються між представниками сектору безпеки й оборони (йдеться як про горизонтальні, так і вертикальні відносини, що характеризуються різним змістом); 5) адміністративно-правові засоби реалізації механізму взаємодії суб'єктів сектору безпеки й оборони щодо забезпечення національної безпеки – нормотворчі (встановлення правил, процедур, зобов'язань тощо), організаційні (збір інформації, підготовка документів тощо), забезпечувальні (методичний супровід, технічне та матеріальне оснащення, фінансування тощо) та управлінські (заохочення, переконання, контроль-наглядова діяльність тощо).

Виявлено, що взаємодія суб'єктів сектору безпеки й оборони щодо забезпечення національної безпеки організовується та здійснюється у таких сферах: 1) забезпечення державної безпеки та безпеки державного кордону; 2) оборони; 3) захисту критичної інфраструктури; 4) внутрішньополітичній та зовнішньополітичній; 5) соціальній та гуманітарній; 6) економічній; 7) екологічній; 8) науково-технологічній тощо. Узагальнено, що базовим напрямом реалізації цього механізму є запобігання та протидія загрозам національним інтересам України у всіх сферах життєдіяльності держави та суспільства, а також забезпечення їхньої реалізації та збереження. Окремо відзначено, що з наукової точки зору такими напрямками також є: 1) правоохоронний – спільна реалізація функцій охорони та захисту щодо об'єктів національної безпеки (державної безпеки, державного кордону, критичної інфраструктури тощо); 2) інформаційний – обмін необхідною інформацією, у тому числі безпечний та безперешкодний доступ до неї; 3) узгоджувальний – наявність механізму злагодженої діяльності, що дозволяє сформувати тактику спільних дій в умовах єдності.

Визначено види, форми та методи взаємодії суб'єктів сектору безпеки й оборони щодо забезпечення національної безпеки. Узагальнено, що в залежності від виду слід виокремлювати конкретну форму цієї взаємодії. Йдеться про базові та інші її різновиди, які втілюються в дійсність через: 1) проведення спільних операцій та інших заходів; 2) здійснення спільних навчань (тренувань); 3) обмін інформацією (у тому числі оперативною); 4) проведення спільних нарад, конференцій, семінарів тощо. Уточнюється, що відповідні методи загалом характеризуються подвійним змістом, адже з одного боку необхідно забезпечити функціонування системи таких взаємозв'язків, а з іншої – створити умови для належної реалізації їхньої мети.

З'ясовано особливості здійснення інформаційної взаємодії між суб'єктами сектору безпеки й оборони щодо забезпечення національної безпеки з уточненням про необхідність створення єдиної системи електронної взаємодії між ними, що об'єднуватиме інформаційні ресурси, бази даних, електронні сервіси тощо та дозволить забезпечити швидкий та безпечний обмін інформацією. Окремо схарактеризовано ступінь законодавчого забезпечення реалізації такої взаємодії за умов ведення суб'єктами сектору безпеки й оборони посиленого режиму несення служби та виконання додаткових оборонних функцій як такий, що загалом є достатнім для організації захисту територіальної цілісності України, максимально можливого убезпечення громадян від наявних небезпек та мобілізації власних ресурсів на необхідні потреби.

Розкрито особливості діяльності основного органу державного управління зі специфічним статусом, що опікується питаннями організації взаємодії між суб'єктами сектору безпеки й оборони щодо забезпечення національної безпеки, а також сформовано ряд пропозицій та ініціатив щодо розвитку адміністративного законодавства в частині удосконалення адміністративно-правового регулювання сфери сумісної діяльності означених суб'єктів.

Виявлено, що у науково-доктринальній площині відкритим питанням є визначення статусу Ради як органу, що суміщає значне коло сфер відання, а функції якого є непритаманними для діяльності значної кількості аналогічних зарубіжних суб'єктів. Аналіз законодавчих ініціатив свідчить про відсутність внесення на розгляд Верховної Ради України будь-яких пропозицій щодо оптимізації її координаційних повноважень. Означене можна розглядати як таке, що Рада має достатній нормативний базис для організації взаємодії суб'єктів сектору безпеки й оборони задля виконання ними завдань у сфері забезпечення національної безпеки, адже іншого спеціалізованого органу у цій сфері немає. Це реалізовується двома способами: по-перше, шляхом розроблення загальних основ необхідності та організаційно-правих засад здійснення такої взаємодії у межах стратегічно-планових документів; по-друге, прийняттям важливих державних рішень, які активізують здійснення такої взаємодії у необхідному напрямі.

Доведено, що діяльності Ради в контексті організації та здійснення взаємодії між суб'єктами сектору безпеки й оборони щодо забезпечення національної безпеки недостатньо для того, щоб в Україні функціонувала інтегрована система забезпечення національної безпеки, що має бути пронизана механізмами взаємообміну, взаємосумісності та взаємодопомоги між суб'єктами сектору безпеки й оборони.

Виявлено, що наразі у правовому полі єдності у питанні запровадження стійкої системи побудови постійних взаємозв'язків між суб'єктами сектору безпеки й оборони немає. Тому запропоновано: 1) утворити та забезпечити функціонування Центру міжвідомчої взаємодії при Раді національної безпеки і оборони України; 2) розробити та прийняти ключові акти законодавства, зокрема такі як: рішення Ради національної безпеки і оборони України «Про створення Центру міжвідомчої взаємодії» та указу Президента України, яким має бути введено в дію таке рішення; указу Президента України «Питання Центру міжвідомчої взаємодії», яким буде затверджено Положення про Центр

міжвідомчої взаємодії та окреслено його правовий статус; указ Президента України «Про стратегію забезпечення взаємодії суб'єктів сектору безпеки й оборони в Україні»; рішення Ради національної безпеки і оборони України «Про організацію та здійснення взаємодії суб'єктів сектору безпеки й оборони щодо забезпечення національної безпеки» та указу Президента України «Про затвердження Інструкції з організації та здійснення взаємодії суб'єктів сектору безпеки й оборони щодо забезпечення національної безпеки» тощо; б) внесенні змін та доповнень до нині чинних актів законодавства щодо виправлення техніко-юридичних та функціональних недоліків у межах Законів України «Про національну безпеку України» від 21 червня 2018 р. № 2469-VIII, «Про Раду національної безпеки і оборони України» від 05 березня 1998 р. № 183/98-ВР, «Про санкції» від 14 серпня 2014 р. № 1644-VII» та інших нормативно-правових актів.

Ключові слова: адміністративно-правовий механізм, взаємодія, забезпечення національної безпеки, координація, Рада національної безпеки і оборони України, сектор безпеки й оборони, сумісна діяльність.

SUMMARY

Varkhov, A. H. Administrative and Legal Mechanism for Interaction of Security and Defence Sector Entities with regard to Ensuring National Security: Issues of Theory and Practice. – *Qualification scientific work on the rights of the manuscript.*

Thesis for obtaining a scientific degree of Candidate of Juridical Science in specialty 12.00.07 "Administrative Law and Procedure; Financial Law; Information Law." – Scientific Institute of Public Law, Volodymyr Vynnychenko Central Ukrainian State Pedagogical University, Kropyvnytskyi, 2023.

The thesis reveals the categorical and conceptual definition, content, and essence of the administrative and legal mechanism for interaction of security and defence sector entities with regard to ensuring national security, as well as the determination of its features in a systemic and comprehensive manner. The administrative and legal mechanism for interaction of security and defence sector entities with regard to ensuring national security is defined as a totality of administrative and legal means that objectify a set of regulatory, organisational, control and supervisory actions implemented by the national security entities with the purpose of ensuring appropriate conditions (fundamentals), principles, rules, standards and procedures for the functioning of the process of implementation of interrelations between the security and defence sector entities of Ukraine in the course of performing their functional duties. It is specified that the administrative and legal means which form the structure of the administrative and legal mechanism for interaction of security and defence sector entities with regard to ensuring national security can be considered in two aspects: as a set of administrative and legal provisions or as instruments for implementing administrative decisions. It is proved that the latter approach is used in the general definition of the concept of the

administrative and legal mechanism (the emphasis is placed on its instrumental component), since administrative and legal means reflect its most significant features.

It is determined that the purpose of the administrative and legal mechanism for interaction of security and defence sector entities with regard to ensuring national security is dual. The author hypothesises that the main general task of the administrative and legal mechanism for interaction of security and defence sector entities with regard to ensuring national security is to implement certain areas of public policy on national security and defence. It is clarified that the specific tasks of this mechanism directly depend on the tasks assigned to the entities that are to interact. They are determined individually and relate to the areas and types of joint activities that need to be regulated (for example, to regulate the procedure for delegating some full powers of a security and defence sector entity to another entity of this system for the purpose of efficient performance of the tasks of the national security system of Ukraine). It is proved that the administrative and legal mechanism for interaction of security and defence sector entities with regard to ensuring national security performs a number of functions. Such functions are conditionally grouped by common characteristics. The first group includes basic functions (regulatory and coordination functions). The second group includes targeted functions (institutional; control and supervision; support functions, etc.). The third group includes special functions (stabilisation, adaptation and prognostic functions).

It is stated that the structure of the administrative and legal mechanism for interaction of security and defence sector entities with regard to ensuring national security is as follows: 1) Administrative and legal provisions objectified within the regulatory framework consisting of regulations of different legal force, of general and special orientation, the main purpose thereof is to regulate a specific issue within the relations under study; 2) Objects being regulated – the activities and conduct of security and defence sector entities; 3) Regulatory actors – that is, those actors that form the legal framework and procedures for the interaction under study (both hierarchically higher level entities and the actors of interaction themselves);

4) Administrative legal relations that arise between objects being regulated and regulatory actors, as well as those that arise, develop and terminate between representatives of the security and defence sector (these are both horizontal and vertical relations characterised by different content); 5) Administrative and legal means of implementing the administrative and legal mechanism for interaction of security and defence sector entities with regard to ensuring national security: rule-making (establishment of rules, procedures, duties, etc.), organisational (collection of information, preparation of documents, etc.), support (methodological support, technical and material equipment, financing, etc.) and managerial (encouragement, persuasion, control and supervision, etc.).

It is found that the interaction of security and defence sector entities with regard to ensuring national security is organised and implemented in the following fields: 1) ensuring state security and state border security; 2) defence; 3) protection of critical infrastructure; 4) domestic and foreign policy; 5) social and humanitarian; 6) economic; 7) environmental; 8) scientific and technological, etc. It is summarised that the basic trend in implementing this mechanism is to prevent and counter threats to the national interests of Ukraine in all sectors of activities of the State and society, as well as to ensure their implementation and preservation. In addition, it is noted that from a scientific perspective, these areas trends are as follows: 1) law enforcement – joint implementation of security and protection functions in relation to national security objects (state security, state border, critical infrastructure, etc.); 2) information – exchange of necessary information, including secure and unimpeded access to it; 3) coordination – focus and coherence of activities, enabling to formulate tactics of joint actions in terms of unity.

The types, forms and methods of interaction of security and defence sector entities with regard to ensuring national security are determined. It is summarised that, depending on the type, a specific form of this interaction should be distinguished. We are talking about its basic and other varieties, which are implemented through: 1) joint operations and other activities; 2) joint exercises

(training); 3) exchange of information (including operational information); 4) joint meetings, conferences, seminars, etc. These are its fundamental and other varieties, which are implemented through: 1) joint operations and other activities; 2) joint exercises (training); 3) exchange of information (including operational information); 4) joint meetings, conferences, seminars, etc. It is specified that the relevant methods are generally characterised by a dual content, since it is necessary, on the one hand, to ensure the functioning of the system of such interrelations, and on the other hand, to create conditions for the proper realisation of their purpose.

The author reveals the particularities of information interaction between the security and defence sector entities with regard to ensuring national security and specifies the need to create a unified system of electronic interaction between them, which will combine information resources, databases, electronic services, etc. and will ensure fast and secure information exchange. The degree of legislative support for the implementation of such interaction in the context of enhanced service and additional defence functions by the security and defence sector entities is described as generally sufficient to ensure the protection of Ukraine's territorial integrity, to ensure the maximum possible protection of citizens from existing dangers and to mobilise their own resources for the essential needs.

The author reveals the particularities of the main public administration body with a specific status dealing with the issues of organising interaction with regard to ensuring national security, as well as makes a number of proposals and initiatives for the development of administrative legislation in terms of improving the administrative regulatory framework for joint activities of the security and defence sector entities of Ukraine.

It is revealed that from the scientific and doctrinal perspective, the issue of determining the status of the Council as a body that combines a significant range of areas of competence, and functions thereof are not typical for the activities of a significant number of analogous foreign entities is open. The analysis of legislative initiatives reveals that no proposals have been submitted to the Verkhovna Rada of

Ukraine to optimise its coordination powers. Accordingly, it is believed that the Council has a sufficient regulatory framework for organising the interaction of the security and defence sector actors to fulfil their tasks in the field of national security, as no other specialised body exists in this field. This is implemented in two ways: first, by developing the general principles of the need for and organisational and legal framework for such interaction under strategic and planning documents; second, by making important State decisions that activate such interaction in the required direction.

The author proves that the activities of the Council in the context of organising and implementing interaction with regard to ensuring national security are not sufficient for Ukraine to have an integrated system of ensuring national security, which should be permeated with mechanisms of mutual exchange, interoperability and mutual assistance between the security and defence sector actors.

It is revealed that there is currently no unity in the legal field regarding the introduction of a sustainable system for building permanent relationships between the security and defence sector actors. Therefore, it is proposed to: 1) establish and ensure the functioning of the Centre for Interagency Cooperation under the National Security and Defence Council of Ukraine; 2) develop and adopt key legal regulations, such as: the Decision of the National Security and Defence Council of Ukraine "On the establishment of the Centre for Interagency Cooperation"; the Decree of the President of Ukraine that should enact this decision; the Decree of the President of Ukraine "Issues of the Centre for Interagency Cooperation" that will approve the Regulations on the Centre for Interagency Cooperation and outline its legal status; the Decree of the President of Ukraine "On the Strategy for ensuring interaction of security and defence sector entities in Ukraine"; the Decision of the National Security and Defence Council of Ukraine "On organising and implementing interaction of security and defence sector entities with regard to ensuring national security"; the Decree of the President of Ukraine "On approval of the Instruction on organising and implementing interaction of security and defence sector entities with regard to

ensuring national security", etc; 3) initiate amendments and additions to the current legal regulations to correct technical, legal and functional shortcomings within the framework of Laws of Ukraine "On national security of Ukraine" of 21 June 2018 No. 2469-VIII, "On the National Security and Defence Council of Ukraine" of 05 March 1998 No. 183/98-VR, "On sanctions" of 14 August 2014 No. 1644-VII" and some other legal regulations.

Keywords: administrative and legal mechanism, coordination, ensuring national security, interaction, joint activities, mechanism, national interests, National Security and Defence Council of Ukraine, security and defence sector.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ,

в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Вархов А. Адміністративно-правовий механізм взаємодії суб'єктів сектору безпеки й оборони щодо забезпечення національної безпеки: поняття та цільова визначеність. *KELM*. 2022. № 3 (47). С. 347–351 (Республіка Польща).
2. Вархов А. Г. Організація та здійснення взаємодії суб'єктів сектору безпеки й оборони щодо забезпечення національної безпеки України: аспекти доцільності. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2022. Вип. 6. С. 78–81.
3. Varkhov, Andrii. The legal nature of the administrative and legal instruments forming the structure of administrative and legal mechanism of security actors' interaction. *Entrepreneurship, Economy and Law*. 2023. №1. P. 98–103.
4. Вархов А. Г. Завдання та функції адміністративно-правового механізму взаємодії суб'єктів сектору безпеки й оборони щодо забезпечення національної безпеки. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2023. Вип. 2. С. 90–95.

5. Varkhov, Andrii. The structure of the administrative and legal mechanism of security actors' interaction to ensure national security. *Entrepreneurship, Economy and Law*. 2023. №2. P. 77–82.

6. Varkhov, Andrii. Main directions of implementation of the administrative and legal mechanism of security actors' interaction to ensure national security. *Entrepreneurship, Economy and Law*. 2023. №3. P. 98–103.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

7. Вархов А. Г. Правовий концепт «забезпечення» у контексті безпекового спрямування. *Виклики сучасності та наукові підходи до їх вирішення*: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 12–13 серпня 2020 р.). Київ: Науково-дослідний інститут публічного права, 2020. С. 32–34.

8. Вархов А. Г. Види та форми взаємодії суб'єктів сектору безпеки й оборони щодо забезпечення національної безпеки: співвідношення категорій. *Науково-практичні засади розвитку наукової думки на сучасному етапі державотворення*: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 22–23 вересня 2021 р.). Київ: Науково-дослідний інститут публічного права, 2021. С. 22–24.

9. Вархов А. Г. Національні інтереси України: нормативні показники рівня захисту. *Проблемні питання юридичної науки в контексті реформування правової системи України*: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 19–20 жовтня 2022 р.). Київ: Науково-дослідний інститут публічного права, 2022. С. 57–60.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	17
РОЗДІЛ 1. ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО МЕХАНІЗМУ ВЗАЄМОДІЇ СУБ'ЄКТІВ СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ Й ОБОРОНИ ЩОДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ.....	29
1.1. Поняття та сутність адміністративно-правового механізму взаємодії суб'єктів сектору безпеки й оборони щодо забезпечення національної безпеки	29
1.2. Мета, завдання та функції адміністративно-правового механізму взаємодії суб'єктів сектору безпеки й оборони щодо забезпечення національної безпеки	42
1.3. Структура адміністративно-правового механізму взаємодії суб'єктів сектору безпеки й оборони щодо забезпечення національної безпеки.....	52
1.4. Основні напрями реалізації адміністративно-правового механізму взаємодії суб'єктів сектору безпеки й оборони щодо забезпечення національної безпеки	65
Висновки до Розділу 1	77
РОЗДІЛ 2. ОРГАНІЗАЦІЯ ЗДІЙСНЕННЯ ВЗАЄМОДІЇ СУБ'ЄКТІВ СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ Й ОБОРОНИ ЩОДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ.....	87
2.1. Види та форми взаємодії суб'єктів сектору безпеки й оборони щодо забезпечення національної безпеки	87
2.2. Методи взаємодії суб'єктів сектору безпеки й оборони щодо забезпечення національної безпеки	101

2.3. Особливості здійснення інформаційної взаємодії між суб'єктами сектору безпеки й оборони щодо забезпечення національної безпеки 114

2.4. Окремі аспекти організації взаємодії між суб'єктами сектору безпеки й оборони щодо забезпечення національної безпеки в умовах режиму воєнного стану..... 125

Висновки до Розділу 2 138

РОЗДІЛ 3 . ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО МЕХАНІЗМУ ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ЗДІЙСНЕННЯ ВЗАЄМОДІЇ СУБ'ЄКТІВ СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ Й ОБОРОНИ ЩОДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ..... 147

3.1. Роль Ради національної безпеки і оборони України в організації та здійсненні взаємодії суб'єктів сектору безпеки й оборони щодо забезпечення національної безпеки 147

3.2. Розвиток адміністративного законодавства в частині удосконалення адміністративно-правового регулювання організації взаємодії суб'єктів сектору безпеки й оборони щодо забезпечення національної безпеки..... 160

Висновки до Розділу 3 178

ВИСНОВКИ 184

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ 190

ДОДАТКИ 221

ВСТУП

Обґрунтування вибору теми дослідження. Забезпечення національної безпеки – інтегроване завдання. Його виконання не може бути віднесеним до сфери відання одиначної групи реалізаторів (наприклад, публічних суб'єктів однієї відомчої сфери), а тому система захисних, охоронних, моніторингових та інших необхідних до здійснення заходів цілком логічно розподілена, як функціональний обов'язок, між різними суб'єктами державної влади. Окрім того, їхня діяльність не матиме належного демократичного обрису без сформованих механізмів участі приватного сектору як допоміжної ланки процесу досягнення визначених пріоритетів у дискурсі гарантування кожному захищеності від потенційних та реальних загроз і забезпечення схоронності національних інтересів. Тобто наявність системи суб'єктів з розподіленням ролі кожного в механізмі забезпечення національної безпеки є запорукою організації безперервності функціонування основних сфер життєдіяльності суспільства та держави.

Водночас будь-яка життєздатна система визначається такою за сукупним виявом конкретних ознак та умов. Взаємодія при цьому виступає основоположним компонентом, провідною характеристикою та необхідною умовою, що дозволяє їй функціонувати як єдино ціле і бути адаптивною до нових викликів. Визнаючи означене як необхідний парадигмальний концепт розвитку системи забезпечення національної безпеки, вітчизняне керівництво держави проголосило формування ефективних механізмів взаємодії суб'єктів сектору безпеки й оборони під час виконання ним функціональних обов'язків одним з базових напрямів забезпечення національної системи стійкості. Зокрема інтегрована система забезпечення національної безпеки має бути пронизана механізмами взаємообміну, взаємосумісності та взаємодопомоги між суб'єктами сектору безпеки й оборони. Задля цього законодавчо визначено

низку засадничих нормативів, у тому числі процедурного характеру. Однак досягти стійкої системи побудови постійних взаємозв'язків між суб'єктами сектору безпеки й оборони щодо забезпечення національної безпеки досі не вдалося, адже відповідний адміністративно-правовий механізм перебуває на стадії формування, процес створення якого вимагає належного наукового супроводу.

Зв'язок теми дисертації із сучасними дослідженнями. Проблематика адміністративно-правового механізму взаємодії суб'єктів сектору безпеки й оборони щодо забезпечення національної безпеки як предмета вивчення загалом є малодослідженою, що обумовлюється порівняно нещодавньою її актуалізацією. Однак вона має якісне теоретичне підґрунтя загального спрямування. Зокрема особливості державного управління у сфері національної безпеки, її системні характеристики, а також окремі аспекти функціональності сектору безпеки й оборони висвітлено у межах праць таких вчених як: В. Абрамов, В. Александров, У. Болдирєва, М. Вавринчук, О. Власюк, Г. Гончаренко, А. Дацюк, І. Доронін, О. Зозуля, Р. Марутян, М. Недюха, В. Олуйко, О. Полтораков, С. Пономарьов, Ф. Саганюк, В. Садовський, Г. Ситник, В. Смолянюк, М. Федорін, Р. Шаповал, М. Шевченко та ін. Своєю чергою, зміст, сутність та механізмний підхід до явища взаємодії у контексті сфери забезпечення національної безпеки України й діяльності окремих суб'єктів її складу розкрито у межах наукових доробок таких науковців як: Ю. Аллеров, І. Байдюк, С. Белай, В. Бурбика, М. Вафін, Є. Гелета, Т. Жук, Р. Калюжний, Д. Карасьов, І. Кириченко, М. Коропатов, І. Кушнір, М. Литвин, А. Мальцев, А. Марущак, В. Мацюк, Ю. Мельничук, С. Науменко, О. Петров, Д. Пономарьова, О. Процких, А. Русецький, М. Тарнополова тощо. Також джерельною базою для здійснення цього дослідження слугували напрацювання таких вчених як: В. Авер'янов, С. Алфьоров, Д. Бараненко, А. Боровик, Г. Буртяк, В. Варич, Д. Гудков, В. Дерещ, О. Джафарова, І. Дьомін, С. Єсімов, Н. Заяць, Є. Зеленський, Л. Золотухіна, О. Климентьєв, М. Ковалів, А. Комзюк,

С. Кононенко, Я. Кушнір, С. Лазаренко, А. Миколаєць, В. Миргород-Карпова, А. Мота, Ю. Назар, В. Негодченко, В. Оксінь, О. Олійник, О. Остапенко, А. Пухтецька, О. Салманова, О. Селезньова, О. Стукаленко, О. Ткаченко, Ж. Юсип та ін.

Таким чином, попри достатньо ґрунтовне теоретичне осмислення ролі взаємодії суб'єктів сектору безпеки й оборони під час реалізації ними функціональних обов'язків у сфері забезпечення національної безпеки України, категорійно-поняттєва визначеність, сутність та особливості адміністративно-правового механізму взаємодії суб'єктів сектору безпеки й оборони щодо забезпечення національної безпеки системно та комплексно не мають належного розкриття у межах вітчизняної адміністративно-правової галузі наукових знань.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, грантами. Дисертаційне дослідження узгоджується з основними положеннями Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом, ратифікованої Законом України від 16 вересня 2014 р. № 1678-VII; Концепції створення державної системи захисту критичної інфраструктури, схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 06 грудня 2017 р. № 1009-р; Стратегії інтегрованого управління кордонами на період до 2025 року, схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 24 липня 2019 р. № 687-р; плану заходів на 2020-2022 роки щодо реалізації Стратегії інтегрованого управління кордонами на період до 2025 року, затвердженого розпорядженням Кабінету Міністрів України від 27 грудня 2019 р. № 1409-р; Стратегії національної безпеки України, затвердженої Указом Президента України від 14 вересня 2020 р. № 392/2020; Стратегії воєнної безпеки України, затвердженої Указом Президента України від 25 березня 2021 р. № 121/2021; Концепції розвитку кримськотатарської мови, схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 07 квітня 2021 р. № 296-р; Стратегії кібербезпеки України, затвердженої Указом Президента України від 26 серпня 2021 р. №

447/2021; Концепції забезпечення національної системи стійкості, затвердженої Указом Президента України від 27 вересня 2021 р. № 479/2021; Стратегії екологічної безпеки та адаптації до зміни клімату на період до 2030 року, схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 20 жовтня 2021 р. № 1363-р; Плану реалізації Стратегії кібербезпеки України, введеного в дію Указом Президента України від 1 лютого 2022 р. № 37/2022; Стратегії забезпечення державної безпеки України, затвердженої Указом Президента України від 16 лютого 2022 р. № 56/2022; Операційного плану реалізації Стратегії розвитку кримськотатарської мови на 2022-2032 роки, схваленого розпорядженням Кабінету Міністрів України від 23 лютого 2022 р. № 224-р; плану науково-дослідних робіт Науково-дослідного інституту публічного права «Правове забезпечення прав, свобод та законних інтересів суб'єктів публічно-правових відносин» (номер державної реєстрації 0120U105390).

Мета і завдання дослідження. *Мета* роботи полягає у розкритті категорійно-поняттєвого визначення, змісту, сутності адміністративно-правового механізму взаємодії суб'єктів сектору безпеки й оборони щодо забезпечення національної безпеки, а також детермінації його особливостей у системному та комплексному вияві.

Для досягнення зазначеної мети поставлено такі *завдання*:

– визначити поняття та розкрити сутність адміністративно-правового механізму взаємодії суб'єктів сектору безпеки й оборони щодо забезпечення національної безпеки;

– схарактеризувати мету, завдання та функції адміністративно-правового механізму взаємодії суб'єктів сектору безпеки й оборони щодо забезпечення національної безпеки;

– визначити структуру адміністративно-правового механізму взаємодії суб'єктів сектору безпеки й оборони щодо забезпечення національної безпеки;

– розкрити основні напрями реалізації адміністративно-правового механізму взаємодії суб'єктів сектору безпеки й оборони щодо забезпечення національної безпеки;

– схарактеризувати види та форми взаємодії суб'єктів сектору безпеки й оборони щодо забезпечення національної безпеки;

– визначити методи взаємодії суб'єктів сектору безпеки й оборони щодо забезпечення національної безпеки;

– розкрити особливості здійснення інформаційної взаємодії між суб'єктами сектору безпеки й оборони щодо забезпечення національної безпеки;

– схарактеризувати специфіку організації взаємодії між суб'єктами сектору безпеки й оборони щодо забезпечення національної безпеки в умовах режиму воєнного стану;

– визначити роль Ради національної безпеки і оборони України в організації та здійсненні взаємодії між суб'єктами сектору безпеки й оборони щодо забезпечення національної безпеки;

– визначити вектори розвитку адміністративного законодавства в частині удосконалення адміністративно-правового регулювання організації взаємодії суб'єктів сектору безпеки й оборони щодо забезпечення національної безпеки.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, що виникають у сфері організації взаємодії між суб'єктами сектору безпеки й оборони щодо забезпечення національної безпеки.

Предмет дослідження – адміністративно-правовий механізм взаємодії суб'єктів сектору безпеки й оборони щодо забезпечення національної безпеки.

Методи дослідження. Сукупне використання різноманітних методів наукової діяльності забезпечило цілісність та структурованість цього дослідження, логічність викладу його положень, а також достовірність та обґрунтованість наукових положень, висновків та рекомендацій. Зокрема такі методи, як *аналіз і синтез* дозволили виявити внутрішні зв'язки

адміністративно-правового механізму взаємодії суб'єктів сектору безпеки й оборони щодо забезпечення національної безпеки та сформувати його цілісний образ (розділ 1). Методи *індукції* та *дедукції* були покладені в основу формулювання та перевірки висунутих гіпотез, висновків та рекомендацій, а метод *узагальнення* надав можливість їх представити у системному вигляді (розділи 1–3).

Аксиоматичний метод дозволив не акцентуватись на самозрозумілих процесах (наприклад, доцільність розгляду питання про особливості організації взаємодії між суб'єктами сектору безпеки й оборони в умовах режиму воєнного стану), а зосередити увагу на тих, що потребують додаткової аргументації (розділ 2). Метод *системного аналізу* сприяв визначенню базових понять досліджуваної проблематики, розкриттю їхнього змісту та сутності з акцентом на виявлення взаємозв'язків між ними (підрозділ 1.1, 2.3, 2.4, 3.1), а також виокремленню ключових факторів, які впливають на функціонування сектору безпеки й оборони та взаємодію його суб'єктів між собою (підрозділ 1.1, 2.1, 2.2, 2.4).

Формально-юридичний метод та метод *тлумачення юридичних норм* застосовано при аналізі законодавчої доктрини (підрозділ 1.1, 1.2, 1.4, 2.1, 2.3, 2.4, 3.1), а метод *пояснення* забезпечив можливість представити їхню кореляцію з практичним проявом (підрозділи 1.2, 2.3, 2.4, 3.1).

Широко застосовним також був метод *класифікації* за сприяння якого з-поміж іншого вдалося представити результати розділення видів, форм та методів взаємодії суб'єктів сектору безпеки й оборони щодо забезпечення національної безпеки (підрозділи 2.1, 2.2), а також сформувати групи напрямів розвитку адміністративного законодавства в частині удосконалення адміністративно-правового регулювання організації взаємодії між означеними суб'єктами (підрозділ 3.2).

Нормативну основу дослідження складають положення Конституції України, законів України, основними з яких є: «Про національну безпеку

України» від 21 червня 2018 р. № 2469-VIII; «Про оборону України» від 06 грудня 1991 р. № 1932-XII; «Про Раду національної безпеки і оборони України» від 05 березня 1998 р. № 183/98-ВР; «Про Національну поліцію» від 02 червня 2015 р. № 580-VIII; «Про Державну прикордонну службу України» від 03 квітня 2003 р. № 661-IV; «Про контррозвідувальну діяльність» від 26 грудня 2002 р. № 374-IV; «Про космічну діяльність» від 15 листопада 1996 р. № 502/96-ВР; «Про правовий режим воєнного стану» від 12 травня 2015 р. № 389-VIII; «Про критичну інфраструктуру» від 16 листопада 2021 р. № 1882-IX тощо. Системному аналізу піддано й ключові стратегічні документи у цій сфері (наприклад, Стратегія інтегрованого управління кордонами на період до 2025 року, схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 24 липня 2019 р. № 687-р; Стратегія національної безпеки України, затверджена Указом Президента України від 14 вересня 2020 р. № 392/2020; Концепція забезпечення національної системи стійкості, затверджена Указом Президента України від 27 вересня 2021 р. № 479/2021 та інші), а також низку відомчих актів суб'єктів сектору безпеки й оборони щодо організації їхньої взаємодії (наприклад, наказ Міністерства внутрішніх справ України від 15 листопада 2022 р. № 740 «Про затвердження Порядку організації взаємодії Державної прикордонної служби України та Національної поліції України під час забезпечення дотримання режиму державного кордону та прикордонного режиму») у тому числі – спільно прийнятими ключовими з таких (наприклад, наказ Міністерства оборони України та Міністерства внутрішніх справ України «Про затвердження Порядку електронної інформаційної взаємодії Головного управління розвідки Міністерства оборони України, Міністерства внутрішніх справ України та центральних органів виконавчої влади, діяльність яких спрямовується та координується Кабінетом Міністрів України через Міністра внутрішніх справ України» від 25 травня 2022 р. № 6/315).

Емпіричну базу дисертації становлять узагальнення практики діяльності суб'єктів сектору безпеки й оборони, їх статистичні та звітні матеріали, й

окремо – документи науково-аналітичного супроводження діяльності Президента України та Ради національної безпеки і оборони України.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в тому, що дисертація є одним з перших комплексних досліджень у межах науки адміністративного права, у якому аналізуються передумови, нормативне підґрунтя та практичний досвід діяльності суб'єктів організації і реалізації взаємодії представників сектору безпеки й оборони щодо забезпечення національної безпеки задля формування рекомендацій, які можуть бути покладені в основу запровадження стійкої системи побудови постійних взаємозв'язків між ними. За результатами проведеного аналізу сформульовано наукові положення та висновки, основними з яких є такі:

уперше:

– правовий концепт «захищеність національних інтересів України» розкрито через такі законодавчо визначені показники рівня їхнього захисту як:

- 1) панування домінанту сервісного типу виконання державно-владних функцій держави, де права, свободи та інтереси громадян є пріоритетними; громадяни завжди мають можливість для їхньої реалізації, а також активно залучаються до процесу розвитку демократії;
- 2) наявність належного рівня соціального забезпечення громадян, що детермінований високим рівнем економічного розвитку держави, її можливостями акумулювати необхідні ресурси для громадського добробуту;
- 3) функціонування ефективної системи захисту громадян від різних рівнів небезпек – як техногенного та природного характеру, так і злочинних посягань на їхні права, свободи та інтереси, що охороняються законодавством України; наявність механізмів протидії таким явищам;
- 4) відсутність свавільних дій з боку представників владних повноважень, адже увесь процедурний аспект їхньої діяльності є нормативно врегульованим; їхня діяльність відповідає вимогам чинного законодавства, що забезпечено постійними та систематично здійснюваними контрольними наглядними процедурами;
- 5) належне функціонування інституту судової

влади, внутрішньої безпеки та боєдатних і професійно підготовлених військових формувань; 6) панування єдиних стандартів та встановлення рівних умов для розвитку талантів і здібностей кожного; забезпечення можливості безперешкодного доступу до реалізації власних інтересів, що не шкодять публічному правопорядку й не порушують кордони прав та інтересів інших осіб; 7) функціонування ефективної системи захисту довкілля, контролю дотримання стандартів природоохоронного законодавства; 8) усталене громадське сприйняття необхідності та орієнтація діяльності органів влади на збереження нинішніх надбань та цінностей задля забезпечення добробуту майбутніх поколінь;

– завдання адміністративно-правового механізму взаємодії суб'єктів сектору безпеки й оборони щодо забезпечення національної безпеки розкрито через дуальне значення їхньої поняттєво-категорійної визначеності, зокрема в аспекті: 1) способів вирішення наявних проблем у цій сфері, де такими є загальні та конкретні; 2) способів реалізації його мети, що передбачають необхідність як забезпечення нормативного, інституційного та методологічного супроводу спільної діяльності цих суб'єктів, так і: розвиток міжвідомчих відносин; впорядкування процедур обміну інформацією (у тому числі попередження витоку та захист такої, що є державною таємницею); координації дій за звичайних умов та під час реагування на кризові ситуації; ефективного використання ресурсного забезпечення; запровадження системного мислення задля прийняття ефективних рішень та належного їхнього виконання; створення умов для вчасного реагування на різні рівні та види небезпек (у тому числі потенційних); впровадження нових інструментів комунікації та співпраці (у тому числі використовуючи новітні технології); оптимізації процедур підготовки та перепідготовки кадрів; впровадження системи мотивації для досягнення спільних результатів тощо;

– запропоновано з метою запровадження стійкої системи побудови постійних взаємозв'язків між суб'єктами сектору безпеки й оборони рішенням

Ради національної безпеки і оборони України (уведеного в дію відповідним Указом Президента України) утворити при ній Центр міжвідомчої взаємодії як постійно діючий її робочий орган, що забезпечуватиме здійснення заходів щодо організації та здійснення взаємодії суб'єктів сектору безпеки й оборони, формування стратегічних комунікацій між ними (розробка відповідних планів та внесення змін до їх положень, організація комунікаційного процесу тощо), а також координуватиме їхню спільну діяльність, у тому числі запобігаючи виникненню протиріч та неузгодженостей у ході її здійснення;

удосконалено:

– наукове розуміння адміністративно-правових засобів реалізації механізму взаємодії суб'єктів сектору безпеки й оборони щодо забезпечення національної безпеки як юридичних феноменів, що забезпечують втілення на практиці встановлених правил, процедур та стандартів спільної діяльності таких суб'єктів чим обумовлюють своє значення як базового елементу цього механізму, який використовується при його поняттєво-категорійній визначеності задля репрезентації сутності та переліку інструментів досягнення мети його функціонування;

– характеристики юридичної природи міжвідомчої координаційної взаємодії суб'єктів сектору безпеки й оборони щодо забезпечення національної безпеки як такої, що здійснюється планово або екстрено між керівництвом міністерств, відомств та служб (об'єктивована діяльністю спеціалізованих координаційних штабів, центрів, груп тощо у формі зустрічей, нарад, інформаційного обміну, обговорень і тому подібних дій), а також такою, що стосується безпосереднього проведення спільних операцій та інших заходів співробітниками суб'єктів сектору безпеки й оборони, інформаційного обміну необхідною інформацією між ними й реалізації відповідних навчань у ході яких вони здійснюють комунікацію між собою;

– базові чинники щодо розрізнення інформаційної та комунікаційної взаємодії суб'єктів сектору безпеки й оборони у сфері забезпечення

національної безпеки, які репрезентують самостійність цих видів спільної діяльності, однак не виключають можливість їхнього співставлення як частини від цілого, де комунікативна взаємодія є першоосновою для здійснення інформаційної, адже за її сприяння здійснюється налагодження постійних взаємозв'язків, які надалі не потребують додаткового узгодження;

отримали подальшого розвитку:

– наукові узагальнення щодо напрямів реалізації адміністративно-правового механізму взаємодії суб'єктів сектору безпеки й оборони у сфері забезпечення національної безпеки з уточненням можливості їхнього визначення через два паралельних дискурси (організаційний та практичний), які в єдності репрезентують необхідність забезпечення взаємодії суб'єктів сектору безпеки й оборони у всіх сферах життєдіяльності держави та суспільства;

– обґрунтування необхідності: 1) чіткої ідентифікації категорій «прийом», «захід», «спосіб», «засіб», що застосовні для репрезентації сутності правової категорії «метод»; 2) диференціювання категорій «методи взаємодії суб'єктів сектору безпеки й оборони щодо забезпечення національної безпеки» та «методи забезпечення взаємодії суб'єктів сектору безпеки й оборони щодо забезпечення національної безпеки»; 3) вироблення єдиних підходів до розкриття юридичної природи адміністративно-правових засобів та інструментів взаємодії суб'єктів сектору безпеки й оборони щодо забезпечення національної безпеки;

– узагальнення, що основні пріоритетні напрямки взаємодії між суб'єктами сектору безпеки й оборони під час дії правового режиму воєнного стану є такими: 1) нормотворчий; 2) практико-реалізаційний; 3) координаційний; 4) інформаційний; 5) ресурсний та 6) організаційний;

– пропозиції щодо необхідності оптимізації діяльності Ради національної безпеки і оборони в контексті її координаційних повноважень, адже наразі їхній обсяг є недостатнім для того, щоб в Україні функціонувала інтегрована система

забезпечення національної безпеки, яка має бути пронизана механізмами взаємообміну, взаємосумісності та взаємодопомоги між суб'єктами сектору безпеки й оборони.

Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що сформульовані й аргументовані в дисертаційному дослідженні висновки, теоретичні положення та конкретні пропозиції використовуються та можуть бути використані у:

– *науково-дослідній сфері* – для подальшого наукового вивчення теоретико-методологічних проблем науки адміністративного права і процесу (акт впровадження Науково-дослідного інституту публічного права);

– *освітньому процесі* – під час розроблення та викладання навчальних дисциплін «Адміністративне право», «Сучасні аспекти адміністративного права» та «Адміністративна діяльність (акт впровадження Національної академії внутрішніх справ);

– *практичній діяльності* – для вдосконалення чинного адміністративного законодавства в частині запровадження стійкої системи побудови постійних взаємозв'язків між суб'єктами сектору безпеки й оборони під час реалізації заходів забезпечення національної безпеки України.

Апробація матеріалів дисертації. Основні положення та результати дослідження висвітлено у шести наукових статтях, п'ять з яких – у національних наукових фахових виданнях, одна – у польському науковому виданні, а також у трьох тезах доповідей на міжнародних науково-практичних конференціях.

Структура та обсяг дисертації. Робота складається зі вступу, трьох розділів, що містять десять підрозділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Загальний обсяг дисертації становить 226 сторінки. Робота містить список використаних джерел з 235 найменувань на 31 сторінці.

РОЗДІЛ 1

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО МЕХАНІЗМУ ВЗАЄМОДІЇ СУБ'ЄКТІВ СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ Й ОБОРОНИ ЩОДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

1.1. Поняття та сутність адміністративно-правового механізму взаємодії суб'єктів сектору безпеки й оборони щодо забезпечення національної безпеки

Забезпечення безпеки є однією з центральних функцій держави, що реалізується за допомогою системи забезпечення національної безпеки. Остання є інституційним регулятивним механізмом, за допомогою якого підтримується стабільність і захищеність суспільства, створюється сукупність умов реалізації життєво важливих національних інтересів і мінімізуються існуючі загрози [194, с. 355–357; 216, с. 126].

Однак «підтримання стабільності та захищеності», в першу чергу, вказує на те, що вже досягнуто певного рівня захисту, який необхідно «забезпечувати» [22, с. 32].

Зокрема у Концепції (основи державної політики) національної безпеки України, схваленої Постановою Верховної Ради України від 16 січня 1997 р. № 3/97-ВР зазначалось, що: «існування, самозбереження і прогресивний розвиток України як суверенної держави залежать від здійснення цілеспрямованої політики щодо захисту її національних інтересів» [72]. Зазначена Концепція втратила чинність у зв'язку з прийняттям Закону України «Про основи національної безпеки України» від 19 червня 2003 р. № 964-IV яким також захист національних інтересів і гарантування в Україні безпеки особи, суспільства і держави від зовнішніх і внутрішніх загроз в усіх сферах життєдіяльності [169] визначався як основоположна функція держави.

Своєю чергою, Закон України «Про національну безпеку України» від 21 червня 2018 р. № 2469-VIII вже апелює терміном «гарантування» у розумінні створення умов для захисту від загроз суспільства і кожного громадянина [165], адже в Конституції України передбачено, що: 1) забезпечення екологічної безпеки і підтримання екологічної рівноваги на території України, подолання наслідків Чорнобильської катастрофи – катастрофи планетарного масштабу, збереження генофонду Українського народу є обов'язком держави (стаття 16); 2) забезпечення економічної та інформаційної безпеки України є найважливішими функціями держави, справою всього Українського народу (стаття 17); 3) забезпечення державної безпеки покладаються на відповідні військові формування та правоохоронні органи держави (частина 2 статті 17); 4) забезпечення національних інтересів і безпеки є основною метою зовнішньополітичної діяльності України (стаття 18); 5) Президент України забезпечує національну безпеку (стаття 106); 6) Кабінет Міністрів України забезпечує проведення політики екологічної безпеки і природокористування (стаття 116) [71].

Тобто законодавчий підхід більше не розглядає захист як процес збереження, реалізації національних інтересів та цінностей України; він є складовою більш об'ємного правового концепту – «забезпечення». Причому, наприклад, в контексті забезпечення авіаційної безпеки, законодавчий термін «забезпечення» розкривається через комплекс заходів, а також людські і матеріальні ресурси, які призначені для захисту [156]; щодо дорожнього руху – як діяльність, спрямована на попередження причин та умов виникнення ДТП, зниження тяжкості їх наслідків [142]; у виявленні, попередженні, припиненні, розкритті або розслідуванні злочинів, а також у судовому розгляді кримінальних справ – як здійснення правоохоронними органами правових, організаційно-технічних та інших заходів, з метою створення необхідних умов для належного відправлення правосуддя [139]; щодо безпеки польотів – як

система заходів, які направлені на запобігання авіаційним подіям [156], виключення випадків завдання шкоди [155].

Отже, можемо узагальнити, що загалом правовий концепт «забезпечення» у контексті безпекового спрямування згідно з законодавчою термінологією наразі позначає сукупність заходів, що об'єктивують конкретну діяльність, призначенням якої є запобігання ризикам (охорона), реагуванням на загрози (захист) та підтримка належного розвитку наявних механізмів її реалізації [22, с. 34].

У контексті національної безпеки безпосередньо йдеться про «захищеність» національних інтересів України від реальних та потенційних загроз [165], тобто відповідність рівня захисту законодавчим нормам.

Так у Стратегії національної безпеки України, затвердженій Указом Президента України від 14 вересня 2020 р. № 392/2020 передбачено, що Україна має бути: «вільною, заможною, безпечною державою, де панує право, де держава захищає громадян і суспільство, де кожен може реалізувати свої таланти і здібності, де люди дихають чистим повітрям, п'ють чисту воду та з якою пов'яжуть долю наші діти й онуки»[203]. Своєю чергою, Стратегія забезпечення державної безпеки України від 16 лютого 2022 р. № 56/2022 передбачає, що: «державний суверенітет, конституційний лад, територіальна цілісність України, оборонний, економічний і науково-технічний потенціал, кібербезпека, інформаційна безпека, об'єкти критичної інфраструктури, державна таємниця та службова інформація є об'єктами, задля яких створюються умови для забезпечення захищеності; в інформаційній площині це такий стан, за якого унеможливлено завдання шкоди через: неповноту, невчасність та невірогідність інформації, що використовується, негативний інформаційний вплив; витік державної таємниці та службової інформації; негативні наслідки застосування інформаційних технологій; несанкціоноване розповсюдження, використання і порушення цілісності, конфіденційності та доступності інформації, у тому числі шляхом проведення іноземними

спецслужбами, окремими організаціями, групами, особами спеціальних інформаційних операцій та деструктивних інформаційних впливів, а також забезпечується своєчасне виявлення, запобігання та нейтралізація реальних і потенційних загроз» [200], а, наприклад, Стратегія інтегрованого управління кордонами на період до 2025 р., схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 24 липня 2019 р. № 687-р передбачає, що: «скоординований розвиток та реалізація функцій суб'єктів інтегрованого управління кордонами, що разом діють і на державному кордоні, і всередині держави, оптимально використовуючи національні ресурси є основою для транскордонного співробітництва, збільшення доходів державного та місцевих бюджетів, туризму та спрощення інших форм законного руху осіб, послуг і товарів» [201].

Таким чином, про конкретику у даному контексті не йдеться, однак можемо припустити, що законодавчими нормами встановлено такі показники рівня захисту національних інтересів України як:

– панування домінанту сервісного типу виконання державно-владних функцій держави, де права, свободи та інтереси громадян є пріоритетними; громадяни завжди мають можливість для їхньої реалізації, а також активно залучаються до процесу розвитку демократії;

– наявність належного рівня соціального забезпечення громадян, що детермінований високим рівнем економічного розвитку держави, її можливостями акумулювати необхідні ресурси для громадського добробуту;

– функціонування ефективною системи захисту громадян від різних рівнів небезпек – як техногенного та природного характеру, так і злочинних посягань на їхні права, свободи та інтереси, що охороняються законодавством України; наявність механізмів протидії таким явищам;

– відсутність свавільних дій з боку представників владних повноважень, адже увесь процедурний аспект їхньої діяльності є нормативно врегульованим; їхня діяльність відповідає вимогам чинного законодавства, що забезпечено

постійними та систематично здійснюваними контрольними-наглядними процедурами;

- належне функціонування інституту судової влади, внутрішньої безпеки та боєздатних і професійно підготовлених військових формувань;

- панування єдиних стандартів та встановлення рівних умов для розвитку талантів і здібностей кожного; забезпечення можливості безперешкодного доступу до реалізації власних інтересів, що не шкодять публічному правопорядку й не порушують кордони прав та інтересів інших осіб;

- функціонування ефективної системи захисту довкілля, контролю дотримання стандартів природоохоронного законодавства;

- усталене громадське сприйняття необхідності та орієнтація діяльності органів влади на збереження нинішніх надбань та цінностей задля забезпечення добробуту майбутніх поколінь [21, с. 58].

Отже, з вищенаведеного цілком логічним вбачається сформоване у Законі України «Про національну безпеку України» від 21 червня 2018 р. № 2469-VIII визначення сутності та переліку національних інтересів та цінностей України у вияві життєво важливих інтересів людини, суспільства і держави, реалізація яких забезпечує державний суверенітет України, її прогресивний демократичний розвиток, а також безпечні умови життєдіяльності і добробут її громадян [165].

Вказане також репрезентує, що: «забезпечення здатності держави і суспільства своєчасно ідентифікувати загрози, виявляти вразливості та оцінювати ризики національній безпеці, запобігати або мінімізувати їх негативні впливи, ефективно реагувати та швидко і повномасштабно відновлюватися після виникнення загроз або настання надзвичайних та кризових ситуацій усіх видів, включаючи загрози гібридного типу, але не обмежуючись ними» – надзвичайно актуальне завдання, яке наразі запропоновано вирішувати шляхом запровадження та функціонування національної системи стійкості [73].

Власне національна система стійкості є комплексом цілеспрямованих дій, методів та механізмів взаємодії органів державної влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій, інститутів громадянського суспільства, які гарантують збереження безпеки і безперервності функціонування основних сфер життєдіяльності суспільства і держави до, під час і після настання кризової ситуації[73].

Таким чином, можемо узагальнити, що наразі взаємодія, як процес досягнення колективних узгоджених дій за метою, завданнями та сутністю цілей, є провідним інструментом в контексті забезпечення національної безпеки. Окрім того, взаємодію також слід розглядати як одну з базових засад забезпечення національної безпеки, адже розвиток стратегічних відносин із ключовими іноземними партнерами, насамперед з Європейським Союзом і НАТО та їх державами-членами, Сполученими Штатами Америки, прагматичне співробітництво з іншими державами та міжнародними організаціями на основі національних інтересів України [203] є важливим заходом для підвищення ефективності стратегічного планування у цій сфері.

Для повноти розгляду заявленого питання уточнимо, що Україна стала засновницею нової для міжнародної спільноти «концепції захисту державою», яка виражається у взаємодії між складовими сектору безпеки й оборони, а також сектору безпеки й оборони з громадянським суспільством [206]. Тобто розглядаючи безпеку держави, мало говорити про діяльність окремих органів чи осіб, це обов'язково сума зусиль органів державної влади, органів місцевого самоврядування, громадських об'єднань і, звісно, громадян [223, с. 40].

Так положеннями Закону України «Про національну безпеку України» від 21 червня 2018 р. № 2469-VIII чітко встановлено, що сектор безпеки і оборони України складається з чотирьох взаємопов'язаних складових. Інші державні органи, що не перелічені у Законі як такі, що входять до складу сектору безпеки і оборони та органи місцевого самоврядування здійснюють

свої функції із забезпечення національної безпеки у взаємодії з органами, які входять до складу сектору безпеки і оборони [165].

Тому цілком логічно, що зазначена діяльність має бути реалізована у певних нормативних рамках, забезпечених чіткою деталізацією організаційного та процедурного аспектів [24, с. 81].

Уточнимо, що за загальним правилом таке завдання репрезентується через зміст та сутність адміністративно-правового механізму [24, с. 81], в поняття якого вченими закладається, як приклад, таке трактування:

– система правових засобів, які інтегровані та організовані таким чином, що дозволяють уповноваженим суб'єктам послідовно та ефективно здійснювати діяльність за допомогою заходів організаційно-правового характеру та заходів адміністративного примусу [6, с. 7; 68, с. 41];

– засоби функціонування єдиної системи адміністративно-правового регулювання з метою забезпечення прав, свобод і публічних законних інтересів фізичних та юридичних осіб, функціонування громадянського суспільства і держави [3, с. 92–93];

– система наділених владними повноваженнями суб'єктів (органи державної влади і управління) щодо застосування правових засобів з метою правового впливу на суспільні відносини в інтересах фізичних і юридичних осіб [114, с. 145];

– сукупність правових і організаційних засобів (інструментів), спрямованих [209, с. 14] на виконання конкретного завдання суб'єкта владних повноважень;

– система адміністративно-правових засобів, які спрямовані на врегулювання суспільних відносин, що представляє собою процес, що містить визначені стадії (етапи) реалізації та елементи (складові частини) [50, с. 14];

– взаємопов'язана та взаємозалежна система заходів та засобів, що реалізуються органами державної влади та місцевого самоврядування, в порядку та в межах встановлених адміністративно-правовими нормами, з

метою створення усіх необхідних умов для ефективного здійснення [98, с. 137] певної діяльності;

– визначена законом сукупність взаємопов'язаних адміністративно-правових засобів, за допомогою яких здійснюється регулюючий вплив на суспільні відносини [42, с. 72];

– складна комплексна структурована система врегулювання відносин між органами публічного управління та суб'єктами владного впливу [59, с. 63];

– цілісна система правових засобів, що характеризується єдністю взаємозумовлених та взаємозалежних елементів [83, с. 99].

Тобто, як правило, адміністративно-правовий механізм визначається вченими через сукупність адміністративно-правових засобів, що визначені положеннями чинного законодавства як такі, що можуть чинити вплив на розвиток певного кола суспільних відносин. Узагальнено, вони є чинниками, що забезпечують ефективне виконання конкретної функції держави.

У контексті застосування цього правового концепту до явища взаємодії, можемо навести, наприклад, такі точки зору науковців:

– адміністративно-правовий механізм взаємодії та координації діяльності правоохоронних органів на регіональному є сукупністю складних елементів, які мають правовий, соціально-економічний та організаційно-управлінський характер, які у своїй сукупності дають змогу налагодити ефективну взаємодію правоохоронних органів на регіональному рівні [185, с. 154];

– адміністративно-правовий механізм взаємодії експертних установ з правоохоронними органами є сукупністю взаємопов'язаних адміністративно-правових засобів, способів і форм, за допомогою яких здійснюється регулювання спільної діяльності експертних установ з правоохоронними органами [105, с. 119];

– адміністративно-правовий механізм взаємодії держави та громадськості у сучасній Україні – це заснована на адміністративно-правових вимогах та сформована завдяки застосуванню адміністративно-правового інструментарію,

система взаємопов'язаних елементів, яка включає адміністративно-правові засоби, за допомогою яких забезпечується адміністративно-правове закріплення, охорона та захист взаємодії між державою та громадськістю, ефективно та системно встановлення взаємного зв'язку між наведеними суб'єктами, налагодження постійної комунікації, з'ясування потреб громадськості, з огляду на які спрямовується публічне адміністрування, а також поєднання спільних ресурсів для вирішення завдань загальносуспільного значення [97, с.79];

– адміністративно-правовий механізм взаємодії у будівництві є урегульованою нормами права діяльністю регуляторних і контрольно-наглядових органів у галузі будівництва з іншими державними органами, органами місцевого самоврядування, громадянами, їх об'єднаннями, громадськими спілками, а також підприємствами, установами, організаціями, здійснюваної у межах їх компетенції та спрямованої на повну реалізацію їх прав та обов'язків з метою досягнення максимально ефективних результатів забезпечення публічних і приватних інтересів учасників цих відносин та дотримання законності [205, с.14];

– адміністративно-правовий механізм взаємодії центральних органів виконавчої влади і громадянського суспільства є важливим чинником демократизації держави, що забезпечує ефективність прийнятого публічно-управлінського рішення, сприйняття його з боку громадян і формування правової системи на основі ціннісного визначення прав і свобод людини та громадянина, захисту їхніх законних інтересів [12, с.134].

Отже, аналіз зазначених наукових позицій дає можливість узагальнити, що під адміністративно-правовим механізмом взаємодії суб'єктів сектору безпеки й оборони щодо забезпечення національної безпеки слід розуміти сукупність адміністративно-правових засобів, що об'єктивують комплекс реалізованих суб'єктами забезпечення національної безпеки нормативних, організаційних та контрольно-наглядових дій, спрямованих на забезпечення

належних умов (засад), принципів, правил, стандартів та процедур функціонування процесу реалізації взаємовідносин між суб'єктами сектору безпеки й оборони України під час виконання ним функціональних обов'язків. [19, с. 349].

Загалом його сутність розкривається через необхідність організації та здійснення такої взаємодії й характеризується через такі положення: 1) є складовою більш об'ємного правового явища – правового механізму забезпечення національної безпеки України; 2) поєднує організаційний та практико-реалізаційний аспекти забезпечувального впливу держави на безпекове середовище країни, врегульовуючи внутрішньоінституційні відносини у межах системи забезпечення національної безпеки України; 3) є основою для реалізації спільної діяльності суб'єктів сектору безпеки й оборони України [24, с. 81].

З теоретичної точки зору, досліджуваний механізм також репрезентує розуміння місця і ролі кожного суб'єкта сектору безпеки й оборони в механізмі забезпечення національної безпеки, різницю їхніх повноважень та ієрархічну структуру, а також зміст і сутність безпеково-оборонної функції держави [24, с. 81].

Як підсумок розкриття проблематики відносно визначення поняття та сутності адміністративно-правового механізму взаємодії суб'єктів сектору безпеки й оборони щодо забезпечення національної безпеки, можемо узагальнити такі висновки:

– забезпечення безпеки, як функція і провідне завдання органів державної влади репрезентується через діяльність щодо «підтримання стабільності та захищеності», що вказує на те, що вже досягнуто певного рівня захисту, який необхідно «забезпечувати»;

– виявлено, що законодавчий підхід більше не розглядає захист як процес збереження, реалізації національних інтересів та цінностей України; він є складовою більш об'ємного правового концепту – «забезпечення». Причому

загалом правовий концепт «забезпечення» у контексті безпекового спрямування згідно з законодавчою термінологією наразі позначає сукупність заходів, що об'єктивують конкретну діяльність, призначенням якої є запобігання ризикам (охорона), реагуванням на загрози (захист) та підтримка належного розвитку наявних механізмів її реалізації. У контексті національної безпеки безпосередньо йдеться про «захищеність» національних інтересів України, тобто відповідність рівня захисту законодавчим нормам;

– аналіз положень чинного законодавства свідчить про відсутність конкретики у питанні визначення показників рівня захисту національних інтересів України, однак можна припустити, що такими є: 1) панування домінанту сервісного типу виконання державно-владних функцій держави, де права, свободи та інтереси громадян є пріоритетними; громадяни завжди мають можливість для їхньої реалізації, а також активно залучаються до процесу розвитку демократії; 2) наявність належного рівня соціального забезпечення громадян, що детермінований високим рівнем економічного розвитку держави, її можливостями акумулювати необхідні ресурси для громадського добробуту; 3) функціонування ефективної системи захисту громадян від різних рівнів небезпек – як техногенного та природного характеру, так і злочинних посягань на їхні права, свободи та інтереси, що охороняються законодавством України; наявність механізмів протидії таким явищам; 4) відсутність свавільних дій з боку представників владних повноважень, адже увесь процедурний аспект їхньої діяльності є нормативно врегульованим; їхня діяльність відповідає вимогам чинного законодавства, що забезпечено постійними та систематично здійснюваними контрольними-наглядними процедурами; 5) належне функціонування інституту судової влади, внутрішньої безпеки та боєздатних і професійно підготовлених військових формувань; 6) панування єдиних стандартів та встановлення рівних умов для розвитку талантів і здібностей кожного; забезпечення можливості безперешкодного доступу до реалізації власних інтересів, що не шкодять публічному правопорядку й не порушують

кордони прав та інтересів інших осіб; 7) функціонування ефективної системи захисту довкілля, контролю дотримання стандартів природоохоронного законодавства; 8) усталене громадське сприйняття необхідності та орієнтація діяльності органів влади на збереження нинішніх надбань та цінностей задля забезпечення добробуту майбутніх поколінь;

– базовим при здійсненні забезпечувальної діяльності у сфері національної безпеки є створення передумов та систематичне виділення необхідних ресурсів для виявлення, вчасного реагування, вжиття заходів протидії та ліквідації наслідків загроз національним інтересам і цінностям України. У цьому контексті основоположне значення мають належно сформовані механізми взаємодії як суб'єктів їхньої охорони та захисту між собою, так і з іншими суб'єктами, у тому числі – громадськістю;

– взаємодія як процес досягнення колективних узгоджених за метою, завданнями та сутністю цілей, є провідним інструментом в контексті забезпечення національної безпеки. Однак взаємодію у цій сфері також слід розглядати як одну з базових засад забезпечення національної безпеки, що є важливим заходом для підвищення ефективності стратегічного планування;

– оскільки взаємодія суб'єктів сектору безпеки й оборони щодо забезпечення національної безпеки має бути належним чином забезпеченою, необхідним є створення умов, надання ресурсів та регулювання процесу її здійснення. За загальним правилом таке завдання репрезентується через зміст та сутність адміністративно-правового механізму, узагальнюючи в поняття якого вченими закладається таке трактування: «сукупність адміністративно-правових засобів, що визначені положеннями чинного законодавства як такі, що можуть чинити вплив на розвиток певного кола суспільних відносин». Як правило, ці засоби є чинниками, що забезпечують ефективне виконання конкретної функції держави;

– адміністративно-правовий механізм взаємодії суб'єктів сектору безпеки й оборони щодо забезпечення національної безпеки – це сукупність

адміністративно-правових засобів, що об'єктивують комплекс реалізованих суб'єктами забезпечення національної безпеки нормативних, організаційних та контрольних дій, спрямованих на забезпечення належних умов (засад), принципів, правил, стандартів та процедур функціонування процесу реалізації взаємовідносин між суб'єктами сектору безпеки й оборони України під час виконання ним функціональних обов'язків.

Отже, для виявлення, вчасного реагування, вжиття заходів протидії та ліквідації наслідків загроз національним інтересам і цінностям України мають бути запроваджені й функціонувати ефективні механізми взаємодії суб'єктів сектору безпеки й оборони. Виконання цього завдання об'єктивує наявність відповідного адміністративно-правового механізму, який передбачає правила організації та здійснення такої взаємодії для досягнення цілей процесу забезпечення національної безпеки України. Його сутність можна характеризувати через такі положення: 1) є складовою більш об'ємного правового явища – правового механізму забезпечення національної безпеки України; 2) поєднує організаційний та практико-реалізаційний аспекти забезпечувального впливу держави на безпекове середовище країни, врегульовуючи внутрішньоінституційні відносини у межах системи забезпечення національної безпеки України; 3) є нормативним підґрунтям для реалізації спільної діяльності суб'єктів сектору безпеки й оборони України. З теоретичної точки зору, досліджуваний механізм також репрезентує розуміння місця і ролі кожного суб'єкта сектору безпеки й оборони в механізмі забезпечення національної безпеки, різницю їхніх повноважень та ієрархічну структуру, а також зміст і сутність безпеково-оборонної функції держави.

1.2. Мета, завдання та функції адміністративно-правового механізму взаємодії суб'єктів сектору безпеки й оборони щодо забезпечення національної безпеки

Продовжуючи розгляд попередньо висвітленої проблематики зазначимо, що будь-який адміністративно-правовий механізм має власну мету, завдання та функції. Адміністративно-правовий механізм взаємодії суб'єктів сектору безпеки й оборони щодо забезпечення національної безпеки не є тому виключенням, адже сукупність адміністративно-правових засобів, що формують його зміст, мають бути підібрані таким чином, щоб ефективно врегулювати спільну діяльність таких суб'єктів.

Для того, щоб розуміти чим є дії щодо врегулювання спільної діяльності суб'єктів сектору безпеки й оборони щодо забезпечення національної безпеки, необхідно уточнити, що взаємодія – це філософська категорія, яка тісно пов'язана з поняттям взаємозв'язку і розглядається як одна з форм останнього [214]. У багатьох випадках взаємодію якраз і визначають через взаємозв'язок [27]. Позитивна спрямованість взаємозв'язку характеризується взаємодоповненням, взаємодопомогою, кооперацією, координуванням взаємодіючих сторін [102, с. 8]. Саме тому загальноприйняте розуміння взаємодії позначає таку сумісну дію кількох об'єктів або суб'єктів, при якій результат дії одного з них впливає на інші [8, с. 16]. Це постійна співпраця у вирішенні як значних, так і повсякденних питань, при якій сторони діють відкрито та прозоро [214]. Тобто взаємодія передбачає систему відносин, що змінюються, між взаємозалежними елементами, сутністю якої є обмінний процес [84, с. 10]. За будь-якої взаємодії відбувається обмін інформацією, досвідом чи іншими ресурсами. Саме обмін покладено в основу взаємодії. При цьому слід пам'ятати, що обмін є завжди фактом взаємним, що здійснюється в умовах повної визначеності щодо намірів і планів суб'єктів взаємодії. Головна

ознака взаємодії – відсутність шкідливого впливу на партнера [94, с. 135–136; 53, с. 66–70].

Отже, можемо визначити, що дії щодо врегулювання спільної діяльності суб'єктів сектору безпеки й оборони – це процес забезпечення взаємосумісності (спроможності до спільних узгоджених, ефективних та результативних дій [170]), де кожен такий суб'єкт акумулює свої зусилля та можливості задля досягнення визначених цілей.

Слід також вбачати, що така діяльність є різновидом більш об'ємного правового явища – правового механізму забезпечення національної безпеки України. Зазначимо, що механізм забезпечення національної безпеки пропонується розглядати як комплексну сукупність органів державної влади та інститутів громадянського суспільства, які на основі норм Конституції та законодавства в межах організаційних форм, методами, засобами і способами згідно із життєво важливими інтересами людини, суспільства та держави здійснюють реалізацію національних інтересів країни та їх захист від різного роду загроз [222, с. 10].

З огляду на зазначене вбачається логічним, що мета адміністративно-правового механізму взаємодії суб'єктів сектору безпеки й оборони щодо забезпечення національної безпеки має дуальне значення. Уточнимо, що за загальним правилом, мета обумовлює специфіку використання методів, вибір методів визначає реальність досягнення поставленої мети [104]. Вона виражає прагнення до конкретного кінцевого стану й допомагає вибудувати деяку послідовність у роботі, здійснити аналіз результату. Їй притаманні такі характеристики: конкретність кінцевого результату; є безпосереднім наслідком потреби; має частку невизначеності [96].

Відповідно у вузькому розумінні метою цього механізму є формування правових рамок задля здійснення спільної діяльності суб'єктів сектору безпеки й оборони щодо виявлення, вчасного реагування, вжиття заходів протидії та

ліквідації наслідків загроз національним інтересам та цінностям України, а також контролю їхнього виконання [19, с. 349].

У широкому розумінні мету адміністративно-правового механізму взаємодії суб'єктів сектору безпеки й оборони щодо забезпечення національної безпеки слід виокремлювати шляхом аналізу необхідності функціонування системи забезпечення національної безпеки України загалом [19, с. 349].

Так згідно з положеннями наукової доктрини, система забезпечення національної безпеки України функціонує задля трансформації політики національної безпеки у цілеспрямовану на основі чинного законодавства діяльність [194, с. 220]. Причому ця система є не просто сукупність взаємодіючих структур, а й певний процес формування правового поля та прийняття політичних рішень у сфері забезпечення національної безпеки [224, с. 15]. Сьогодні така система в Україні перебуває на стадії формування, і можна говорити тільки про її окремі елементи. Враховуючи значну динаміку змін зовнішнього та внутрішнього середовищ, у сфері національної безпеки необхідно забезпечити безперервність їх моніторингу та аналізу із застосуванням новітніх інформаційно-комунікаційних технологій, що дасть змогу своєчасно ухвалювати стратегічні рішення. При цьому головна вимога до моніторингу полягає в тому, що інформація має віддзеркалювати реальний стан геополітичної, гео економічної та геостратегічної ситуацій у світі, тенденції їх змін у довгостроковій перспективі [33, с. 12].

Тому слід погодитись із думкою деяких вчених, які стверджують, що національною безпекою варто управляти, а не її забезпечувати, адже управління передбачає гнучке реагування на загрози та небезпеки, поєднання раціонального задоволення потреб з реалізацією відповідних заходів, виходячи з можливостей держави, звичайно, ґрунтуючись на необхідності постійного контролю за станом та динамікою розвитку сфери безпеки [109, с. 27].

На такій концепції наполягають і країни-учасниці ОБСЄ та виконавчі структури цієї Організації, адже саме управління сектором безпеки відіграє

важливу роль в запобіганні конфліктам, в питаннях раннього попередження, кризового менеджменту та в процесах побудови миру і у сфері постконфліктного відновлення [216, с. 9, 11].

Тобто метою адміністративно-правового механізму взаємодії суб'єктів сектору безпеки й оборони щодо забезпечення національної безпеки у широкому розумінні є формування ефективної системи здійснення цієї діяльності, зміцнення інституційних спроможностей уповноважених суб'єктів задля максимально результативного процесу прийняття та реалізації тактичних і стратегічних рішень [19, с. 350].

Розглядаючи його завдання, вважаємо за необхідне підтримати думку В. Оксіня, який вважає, що під ними слід розуміти способи розв'язання конкретних проблемних питань [110, с. 136].

Згідно з положеннями Стратегії національної безпеки України, затвердженої Указом Президента України від 14 вересня 2020 р. № 392/2020 чітка взаємодія органів сектору безпеки і оборони у запобіганні й реагуванні на загрози та подоланні наслідків надзвичайних ситуацій має сприяти запровадженню високого рівня готовності суспільства і держави до реагування на широкий спектр загроз, а посилення взаємодії усіх органів сектору безпеки і оборони для виконання спільних завдань має зміцнити їх бойовий потенціал [203].

Своєю чергою, Стратегія забезпечення державної безпеки, затверджена Указом Президента України від 16 лютого 2022 р. № 56/2022 передбачає, що удосконалення взаємодії між суб'єктами сектору безпеки й оборони, у тому числі інформаційного обміну та координації дій між ними, є одним із напрямів державної політики у сфері забезпечення державної безпеки яка спрямовується на попередження, своєчасне виявлення і запобігання зовнішнім та внутрішнім загрозам державній безпеці України, припинення розвідувальних, терористичних, диверсійних та інших протиправних посягань спеціальних служб іноземних держав, а також організацій, окремих груп та осіб на державну

безпеку України, усунення умов, що призводять до цих загроз та причин їх виникнення [200].

Також зазначимо, що Концепція забезпечення національної системи стійкості, затверджена Указом Президента України від 27 вересня 2021 р. № 479/2021 визначає, що для ефективного функціонування системи національної стійкості важливим є постійний обмін усіма суб'єктами необхідною інформацією, комунікація між ними у різних форматах, спільне виконання визначених завдань у межах сфери їхньої відповідальності [73].

Таким чином, можемо узагальнити, що основним загальним завданням адміністративно-правового механізму взаємодії суб'єктів сектору безпеки й оборони щодо забезпечення національної безпеки є реалізація окремих напрямів державної політики у сфері національної безпеки й оборони, що має прояв у нормативному, інституційному, методологічному супроводі суб'єктів сектору безпеки й оборони щодо їхньої спільної діяльності під час виконання ними функціональних обов'язків.

Конкретні завдання цього механізму є прямо залежним від того, які завдання стоять перед тими суб'єктами, які мають взаємодіяти. Так на сектор безпеки і оборони України покладаються завдання, пов'язані з реалізацією: 1) оборонної функції держави (більшою мірою Збройні Сили України, Національна гвардія України та Державна прикордонна служба) [5, с. 81]; 2) безпекової функції держави (зокрема правоохоронні та розвідувальні органи, державні органи спеціального призначення з правоохоронними функціями, сили цивільного захисту) [165].

Зокрема оборонна функція держави полягає в захисті її безпеки, суверенітету й територіальної цілісності від зовнішніх посягань [220], а безпекова – у охороні та захисті інтересів, прав і свобод людини і громадянина, суспільства загалом від різних видів небезпек [23, с. 92].

Тому можемо визначити, що конкретні завдання адміністративно-правового механізму взаємодії суб'єктів сектору безпеки й оборони щодо

забезпечення національної безпеки визначаються індивідуально та стосуються напрямів та видів спільної діяльності, що потребують врегулювання [23, с. 92].

Як приклад, Законом України «Про контррозвідувальну діяльність» від 26 грудня 2002 р. № 374-IV передбачено, що виключно з метою проведення контррозвідувальних заходів, систематизації і документальної фіксації отриманих результатів, їх аналізу та оперативної оцінки у межах визначених законом прав і завдань, що стосуються охорони (захисту) державного кордону України, за погодженням із Службою безпеки України та у взаємодії з нею контррозвідувальні справи можуть вести підрозділи прикордонної розвідки з дозволу начальника розвідувального органу та підрозділи забезпечення внутрішньої і власної безпеки Державної прикордонної служби України з дозволу керівника підрозділу забезпечення внутрішньої та власної безпеки центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері охорони державного кордону, або їх заступників, а у випадках, зазначених у частині другій статті 17 Закону України «Про розвідку» від 17 вересня 2020 р. № 912-IX, контррозвідувальні справи можуть вести розвідувальні органи України з дозволу їх керівників або їх заступників [161]. У цьому випадку можемо вести мову про необхідність врегулювання процедури делегування окремих повноважень суб'єкта сектору безпеки й оборони іншому суб'єкту цієї системи задля ефективності виконання завдань системи забезпечення національної безпеки України [23, с. 93].

При системному підході до цього питання слід враховувати, що завдання адміністративно-правового механізму взаємодії суб'єктів сектору безпеки й оборони щодо забезпечення національної безпеки також є способом реалізації його мети. За цим аспектом їхньої поняттєво-категорійної визначеності можемо визначити, що окрім необхідності забезпечення нормативного, інституційного та методологічного супроводу спільної діяльності досліджуваних суб'єктів, їхня система складається також з таких як:

– розвиток міжвідомчих відносин;

- впорядкування процедур обміну інформацією, у тому числі попередження витoku та захист такої, що є державною таємницею;
- координація дій за звичайних умов та під час реагування на кризові ситуації;
- ефективне використання ресурсного забезпечення;
- запровадження системного мислення задля прийняття ефективних рішень та належного їхнього виконання,
- створення умов для вчасного реагування на різні рівні та види небезпек (у тому числі потенційних);
- впровадження нових інструментів комунікації та співпраці, у тому числі використовуючи новітні технології;
- оптимізація процедур підготовки та перепідготовки кадрів, впровадження системи мотивації для досягнення спільних результатів тощо [23, с. 93].

З розумінням того, що завдання цього механізму тісно пов'язані з його функціями уточнимо, що в системному аналізі під ними розуміється характеристика, яка визначає зміну її станів, призначення та необхідність існування певної системи [37, с. 263]. Загальним формулюванням функцій будь-якої організаційної системи з цих позицій є перетворення ресурсів і знань на задоволення суспільних потреб [37, с 264; 110, с. 140]. Вбачається, що саме за допомогою функцій розкривається зміст конкретного механізму, адже вони забезпечують досягнення мети і виконання певного комплексу завдань [93, с. 57].

На нашу думку, досліджуваний механізм виконує декілька функцій, які умовно можна згрупувати. Йдеться, по-перше, про базові функції, зокрема регулятивну та координаційну. Так регулятивна функція полягає у встановленні нормативного поля, що передбачає наявність принципів, правил, стандартів та процедур функціонування процесу реалізації взаємовідносин між цими суб'єктами. Своєю чергою, координаційна функція забезпечує узгодженість дій

та рішень у цій сфері, адже передбачає розподіл компетенційних спроможностей суб'єктів сектору безпеки й оборони, встановлення ієрархічних взаємозв'язків між ними [23, с. 93].

Окрім базових функцій слід виділити також інституційну функцію, що полягає у визначенні інституційної моделі сектору безпеки й оборони, суб'єктів координації та постійних структур міжвідомчої взаємодії [23, с. 93].

Щодо контрольної-наглядової функції уточнимо, що вона має прояв наявності інструментів перевірки дотримання умов здійснення такої діяльності. Зазначимо, що загалом до загальних викликів у даному контексті належить аспект підтримки проведення демократичного нагляду в секторі безпеки [216, с. 23].

Ще однією важливою його функцією є забезпечувальна, яка репрезентується через створення належних умов для втілення в правореалізацію процесу врегулювання спільної діяльності суб'єктів сектору безпеки й оборони [23, с. 93].

Також необхідно вести мову про спеціальні функції. Зокрема стабілізаційна функція полягає у забезпеченні стабільності та безперервності діяльності суб'єктів сектору безпеки й оборони. Ця функція також репрезентує комплексність реформаційних змін, тобто застосування між вимірною підходу до врегулювання спільної діяльності суб'єктів сектору безпеки й оборони, адже за загальним правилом, визнаним світовою спільнотою, реформа в одній частині сектору безпеки не може бути успішною, якщо вона не передбачає змін у інших частинах сектору [216, с. 16].

Своєю чергою, адаптаційна функція передбачає, що створено такі умови, що дозволяють гнучко та оперативно уповноваженим суб'єктам обирати ту модель поведінки, що є більш принагідною до конкретної ситуації, що сприяє стійкості цієї системи до різних видів та рівнів небезпек, а прогностична його функція забезпечує можливість передбачення наслідків досліджуваної взаємодії [23, с. 93].

Як підсумок розкриття проблематики щодо визначення мети, завдань та функцій адміністративно-правового механізму взаємодії суб'єктів сектору безпеки й оборони у сфері забезпечення національної безпеки, можемо узагальнити такі висновки:

– дії щодо врегулювання спільної діяльності суб'єктів сектору безпеки й оборони – це процес забезпечення взаємосумісності, де кожен такий суб'єкт акумулює свої зусилля та можливості задля досягнення визначених цілей;

– мета адміністративно-правового механізму взаємодії суб'єктів сектору безпеки й оборони щодо забезпечення національної безпеки має дуальне значення: 1) у вузькому розумінні – це формування правових рамок задля здійснення спільної діяльності суб'єктів сектору безпеки й оборони щодо виявлення, вчасного реагування, вжиття заходів протидії та ліквідації наслідків загроз національним інтересам та цінностям України, а також контролю їхнього виконання; 2) у широкому розумінні – це формування ефективної системи забезпечення національної безпеки, зміцнення інституційних спроможностей уповноважених суб'єктів задля максимально результативного процесу прийняття і реалізації тактичних та стратегічних рішень;

– основним загальним завданням адміністративно-правового механізму взаємодії суб'єктів сектору безпеки й оборони щодо забезпечення національної безпеки є реалізація окремих напрямів державної політики у сфері національної безпеки й оборони, що має прояв у нормативному, інституційному, методологічному супроводі суб'єктів сектору безпеки й оборони щодо їхньої спільної діяльності під час виконання ними функціональних обов'язків. Конкретні завдання цього механізму є прямо залежним від того, які завдання стоять перед тими суб'єктами, які мають взаємодіяти. Вони визначаються індивідуально та стосуються напрямів та видів спільної діяльності, що потребують врегулювання (наприклад, врегулювання процедури делегування окремих повноважень суб'єкта сектору безпеки й оборони іншому суб'єкту цієї системи задля ефективності виконання завдань системи забезпечення

національної безпеки України). У системному вияві такі завдання доповнюються також такими як: розвиток міжвідомчих відносин; впорядкування процедур обміну інформацією, у тому числі попередження витоку та захист такої, що є державною таємницею; координація дій за звичайних умов та під час реагування на кризові ситуації; ефективне використання ресурсного забезпечення; запровадження системного мислення задля прийняття ефективних рішень та належного їхнього виконання, створення умов для вчасного реагування на різні рівні та види небезпек (у тому числі потенційних); впровадження нових інструментів комунікації та співпраці, у тому числі використовуючи новітні технології; оптимізація процедур підготовки та перепідготовки кадрів, впровадження системи мотивації для досягнення спільних результатів тощо;

– цей механізм виконує декілька функцій, які умовно можна згрупувати. Перша група – базові функції (наприклад, регулятивна функція полягає у встановленні нормативного поля, а координаційна – забезпечує узгодженість дій та рішень, адже передбачає розподіл компетенційних спроможностей суб'єктів сектору безпеки й оборони, встановлення ієрархічних взаємозв'язків між ними). Друга група – цільові функції (інституційна функція полягає у визначенні інституційної моделі сектору безпеки й оборони, суб'єктів координації та постійних структур міжвідомчої взаємодії; контрольно-наглядова функція має прояв наявністю інструментів перевірки дотримання умов здійснення такої діяльності, а забезпечувальна – репрезентується через створення належних умов для втілення в правореалізацію процесу врегулювання спільної діяльності суб'єктів сектору безпеки й оборони). Третя група – спеціальні функції (наприклад, стабілізаційна функція полягає у забезпеченні стабільності та безперервності діяльності суб'єктів сектору безпеки й оборони; адаптаційна функція передбачає, що створено такі умови, які дозволяють гнучко та оперативно уповноваженим суб'єктам обирати ту модель поведінки, яка є більш принагідною до конкретної ситуації, що сприяє

стійкості цієї системи до різних видів та рівнів небезпек, а прогностична функція – забезпечує можливість передбачення наслідків цієї взаємодії.

Отже, можемо узагальнити, що мета, завдання та функції адміністративно-правового механізму взаємодії суб'єктів сектору безпеки й оборони щодо забезпечення національної безпеки є взаємозалежними категоріями, що репрезентують організаційний бік діяльності уповноважених суб'єктів щодо його розроблення та функціонування як складової більш об'ємного правового явища – правового механізму забезпечення національної безпеки України. Їхня спорідненість є ключовим фактором при визначенні досліджуваних категорій, адже вони мають відповідати всебічним цілям забезпечення національної безпеки та визначатись з урахуванням необхідності підвищення стабільності, точності, ефективності, професійності, прозорості та результативності діяльності сектору безпеки й оборони.

1.3. Структура адміністративно-правового механізму взаємодії суб'єктів сектору безпеки й оборони щодо забезпечення національної безпеки

Здійснюючи розгляд заявленої проблематики слід відразу нагадати, що попередньо нами визначено: «адміністративно-правовий механізм взаємодії суб'єктів сектору безпеки й оборони щодо забезпечення національної безпеки є сукупністю адміністративно-правових засобів». Продовжуючи вказану тезу зазначимо, що загалом засоби, як правова категорія, є інструментами забезпечення будь-якої діяльності та мають загальнонауковий, міжгалузевий характер [111, с. 66].

У цьому контексті досить цікавим є співвідношення цієї категорії з категорією «інструмент». Так вчений А. Замрига, аналізуючи словникові матеріали вказує, що у загальноприйнятому значенні під засобом розуміється

прийом, якась спеціальна дія, що дає можливість здійснити що-небудь, досягти чогось; спосіб; те, що служить знаряддям у якій-небудь дії, справі [196, с. 307]. «Прийом» – це спосіб виконання або здійснення чого-небудь; певний захід для здійснення чого-небудь, досягнення якоїсь мети; засіб вираження [196, с. 630]. «Спосіб» – певна дія, прийом або система прийомів, яка дає можливість зробити, здійснити що-небудь, досягти чогось; те, що служить знаряддям, засобом і т. ін. у якій-небудь справі, дії [196, с. 578]. «Захід» – сукупність дій або засобів для досягнення, здійснення чого-небудь [196, с. 380]. Відповідно, схематично інструмент – це засіб; засіб – це прийом; прийом – це спосіб або захід; спосіб – це певна дія; захід – це сукупність дій [54, с. 375].

Отже, можна стверджувати, що адміністративно-правові засоби, які формують структуру адміністративно-правового механізму взаємодії суб'єктів сектору безпеки й оборони щодо забезпечення національної безпеки фактично є інструментами досягнення його мети [232].

Також зазначимо, що на думку А. Малько правові засоби є правовими явищами, які виявляються в інструментах встановлення суб'єктивних прав, обов'язків, пільг, заборон, заохочування, нагородження та діями, пов'язаними з технологією реалізації прав і обов'язків [85, с. 326; 111, с. 66].

За твердженнями Н. Заяць, як самостійна категорія поняття «правові засоби» почало досліджуватись ще на початку 80-х років ХХ століття на галузевому рівні. На рівень загальної теорії права проблему правових засобів поставив уперше у 1987 році С. Алексєєв. Саме з його прізвищем можна пов'язати виникнення інструментальної теорії у правознавстві. Необхідно підкреслити, що «інструменталізм» у праві не може і не повинен протиставлятися вже існуючим теоретико-правовим концепціям. Він розглядається лише як один із методологічних підходів до дослідження права. Правові засоби не створюють принципово відмінних від традиційних, зафіксованих у загальноприйнятому поняттєвому апараті явищ дійсності, що сформульовані переважно з точки зору потреб аналітичної юриспруденції. Це

весь спектр правових феноменів різних рівнів, але які мають досить суттєву відмінність, а саме, вони виокремлюються та розглядаються не з позиції потреб юридичної практики, а з позиції їх функціонального призначення, при цьому надаються їх необхідні характеристики як інструментів для вирішення економічних та інших соціальних завдань [57, с. 203].

Вчений О. Бандурка дане поняття розглядає в контексті понять «правовий вплив», «правове регулювання» і вважає, що відповідні засоби утворюють цілісний, системний юридичний механізм, що забезпечує врегулювання всієї сукупності суспільних відносин, які виступають предметом правового регулювання. Відповідно до бачення системи правових засобів, О. Бандурка, вважає, що це механізм правового регулювання, основними структурними елементами якого є норми права, правовідносини і акти реалізації юридичних прав і обов'язків [38, с. 41; 207, с. 201]. Своєю чергою, Н. Заяць правові засоби визначає як об'єктивовані субстанційні правові явища, що мають низку ознак, які сприяють реалізації потенціалу права [57, с. 205]. Розширюючи власну думку вчена уточнює, що правові засоби є багатогранним теоретико-правовим явищем, яке можна розглядати у юридичному (як сукупність правового інструментарію та формалізований результат діяльності суб'єктів) та соціальному (закріплюють цінності права, відображають певні інтереси та сприяють досягненню відповідного результату) аспектах. Правові засоби є субстанційними явищами правової дійсності різного рівня, вони мають певну функціональну спрямованість на вирішення соціальних завдань. Вони є різними за своєю природою інституційними утвореннями, за допомогою яких реалізується потенціал права. Вони становлять певну систему, але не є прив'язаними до однієї сфери суспільних відносин; покликані забезпечити соціальну свободу та активність поведінки суб'єктів (дозволи) чи, навпаки, покласти на осіб пасивний обов'язок утримуватись від вчинення тих дій, які перешкоджають інтересам особи (заборони), передбачати поведінку певного роду, бути гарантією використання суб'єктивних прав іншими суб'єктами

(зобов'язання); вони повинні містити позитивні стимули щодо здійснення суб'єктами своїх суб'єктивних прав та виконання покладених на них обов'язків та бути спрямовані на досягнення певного результату – забезпечення ефективності правового регулювання; мати певний зв'язок з суб'єктивними правами даної особи (дозволи) чи інших осіб (зобов'язання, заборони). Узагальнюючи викладене вчена вказує, що правові засоби – явище багатоаспектне, дана категорія використовується по відношенню до права в цілому, в процесі аналізу правового регулювання, по відношенню до прав людини, до правових режимів тощо. Саме тому необхідно зосереджувати зусилля на аналізі даної категорії з точки зору саме інструментальної теорії права [57, с. 205].

У 2004 році О. Куций зазначив, що: «правові засоби як юридичні інструменти в залежності від галузевої приналежності поділяють на конституційні, адміністративні, фінансові і т.д. Адміністративно-правові засоби – це передусім норми, які знаходяться в актах управління у конкретній сфері діяльності» [80, с. 11].

Як приклад, досліджуючи сутність адміністративно-правових засобів здійснення митної справи В.Комзюк визначає, що такими є організаційні, зокрема а) засоби визначення видів та структури органів виконавчої влади, які діють у сфері здійснення митної справи; б) засоби визначення правового статусу цих органів; в) засоби організації проходження державної служби в митних органах. Другий блок, на думку автора, утворюють адміністративно-правові методи управлінської діяльності митних органів. Найважливіше значення в цьому плані має поділ методів управління на переконання і примус з огляду на характер управлінського впливу того чи іншого заходу [69, с.8]. У сфері забезпечення прав фізичних осіб у податкових правовідносинах такими засобами є сукупність всіх заходів, які застосовуються для забезпечення реалізації прав суб'єктів та охорони їхніх інтересів. Зокрема такими є а) попереджувальні, що профілактично створюють умови, які не допускають

протиправних дій; б) правозахисні, тобто гарантії держави, які забезпечують відновлення прав платників податків [80, с. 12].

Подібної думки дотримується О. Салманова вбачаючи, що адміністративно-правові засоби, спрямовані на забезпечення безпеки дорожнього руху – це, перш за все, загальнообов'язкові правила, які стосуються забезпечення безпеки дорожнього руху, провідне місце яких у цій системі обумовлено тим, що всі інші засоби спрямовані на забезпечення їх реалізації, попередження і припинення їх порушень, притягнення винних у цьому до адміністративної відповідальності. Крім того, як окрему ланку цієї системи нею виділено заохочувальні засоби та інші заходи переконання, які сприяють підвищенню творчої активності учасників цих правовідносин і відображають позитивну оцінку державою їх правомірної діяльності [187, с. 8].

Слід також вказати, що Н. Гнатюк та А. Краковська узагальнюють: «попри відсутність єдиної наукової позиції щодо сутності та змісту цього поняття, слід відмітити точку зору, В. Негодченка, і під адміністративно-правовим засобами розуміти сукупність адміністративно-правових норм, яка розглядається з позиції їх функціонального призначення для вирішення певного кола завдань, регулювання відповідних суспільних відносин [108, с. 149–151]. Така позиція узгоджується як із позиціями представників загальної теорії права, так і з переважною більшістю сучасних галузевих досліджень, що безпосередньо дотичні до тематики адміністративно-правових засобів» [38, с. 41–42].

Отже, можемо узагальнити, що за зазначеними вище позиціями вчених адміністративно-правові засоби, які формують структуру адміністративно-правового механізму взаємодії суб'єктів сектору безпеки й оборони щодо забезпечення національної безпеки можна розглядати у двох аспектах: як сукупність адміністративно-правових норм або ж як інструменти виконання адміністративних рішень [232].

Причому у першому випадку, на нашу думку, здійснюється ототожнення адміністративно-правового механізму взаємодії суб'єктів сектору безпеки й оборони щодо забезпечення національної безпеки з механізмом нормативного забезпечення цього процесу, а у другому – звуження його змісту інструментальною складовою [232].

Саме останній підхід застосовується при загальному визначені поняття адміністративно-правового механізму, у тому числі досліджуваного, тобто акцентується на його інструментальній складовій, адже саме вона віддзеркалює найбільш істотні його особливості [232]. Однак у науковій літературі виділяється також його: 1) інституційний елемент, який передбачає наявність сукупності суб'єктів взаємодії які, у свою чергу, наділені відповідним адміністративно-правовим статусом; 2) сукупність управлінських рішень, що приймаються та здійснюються компетентними суб'єктами; 3) юридичний факт; 4) організаційні елементи [185, с. 154]. Щодо цієї думки С. Науменко зазначає, що виокремлення такого елемента, як юридичний факт, є не зовсім правильним, оскільки він сприяє виникненню правовідносин, а не їх урегулюванню [105, с. 121–122].

Проаналізувавши думки вчених, можна зробити висновок, що структура адміністративно-правового механізму взаємодії суб'єктів сектору безпеки й оборони щодо забезпечення національної безпеки є дискусійною проблематикою, особливість якої детермінована суто теоретичним її змістом. Йдеться про те, що єдності наукової думки у цьому контексті бути не може через суб'єктивні інтерпретації вчених, адже нормативного закріплення таких елементів немає. Відповідно маємо можливість висвітлити власну думку щодо його структурних складових [233]. По-перше, це нормативна складова, репрезентована нормативною базою у цій сфері; по-друге, організаційна складова, тобто об'єктно-суб'єктні одиниці та відповідні правовідносини; по-третє, інструментальна складова, об'єктивована системою адміністративно-правових засобів в інструментальному контексті.

Таким чином, структура адміністративно-правового механізму взаємодії суб'єктів сектору безпеки й оборони щодо забезпечення національної безпеки є такою:

– адміністративно-правові норми, об'єктивовані у межах нормативно-правової бази, що складається з актів різної юридичної сили та загального і спеціального спрямування, основним призначення яких є врегулювання конкретного питання у межах досліджуваних відносин. Актами загального спрямування є зокрема: 1) Конституція України, положеннями якої встановлюються основоположні принципи забезпечення національної безпеки та оборони загалом, а також виключні або основні повноваження ключових суб'єктів сектору безпеки й оборони, суб'єктів, відповідальних за організацію їхньої взаємодії; 2) Закони України: а) «Про національну безпеку України» від 21 червня 2018 р. № 2469-VIII, яким деталізовано положення Конституції України в аспекті засад забезпечення національної безпеки й оборони, державної політики у цій сфері, а також повноважень та процедур діяльності суб'єктів системи здійснення цього процесу; б) «Про оборону України» від 06 грудня 1991 р. № 1932-XII, що є базовим спеціалізованим законом у сфері оборони; в) «Про Раду національної безпеки і оборони України» від 05 березня 1998 р. № 183/98-ВР, який встановлює правову основу для здійснення координаційної та особливої контрольної діяльності у цій сфері; г) «Про Службу безпеки України» від 25 березня 1992 р. № 2229-XII, що визначає засади діяльності ключового суб'єкта забезпечення державної безпеки тощо; 3) акти стратегічного планування зокрема: Стратегія національної безпеки України, затверджена Указом Президента України від 14 вересня 2020 р. № 392/2020, яка спрямована на посилення потенціалу України протистояти внутрішнім та зовнішнім загрозам; Стратегія забезпечення державної безпеки, затверджена Указом Президента України від 16 лютого 2022 р. № 56/2022, що визначає напрямки оптимізації державної політики у сфері державної безпеки, провідним з яких є оптимізація міжвідомчої взаємодії у секторі безпеки й

оборони; Стратегія воєнної безпеки України, затверджена Указом Президента України від 25 березня 2021 р. № 121/2021, яка є основним документом планування у сфері всеохоплюючої оборони; Концепція забезпечення національної системи стійкості, затверджена Указом Президента України від 27 вересня 2021 р. № 479/2021, призначенням якої є впровадження ефективних процедур убезпечення важливих сфер життєдіяльності суспільства і держави від несприятливих факторів та чинників тощо; 4) інші акти законодавства, зокрема Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про Міністерство внутрішніх справ України» від 28 жовтня 2015 р. № 878, якою встановлено організаційні та практико-реалізаційні засади здійснення внутрішньої охоронної та захисної функції держави; Наказ Міністерства оборони України та Міністерства внутрішніх справ України «Про затвердження Порядку електронної інформаційної взаємодії Головного управління розвідки Міністерства оборони України, Міністерства внутрішніх справ України та центральних органів виконавчої влади, діяльність яких спрямовується та координується Кабінетом Міністрів України через Міністра внутрішніх справ України» від 25 травня 2022 р. № 6/315, яким визначено відповідний механізм тощо [233];

– об’єкти регулювання – у цьому випадку слід вести мову про діяльність та поведінку суб’єктів сектору безпеки й оборони, чітку ідентифікацію їхнього складу. Уточнимо, що донині поняттями, які офіційно вживаються у цьому секторі, були і є «сфера національної безпеки та оборони», «сфера воєнної безпеки», «воєнна сфера», «Воєнна організація держави» тощо. Вони вживаються у різних нормативно-правових актах і не втратили своєї актуальності й досі. Однак поняття «сектор безпеки» застосовується дедалі більше, зокрема й у контексті реалізації прийнятої недавно Стратегії національної безпеки України. На жаль, у багатьох наукових джерелах це поняття трактується розширено, є спроби охопити ним всю систему національної безпеки держави або підмінити це поняття іншим, або звести його

лише до однієї сфери (воєнної) чи структурного компонента (суб'єкта забезпечення воєнної безпеки) [186, с. 141–142]. Законом України «Про національну безпеку України» від 21 червня 2018 р. № 2469-VIII встановлено, що до складу сектору безпеки і оборони входять: Міністерство оборони України, Збройні Сили України, Державна спеціальна служба транспорту, Міністерство внутрішніх справ України, Національна гвардія України, Національна поліція України, Державна прикордонна служба України, Державна міграційна служба України, Державна служба України з надзвичайних ситуацій, Служба безпеки України, Антитерористичний центр при Службі безпеки України, Служба судової охорони, Управління державної охорони України, Державна служба спеціального зв'язку та захисту інформації України, Апарат Ради національної безпеки і оборони України, розвідувальні органи України, центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну військово-промислову політику [165]. Однак зрозуміло, що цей перелік не слід сприймати як вичерпний, зокрема й через законодавчі норми, які встановлюють, що: «сектор безпеки і оборони України складається з чотирьох взаємопов'язаних складових: сили безпеки; сили оборони; оборонно-промисловий комплекс; громадяни та громадські об'єднання, які добровільно беруть участь у забезпеченні національної безпеки [165]. Відповідно донині точиться наукова полеміка щодо законодавчого визначення таких суб'єктів. Як приклад, окремі науковці до цього переліку додають ще Державне бюро розслідувань, Антимонопольний комітет України, Національне агентство з питань протидії корупції, Незалежний антикорупційний комітет з питань оборони, Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних діянь та інших злочинів, інші відомства й організації [39, с. 43; 119, с. 102]. Окрім того, існує думка, що такими суб'єктами є сукупність: 1) органів державної влади, що реалізують стратегічно-управлінську діяльність стосовно сфер національної безпеки і оборони України (Верховна

Рада України (в межах загальної компетенції), Президент України та Рада національної безпеки і оборони України (в межах спеціальної компетенції), Кабінет Міністрів України та профільні міністерства (в межах загальної та спеціальної компетенції в залежності від сфери реалізації конкретного повноваження)); 2) виконавців практичних завдань, визначених у стратегічно-управлінських рішеннях, що безпосередньо стосуються забезпечення розвитку безпекових та оборонних спроможностей України, охорони та захисту національних інтересів України (а) спеціальні суб'єкти: Збройні Сили України, Державна спеціальна служба транспорту, Національна гвардія України, Національна поліція України, Державна прикордонна служба України, Державна міграційна служба України, Державна служба України з надзвичайних ситуацій, Служба безпеки України, Управління державної охорони України, Державна служба спеціального зв'язку та захисту інформації України, Служба зовнішньої розвідки України, Головне управління розвідки Міністерства оборони України, Розвідувальний орган Адміністрації Державної прикордонної служби України; б) загальні суб'єкти: суди загальної юрисдикції, прокуратура України, Національне антикорупційне бюро України, місцеві державні адміністрації та органи місцевого самоврядування, підприємства та організації різних форм власності, громадяни України, об'єднання громадян); 3) органи, установи, організації та індивідуальні суб'єкти, що залучаються до виконання завдань забезпечення національної безпеки України [53, с. 53–54];

– суб'єкти регулювання – тобто, ті суб'єкти, що формують правові рамки та процедури досліджуваної взаємодії. Як приклад, згідно з положеннями Закону України «Про національну безпеку України» від 21 червня 2018 р. № 2469-VIII ними є: Президент України, Верховна Рада України, Кабінет Міністрів України, Рада національної безпеки і оборони України, Міністерство оборони України, Міністерство внутрішніх справ України, Головнокомандувач та Генеральний штаб Збройних Сил України, Голова Служби безпеки України тощо. Окремо зазначимо про Радника – уповноваженого Президента України з

питань взаємодії з громадськими об'єднаннями та добровольчими формуваннями, які беруть участь у забезпеченні національної безпеки. Зокрема саме цей суб'єкт є відповідальним за налагодження ефективної взаємодії громадян, громадських об'єднань, добровольчих формувань, що утворилися або самоорганізувалися для оборони України та добровільно беруть участь у забезпеченні національної безпеки, обороні та захисті держави, зі Збройними Силами України, іншими утвореними відповідно до законів України військовими формуваннями та правоохоронними органами [117]. Також вважаємо за необхідне вказати, що правові рамки та процедури досліджуваної взаємодії можуть формувати і самі суб'єкти взаємодії, що репрезентується наявністю меморандумів про співпрацю або ж відповідними спільно узгодженими та розробленими порядками діяльності у конкретному напрямі;

– адміністративні правовідносини, що виникають між об'єктами та суб'єктами регулювання, а також ті, що виникають, розвиваються та припиняються між представниками сектору безпеки й оборони – йдеться як про горизонтальні, так і вертикальні відносини, що характеризуються різним змістом [233];

– адміністративно-правові засоби реалізації механізму взаємодії суб'єктів сектору безпеки й оборони щодо забезпечення національної безпеки – відповідний інструментарій діяльності суб'єктів регулювання цього різновиду правовідносин. З огляду на попередньо висвітлений матеріал, вважаємо що такими є: нормотворчі (встановлення правил, процедур, зобов'язань тощо), організаційні (збір інформації, підготовка документів тощо), забезпечувальні (методичний супровід, технічне та матеріальне оснащення, фінансування тощо) та управлінські (заохочення, переконання, контрольно-наглядова діяльність тощо) [233].

Як підсумок розкриття проблематики щодо структури адміністративно-правового механізму взаємодії суб'єктів сектору безпеки й оборони у сфері забезпечення національної безпеки, можемо узагальнити такі висновки:

– аналіз наукової думки свідчить, що адміністративно-правові засоби, які формують структуру адміністративно-правового механізму взаємодії суб'єктів сектору безпеки й оборони щодо забезпечення національної безпеки можна розглядати у двох аспектах: як сукупність адміністративно-правових норм або ж як інструменти виконання адміністративних рішень. Причому у першому випадку здійснюється ототожнення адміністративно-правового механізму взаємодії суб'єктів сектору безпеки й оборони щодо забезпечення національної безпеки з механізмом нормативного забезпечення цього процесу, а у другому – звуження його змісту інструментальною складовою. Саме останній підхід застосовується при загальному визначенні поняття адміністративно-правового механізму, тобто акцентується на його інструментальній складовій, адже саме вона віддзеркалює найбільш істотні його особливості. Однак у науковій літературі виділяються також інші його складові, нерідко ототожнені приналежністю до категорії адміністративно-правових засобів;

– адміністративно-правові засоби як базовий елемент досліджуваного механізму використовується при його поняттєво-категорійній визначеності задля репрезентації його сутності, висвітлення інструментів досягнення мети його функціонування, адже це ті юридичні феномени, що забезпечують втілення на практику встановлених правил, процедур та стандартів спільної діяльності таких суб'єктів;

– структура адміністративно-правового механізму взаємодії суб'єктів сектору безпеки й оборони щодо забезпечення національної безпеки є такою:

1) адміністративно-правові норми, об'єктивовані у межах нормативно-правової бази, що складається з актів різної юридичної сили та загального і спеціального спрямування, основним призначення яких є врегулювання конкретного питання у межах досліджуваних відносин;

2) об'єкти регулювання – діяльність та поведінка суб'єктів сектору безпеки й оборони;

3) суб'єкти регулювання – суб'єкти, що формують правові рамки та процедури такої взаємодії. Причому це як суб'єкти ієрархічно вищої структури, так і самі суб'єкти взаємодії;

4) адміністративні правовідносини, що виникають між об'єктами та суб'єктами регулювання, а також ті, що виникають, розвиваються та припиняються між представниками сектору безпеки й оборони – йдеться як про горизонтальні, так і вертикальні відносини, що характеризуються різним змістом;

5) адміністративно-правові засоби реалізації механізму взаємодії суб'єктів сектору безпеки й оборони щодо забезпечення національної безпеки – нормотворчі (встановлення правил, процедур, зобов'язань тощо), організаційні (збір інформації, підготовка документів тощо), забезпечувальні (методичний супровід, технічне та матеріальне оснащення, фінансування тощо) та управлінські (заохочення, переконання, контрольно-наглядова діяльність тощо).

Отже, структура адміністративно-правового механізму взаємодії суб'єктів сектору безпеки й оборони щодо забезпечення національної безпеки є дискусійною проблематикою, особливість якої детермінована суто теоретичним її змістом. Йдеться про те, що єдності наукової думки у цьому контексті бути не може через суб'єктивні інтерпретації вчених, адже нормативного закріплення таких елементів немає. Відповідно структуру адміністративно-правового механізму взаємодії суб'єктів сектору безпеки й оборони щодо забезпечення національної безпеки формує: по-перше, нормативна складова, репрезентована нормативною базою у цій сфері; по-друге, організаційна складова, тобто об'єктно-суб'єктні одиниці та відповідні правовідносини; по-третє, інструментальна складова, об'єктивована системою адміністративно-правових засобів в інструментальному контексті.

1.4. Основні напрями реалізації адміністративно-правового механізму взаємодії суб'єктів сектору безпеки й оборони щодо забезпечення національної безпеки

Логічним продовженням попередньо висвітленого матеріалу є визначення напрямів реалізації адміністративно-правового механізму взаємодії суб'єктів сектору безпеки й оборони щодо забезпечення національної безпеки.

Взявши за основу наукові напрацювання Т. Жука вважаємо, це питання можна розглядати у двох аспектах: по-перше, які існують напрями врегулювання спільної діяльності суб'єктів сектору безпеки й оборони як організаційно-функціональної складової діяльності уповноважених суб'єктів; по-друге, які існують напрями взаємодії досліджуваних суб'єктів, що визначені з боку уповноважених суб'єктів як такі, що підлягають практичному втіленню [53, с. 111].

Вчений вбачає, що у першому випадку слід вести мову про нормативне (правові засади), інституційне (представлене у вигляді спеціальних структур, що є координатором, який організовує та контролює взаємодію з однієї сторони, а з іншої – уповноважує конкретного суб'єкта на її організацію), процесуальне (визначення порядку дій), матеріально-технічне (надання ресурсів) та методичне (аналітичні та роз'яснювальні матеріали) забезпечення взаємодії. Тобто цей аспект репрезентує узагальнення окремих елементів досліджуваного адміністративно-правового механізму [53, с. 112]. У другому аспекті вчений визначає сутність адміністративно-правових відносин, пов'язаних з практичною реалізацією завдань, функцій і владних повноважень досліджуваного ним суб'єкта взаємодії.

Загалом думка зазначеного вченого є обґрунтованою та такою, що достатньою мірою висвітлює специфіку цієї проблематики. З огляду на формулювання поставленого завдання у межах розкриття цього етапу наукового дослідження, слід урахуванням, що основні такі напрями:

1) є сенс виокремлювати залежно від сфери, в якій здійснюється організація та реалізація спільної діяльності досліджуваних суб'єктів через репрезентацію їхніх спільних завдань;

2) можуть мати прояв шляхом закріплення необхідності організації такої взаємодії у межах повноважень конкретного суб'єкта забезпечення її здійснення.

Так залежно від сфери, в якій здійснюється організація та реалізація спільної діяльності досліджуваних суб'єктів можемо виокремити взаємодію суб'єктів сектору безпеки й оборони у сферах: 1) забезпечення державної безпеки та безпеки державного кордону; 2) оборони; 3) захисту критичної інфраструктури; 4) внутрішньополітичній та зовнішньополітичній; 5) соціальній та гуманітарній; 6) економічній; 7) екологічній; 8) науково-технологічній тощо.

Так, у сфері забезпечення державної безпеки організовується та здійснюється спільна діяльність державного органу спеціального призначення із правоохоронними функціями, правоохоронних та розвідувальних органів й інших державних органів та осіб, які беруть участь у забезпеченні державної безпеки відповідно до законодавства України. Метою такої взаємодії є забезпечення державної безпеки та захист національних інтересів України від зовнішніх і внутрішніх загроз, протидія розвідувальній, підривній, диверсійній, терористичній та іншій діяльності суб'єктів розвідувально-підривної діяльності, а також усунення передумов для її здійснення та локалізації можливих негативних наслідків [200]. Наприклад, у листопаді 2020 р. співробітники Центру спеціальних операцій «А» Служби Безпеки України спільно з Національною поліцією звільнили у Луцьку 13 заручників і затримали озброєного терориста, який захопив у центрі міста рейсовий автобус «Красилівка-Берестечко» з пасажирами. Завдяки спланованій Антитерористичним центром Служби Безпеки України спецоперації «Бумеранг» правоохоронцям вдалося уникнути жертв серед мирного

населення [188]. Також того ж р. їм вдалося викрити у Кривому Розі організаторів міжрегіонального угруповання, яке збувало зброю та боєприпаси. За версією слідства, організатори групи, двоє місцевих жителів, займалися приведенням у бойовий стан стартових пістолетів, які отримували оптовими партіями від своїх спільників з різних регіонів країни, у тому числі з Харкова. Для переробки і зберігання засобів ураження фігуранти використовували власні помешкання і гараж, де була облаштована майстерня з «модернізації» зброї. Готову продукцію зловмисники реалізовували у закритих інтернет-групах і на спеціалізованих сайтах. Також в організаторів групи виявлено документальні матеріали щодо їх участі у діяльності так званого «Собрания коренных народов земли русской «Вече Руси», яке пропагує сепаратистські ідеї на шкоду територіальної цілісності України. За оперативною інформацією, іноземні куратори організації могли використати «втемну» представників осередку для проведення екстремістських акцій під час виборів до органів місцевого самоврядування [212].

Щодо нинішньої безпекової ситуації, можемо вказати, що наприкінці 2022 р. Службою безпеки у результаті слідчих дій, спільно з Департаментом захисту інтересів суспільства і держави Національної поліції та за процесуального керівництва Офісу Генерального прокурора викрито ще одного російського військового на вбивстві мирного жителя Київщини під час тимчасової окупації регіону. Зокрема на початку березня цього р. він спільно з іншими військовослужбовцями Збройних Сил Російської Федерації з автомата розстріляв легковий автомобіль на трасі поблизу селища Здвижівка Бучанського району. В результаті обстрілу водій авто загинув на місці. Крім того, у ході досудового розслідування співробітники Служби безпеки України отримали додаткову інформацію про численні злочини учасників підрозділу 331-го парашутно-десантного полку 98-ї повітряно-десантної дивізії Збройних Сил Російської Федерації. Серед зібраних матеріалів – факти ворожих обстрілів по житлових будинках місцевих жителів, їх пограбування та вбивств [195].

Своєю чергою, безпека державного кордону вимагає наявності інтегрованого управління кордонами, основним завдання якого є спільна реалізація функцій захисту чітко визначеними суб'єктами сектору безпеки й оборони (Міністерство внутрішніх справ України, Державна прикордонна служба України, Державна міграційна служба України, Служба безпеки України, Національна поліція, Національна гвардія, Збройні Сили (Повітряні та Військово-Морські Сили)), які разом діють, а також співпрацюють з Міністерством закордонних справ України, Міністерством інфраструктури України, Міністерством фінансів України, Державною митною службою, Державною службою України з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів як на державному кордоні, так і всередині держави, оптимально використовуючи національні ресурси для досягнення цілей державної політики у сфері інтегрованого управління кордонами задля створення та підтримання балансу між забезпеченням належного рівня прикордонної безпеки і збереженням відкритості державного кордону для законного транскордонного співробітництва, а також для осіб, які подорожують [201].

Відповідно до плану заходів на 2020-2022 роки щодо реалізації Стратегії інтегрованого управління кордонами на період до 2025 року на Міністерство внутрішніх справ України було покладено обов'язок розробити порядок врегулювання взаємодії між Державною прикордонною службою України та Національною поліцією під час реагування на кризові ситуації на державному кордоні, що має бути оформлено відповідним наказом. Також Міністерство внутрішніх справ України спільно з Міністерством фінансів України мало визначити процедуру врегулювання порядку взаємодії між Державною прикордонною службою України та Державною митною службою під час виконання завдань на державному кордоні [146].

Можемо додати, що конкретними напрями реалізації адміністративно-правового механізму взаємодії суб'єктів сектору безпеки й оборони щодо

забезпечення національної безпеки у цьому випадку є: доступ до відомчих баз даних, проведення спільних заходів з метою досягнення єдності, удосконалення злагодженості в тактиці спільних дій підрозділів взаємодіючих сторін, наприклад, виявлення роботи безпілотних літальних апаратів чи постійної пошуково-рятувальної готовності на морі, аналіз ризиків [146] тощо.

Згідно з профільним законодавством у сфері оборони Міністерство оборони України є відповідальним суб'єктом, що забезпечує взаємовідносини Збройних Сил України з державними органами, громадськими організаціями та громадянами. Своєю чергою, Генеральний штаб Збройних Сил України організовує їхню взаємодію з міністерствами, іншими центральними органами виконавчої влади, радами оборони Автономної Республіки Крим та областей, міст Києва та Севастополя під час виконання завдань оборони держави [167].

Зрозуміло, що у цій сфері взаємодія між суб'єктами сектору безпеки й оборони здебільшого організовується задля спільного виконання оборонних функцій та реалізації воєнної політики України. Зокрема українські прикордонники на багатьох напрямках 24 лютого здійснили передислокацію і діяли спільно з військовослужбовцями Збройних сил України [128]. Задля забезпечення ефективності спільних дій активно здійснюються відповідні навчання. Так Збройні Сили України спільно з Національною гвардією України, Національною поліцією та Державною прикордонною службою України здійснили дзеркальні військові навчання «Північний буревій-2022» на кордоні з Білоруссю [46], а на Петрівському полігоні поблизу Бердянська відбулися масштабні тактичні навчання протидесантної оборони узбережжя Азовського моря. У бойовому злагодженні взяли участь військові Збройних Сил України та Національної гвардії України, зокрема морська піхота, прикордонники, військова авіація тощо. Бійці полку «Азов» мали спільне завдання з бригадою морської піхоти. Основна мета таких навчань – це відпрацювання взаємодії різноманітних підрозділів та управління військовими в різних видах бою. Особовий склад підрозділів, залучених до навчання, практично виконував

прийняті в процесі роботи штабів рішення [215]. Наразі ж надзвичайно актуальною є взаємодія досліджуваних суб'єктів у інформаційній площині, зокрема щодо спростування фейків та іншої дезінформації, що поширюється в Інтернеті.

У сфері захисту критичної інфраструктури взаємодія між досліджуваними суб'єктами здійснюється задля забезпечення безпеки та стійкості об'єктів, які є стратегічно важливими для економіки і безпеки держави, суспільства, населення та порушення функціонування яких може завдати шкоди життєво важливим національним інтересам України [179]. Основним напрямом такої взаємодії є інформаційний обмін, механізм здійснення якого визначається Кабінетом Міністрів України. Серед пріоритетів – протидія іноземній економічній експансії, недопущення використання фінансових інструментів для створення системних кризових явищ в українській економіці [56], антидиверсійний захист таких об'єктів, а також кіберзахист державних інформаційних ресурсів та інших об'єктів критичної інформаційної інфраструктури [234].

У внутрішньополітичній сфері здійснюється взаємодія між суб'єктами сектору безпеки й оборони, наприклад, щодо ревіталізації та розвитку кримськотатарської мови з урахуванням актуальних обставин, які значною мірою формуються з урахуванням тимчасової окупації Російською Федерацією Автономної Республіки Крим та м. Севастополя [178]. Зокрема задля цього у взаємодії й з іншими суб'єктами Міністерство внутрішніх справ України та Служба безпеки України оперативно реагують на факти порушення права на освіту кримськотатарською мовою, зокрема шляхом введення спеціальних економічних та інших обмежувальних заходів (санкцій) проти фізичних та юридичних осіб, вжиття інших заходів відповідно до законодавства [113].

Також яскравим прикладом у межах цього напрямку є взаємодія досліджуваних суб'єктів у сфері вирішення внутрішніх протиріч в українському суспільстві на релігійному ґрунті зокрема щодо діяльності в

Україні російської православної церкви та пов'язаних із нею релігійних організацій. Так Служба безпеки України спільно з Національною гвардією України та поліцією проводять контррозвідальні заходи для унеможливлення використання релігійних громад як осередку «руського мира» та убезпечення населення від провокацій і терористичних актів [103].

Зазначена діяльність активізована зокрема через те, що 1 грудня 2022 р. Указом Президента України № 820/2022 введено в дію Рішення Ради національної безпеки і оборони України «Про окремі аспекти діяльності релігійних організацій в Україні і застосування персональних спеціальних економічних та інших обмежувальних заходів (санкцій)» у якому чітко вказано, що Служба безпеки України разом з Національною поліцією України та іншими державними органами, до компетенції яких відносяться питання у сфері забезпечення національної безпеки, повинна активізувати заходи з виявлення та протидії підривній діяльності російських спеціальних служб у релігійному середовищі України [175].

У зовнішньополітичній сфері здійснюється взаємодія між досліджуваними суб'єктами, наприклад, щодо застосування спеціальних економічних та інших обмежувальних заходів [176]. Спеціалізованим законом передбачається, що санкції можуть застосовуватися з боку України по відношенню до іноземної держави, іноземної юридичної особи, юридичної особи, яка знаходиться під контролем іноземної юридичної особи чи фізичної особи-нерезидента, іноземців, осіб без громадянства, а також суб'єктів, які здійснюють терористичну діяльність, що обумовлюється необхідністю захисту національних інтересів, національної безпеки, суверенітету і територіальної цілісності України, протидії терористичній діяльності, а також запобігання порушенню, відновлення порушених прав, свобод та законних інтересів громадян України, суспільства та держави. Зокрема Службою безпеки України вносяться пропозиції щодо застосування, скасування та внесення змін до санкцій на розгляд Ради національної безпеки та оборони України [176].

У соціальній та гуманітарній сфері досліджувана взаємодія стосується, як приклад, запобіганню знищення базових контентів національної історичної пам'яті, нівелювання її як важливої складової національної єдності, консолідації суспільства та влади або ж підвищення рівня довіри до ЗМІ [7]. Зокрема останнє є досить складним завданням, адже результати соціологічного опитування, проведеного соціологічною службою Центру Разумкова у лютому-березні 2023 р. [116], свідчать, що за рівнем довіри ЗМІ опинилися на 12-му місці, поруч із громадськими організаціями, після інституцій, які беруть участь у протистоянні російській агресії чи допомагають долати її наслідки [95]. Логічно, що підвищити рівень довіри до ЗМІ спроможні саме такі структури. Причому така діяльність може бути об'єктивована як реалізацією відповідних заходів (наприклад, застосування обмежувальних санкцій Радою національної безпеки і оборони України, забезпечення реалізації і моніторинг ефективності яких з-поміж інших суб'єктів покладено на Службу безпеки України), так і шляхом надання офіційної інформації на спільних брифінгах, які висвітлюються у ЗМІ (наприклад, спільно з Міністерством оборони та Міністерством внутрішніх справ України українські комунікатори запустили нову платформу – Ukraine Media Center (Київ+Львів). Щоденно в Ukraine Media Center відбуватимуться брифінги, події та інтерв'ю експертів [198]).

Зазначаючи про економічну сферу, відзначимо, що досить важливим напрямом взаємодії досліджуваних суб'єктів у її межах є протидія олігархізації української економіки. У 2017 році Центр економічної стратегії випустив аналітичний документ «Звільнити захоплену державу Україна». Під «захопленням держави» (state capture) мається на увазі різновид корупції, а саме здійснення політичного впливу через зміни законів, політику, регуляцію для отримання несправедливої вигоди конкретним бізнесом. Автори проаналізували ризики, які воно створює для економіки та суспільства. Зокрема виділяються такі різновиди захоплення держави: захоплення регулятора (наприклад, у випадку природних монополій), захоплення бюджету (у випадку

отримання преференцій із використанням бюджетних коштів) та захоплення державних підприємств [79]. Виходячи з результатів цього аналізу, в Україні присутні ризики всіх типів захоплення держави. Щодо мети захоплення, це і захист прав власності, й пошук можливостей отримання надприбутків. Потенційна вигода захоплювачів варіює в залежності від типу захоплення. Причому виявлені ризики захоплення держави не означають, що факт такого захоплення доведено. Захоплення може відбуватись легально через законодавче закріплення преференцій, що унеможлиблює притягнення до відповідальності за таке захоплення. Єдиний спосіб звільнення держави від захоплення – переглянути правила гри таким чином, щоб нівелювати виявлені ризики [230].

Так у 2021 році був прийнятий Закон України «Про запобігання загрозам національній безпеці, пов'язаним із надмірним впливом осіб, які мають значну економічну та політичну вагу в суспільному житті (олігархів)» № 1780-IX. Він визначає правові та організаційні засади функціонування системи запобігання надмірному впливу олігархів, зміст та порядок застосування заходів впливу до цих осіб. Зокрема рішення про визнання особи такою, яка має значну економічну та політичну вагу в суспільному житті (олігархом), приймається Радою національної безпеки і оборони України на підставі подання Кабінету Міністрів України, члена Ради національної безпеки і оборони України, Національного банку України, Служби безпеки України або Антимонопольного комітету України [140]. Примітно, що конкретно про олігархів у новій антикорупційній стратегії на 2021–2025 роки не йдеться. Але на виконання антиолігархічного закону є свій план дій, затверджений на рівні Уряду [220]. Документ поки що складається з 20 пунктів, які передбачають низку заходів, починаючи з розробки положення про реєстр олігархів, та встановлює часові рамки для їх виконання. План передбачає посилення інституційної спроможності Антимонопольного комітету України, врегулювання питань забезпечення безпеки постачання електроенергії та природного газу, зменшення впливу окремих осіб та груп на енергетичний сектор, зменшення

впливу олігархів на сферу телебачення і радіомовлення шляхом ухвалення закону про медіа, посилення контролю за фінансовими операціями олігархів тощо [88]. Безпосередньо сектор безпеки й оборони не бере участі у реалізації цього плану, однак не виключеною є можливість їхньої співпраці з його відповідальними виконавцями [234].

У екологічній сфері вагомим напрямом взаємодії досліджуваних суб'єктів є протидія загрозам екологічній безпеці – зокрема екологічним катастрофам, вчасне виявлення яких є запорукою належної охорони здоров'я людей та сталості екосистем. Причому, аналізуючи положення Стратегії екологічної безпеки та адаптації до зміни клімату на період до 2030 року, схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 20 жовтня 2021 р. № 1363-р [199] до розв'язання проблем поточного стану справ у цій сфері сектор безпеки й оборони не залучений. Зокрема відсутніми є положення щодо необхідності забезпечення відповідної взаємодії. На нашу думку, це прорахунок суб'єктів стратегічного планування, адже загрози екологічній безпеці України формуються як поступово під впливом природних явищ, так і умисно з боку окремих осіб. Наразі ж досить актуальним є питання забезпечення екологічної безпеки під час війни, адже це втрата біорізноманіття та загроза червонокнижним видам, пожежі в екосистемах через бойові дії, хімічне забруднення від обстрілів і ракет, забруднення ґрунтів, моря нафтопродуктами, а також вод органічними речовинами через пошкодження комунальних комунікацій [112] тощо. Тому доречним було б на законодавчому рівні визначити напрями взаємодії окремих суб'єктів сектору безпеки й оборони у сфері руйнування екосистем, забруднення ґрунтів, зменшення біорізноманіття, зростання кількості шкідників у лісах, адже необхідно максимально зафіксувати шкоду, яку надалі має бути компенсовано агресором. На майбутнє необхідно, щоб план відновлення України включав заходи з відновлення та збереження екосистем, а до планів із відбудови населених

пунктів включалися природоорієнтовані рішення та заходи з адаптації до зміни клімату [112].

Щодо науково-технологічної сфери слід вказати, що взаємодія суб'єктів сектору безпеки й оборони щодо забезпечення національної безпеки у її межах має прояв, як приклад, щодо здійснення космічної діяльності. Так Законом України «Про космічну діяльність» від 15 листопада 1996 р. № 502/96-ВР передбачено, що космічна діяльність у сфері оборони та національної безпеки здійснюється Міністерством оборони України, розвідувальними органами України, на які разом з відповідними міністерствами та іншими центральними органами виконавчої влади покладається відповідальність за виконання Загальнодержавної цільової науково-технічної космічної програми України в частині, що стосується створення та використання космічної техніки військового та подвійного призначення. Причому порядок взаємодії Міністерства оборони України, розвідувальних органів України і центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування і реалізує державну політику у сфері космічної діяльності, при здійсненні космічної діяльності визначається Положенням, яке затверджується Президентом України [162]. Зокрема у цьому напрямі відбувається взаємодія щодо розроблення концептуальних основ державної космічної політики та Загальнодержавної цільової науково-технічної космічної програми України в частині, пов'язаній із створенням та використанням космічної техніки в інтересах національної безпеки України, а також формування та організації виконання замовлень на роботи, пов'язані зі створенням і використанням космічної техніки [162].

Отже, можемо узагальнити, що базовим напрямом реалізації адміністративно-правового механізму взаємодії суб'єктів сектору безпеки й оборони щодо забезпечення національної безпеки є запобігання та протидія загрозам національним інтересам України у всіх сферах життєдіяльності держави та суспільства, а також забезпечення їхньої реалізації та збереження [234].

З теоретичної точки зору можемо визначити, що такими напрямками є: 1) правоохоронний – спільна реалізація функцій охорони та захисту щодо об'єктів національної безпеки (державної безпеки, державного кордону, критичної інфраструктури тощо); 2) інформаційний – обмін необхідною інформацією, у тому числі безпечний та безперешкодний доступ до неї; 3) узгоджувальний – спрямованість та злагодженість діяльності, що дозволяє сформулювати тактику спільних дій в умовах єдності [234].

Як підсумок розкриття проблематики щодо визначення основних напрямів реалізації адміністративно-правового механізму взаємодії суб'єктів сектору безпеки й оборони у сфері забезпечення національної безпеки, можемо узагальнити такі висновки:

– необхідно розрізняти організаційний та практичний аспекти реалізації адміністративно-правового механізму взаємодії суб'єктів сектору безпеки й оборони щодо забезпечення національної безпеки. Зокрема організаційний аспект стосується виокремлення напрямів діяльності суб'єктів забезпечення цієї взаємодії, а практичний – безпосередньо сутності взаємовідносин між представниками сектору безпеки й оборони;

– узагальнено, що основні напрями реалізації адміністративно-правового механізму взаємодії суб'єктів сектору безпеки й оборони щодо забезпечення національної безпеки слід виокремлювати залежно від сфери, в якій здійснюється організація та реалізація спільної діяльності досліджуваних суб'єктів через репрезентацію їхніх спільних завдань. Також необхідно враховувати, що вони можуть мати прояв шляхом закріплення необхідності організації такої взаємодії у межах повноважень конкретного суб'єкта забезпечення її здійснення;

– з наукової точки зору такими напрямками є:

1) правоохоронний – спільна реалізація функцій охорони та захисту щодо об'єктів національної безпеки (державної безпеки, державного кордону, критичної інфраструктури тощо);

2) інформаційний – обмін необхідною інформацією, у тому числі безпечний та безперешкодний доступ до неї;

3) узгоджувальний – спрямованість та злагодженість діяльності, що дозволяє сформувавши тактику спільних дій в умовах єдності;

Отже, узагальнено взаємодія суб'єктів сектору безпеки й оборони щодо забезпечення національної безпеки організовується та здійснюється у сферах:

1) забезпечення державної безпеки та безпеки державного кордону; 2) оборони; 3) захисту критичної інфраструктури; 4) внутрішньополітичній та зовнішньополітичній; 5) соціальній та гуманітарній; 6) економічній; 7) екологічній; 8) науково-технологічній тощо. Тобто базовим напрямом реалізації адміністративно-правового механізму взаємодії суб'єктів сектору безпеки й оборони щодо забезпечення національної безпеки є запобігання та протидія загрозам національним інтересам України у всіх сферах життєдіяльності держави та суспільства, а також забезпечення їхньої реалізації та збереження.

Висновки до Розділу 1

1. З'ясовано, що забезпечення безпеки, як функція і провідне завдання органів державної влади репрезентується через діяльність щодо «підтримання стабільності та захищеності». Це вказує на те, що вже досягнуто певного рівня захисту, який необхідно «забезпечувати».

2. Виявлено, що законодавчий підхід більше не розглядає захист як процес збереження, реалізації національних інтересів та цінностей України; він є складовою більш об'ємного правового концепту – «забезпечення». Причому загалом правовий концепт «забезпечення» у контексті безпекового спрямування згідно з законодавчою термінологією наразі позначає сукупність заходів, що об'єктивують конкретну діяльність, призначенням якої є

запобігання ризикам (охорона), реагуванням на загрози (захист) та підтримка належного розвитку наявних механізмів її реалізації. Його застосування щодо сфери національної безпеки передбачає «захищеність» національних інтересів України, тобто відповідність рівня захисту законодавчим нормам.

3. Аналіз положень чинного законодавства свідчить про відсутність конкретики у питанні визначення показників рівня захисту національних інтересів України, однак можна припустити, що такими є: 1) панування домінанту сервісного типу виконання державно-владних функцій держави, де права, свободи та інтереси громадян є пріоритетними; громадяни завжди мають можливість для їхньої реалізації, а також активно залучаються до процесу розвитку демократії; 2) наявність належного рівня соціального забезпечення громадян, що детермінований високим рівнем економічного розвитку держави, її можливостями акумулювати необхідні ресурси для громадського добробуту; 3) функціонування ефективної системи захисту громадян від різних рівнів небезпек – як техногенного та природного характеру, так і злочинних посягань на їхні права, свободи та інтереси, що охороняються законодавством України; наявність механізмів протидії таким явищам; 4) відсутність свавільних дій з боку представників владних повноважень, адже увесь процедурний аспект їхньої діяльності є нормативно врегульованим; їхня діяльність відповідає вимогам чинного законодавства, що забезпечено постійними та систематично здійснюваними контрольними-наглядними процедурами; 5) належне функціонування інституту судової влади, внутрішньої безпеки та боєздатних і професійно підготовлених військових формувань; 6) панування єдиних стандартів та встановлення рівних умов для розвитку талантів і здібностей кожного; забезпечення можливості безперешкодного доступу до реалізації власних інтересів, що не шкодять публічному правопорядку й не порушують кордони прав та інтересів інших осіб; 7) функціонування ефективної системи захисту довкілля, контролю дотримання стандартів природоохоронного законодавства; 8) усталене громадське сприйняття необхідності та орієнтація

діяльності органів влади на збереження нинішніх надбань та цінностей задля забезпечення добробуту майбутніх поколінь.

4. Доведено, що базовим при здійсненні забезпечувальної діяльності у сфері національної безпеки є створення передумов та систематичне виділення необхідних ресурсів для виявлення, вчасного реагування, вжиття заходів протидії та ліквідації наслідків загроз національним інтересам та цінностям України. У цьому контексті основоположне значення мають належно сформовані механізми взаємодії як суб'єктів їхньої охорони та захисту між собою, так і з іншими суб'єктами, у тому числі – громадськістю;

5. Визначено, що взаємодія, як процес досягнення колективних узгоджених за метою, завданнями та сутністю цілей, є провідним інструментом в контексті забезпечення національної безпеки. Зазначено, що її також слід розглядати як одну з базових засад забезпечення національної безпеки, що є важливим заходом для підвищення ефективності стратегічного планування.

6. Наголошується, що взаємодія суб'єктів сектору безпеки й оборони щодо забезпечення національної безпеки має бути належним чином забезпеченою. У цьому аспекті йдеться про створення умов, надання ресурсів та регулювання процесу її здійснення. За загальним правилом таке завдання репрезентується через зміст та сутність адміністративно-правового механізму, узагальнюючи в поняття якого вченими закладається таке трактування: «сукупність адміністративно-правових засобів, що визначені положеннями чинного законодавства як такі, що можуть чинити вплив на розвиток певного кола суспільних відносин». Як правило, ці засоби є чинниками, що забезпечують ефективне виконання конкретної функції держави.

7. Визначено, що адміністративно-правовий механізм взаємодії суб'єктів сектору безпеки й оборони щодо забезпечення національної безпеки – це сукупність адміністративно-правових засобів, що об'єктивують комплекс реалізованих суб'єктами забезпечення національної безпеки нормативних, організаційних та контрольних-наглядових дій, спрямованих на забезпечення

належних умов (засад), принципів, правил, стандартів та процедур функціонування процесу реалізації взаємовідносин між суб'єктами сектору безпеки й оборони України під час виконання ним функціональних обов'язків.

8. Сутність адміністративно-правового механізму взаємодії суб'єктів сектору безпеки й оборони щодо забезпечення національної безпеки характеризується через такі положення: 1) є складовою більш об'ємного правового явища – правового механізму забезпечення національної безпеки України; 2) поєднує організаційний та практико-реалізаційний аспекти забезпечувального впливу держави на безпекове середовище країни, врегульовуючи внутрішньоінституційні відносини у межах системи забезпечення національної безпеки України; 3) є нормативним підґрунтям для реалізації спільної діяльності суб'єктів сектору безпеки й оборони України. Уточнено, що з теоретичної точки зору цей механізм також репрезентує розуміння місця і ролі кожного суб'єкта сектору безпеки й оборони в механізмі забезпечення національної безпеки, різницю їхніх повноважень та ієрархічну структуру, а також зміст і сутність безпеково-оборонної функції держави.

9. Визначено, що дії щодо врегулювання спільної діяльності суб'єктів сектору безпеки й оборони – це процес забезпечення взаємосумісності, де кожен такий суб'єкт акумулює свої зусилля та можливості задля досягнення визначених цілей.

10. Мета адміністративно-правового механізму взаємодії суб'єктів сектору безпеки й оборони щодо забезпечення національної безпеки характеризується через дуальне значення: 1) у вузькому розумінні – це формування правових рамок задля здійснення спільної діяльності суб'єктів сектору безпеки й оборони щодо виявлення, вчасного реагування, вжиття заходів протидії та ліквідації наслідків загроз національним інтересам та цінностям України, а також контролю їхнього виконання; 2) у широкому розумінні – це формування ефективної системи забезпечення національної безпеки, зміцнення інституційних спроможностей уповноважених суб'єктів

зادля максимально результативного процесу прийняття і реалізації тактичних та стратегічних рішень.

11. Визначено, що основним загальним завданням адміністративно-правового механізму взаємодії суб'єктів сектору безпеки й оборони щодо забезпечення національної безпеки є реалізація окремих напрямів державної політики у сфері національної безпеки й оборони, що має прояв у нормативному, інституційному, методологічному супроводі суб'єктів сектору безпеки й оборони щодо їхньої спільної діяльності під час виконання ними функціональних обов'язків. Конкретні завдання цього механізму є прямо залежним від того, які завдання стоять перед тими суб'єктами, які мають взаємодіяти. Вони визначаються індивідуально та стосуються напрямів та видів спільної діяльності, що потребують врегулювання (наприклад, врегулювання процедури делегування окремих повноважень суб'єкта сектору безпеки й оборони іншому суб'єкту цієї системи задля ефективності виконання завдань системи забезпечення національної безпеки України). У системному вияві такі завдання доповнюються також такими як: розвиток міжвідомчих відносин; впорядкування процедур обміну інформацією, у тому числі попередження витоку та захист такої, що є державною таємницею; координація дій за звичайних умов та під час реагування на кризові ситуації; ефективне використання ресурсного забезпечення; запровадження системного мислення задля прийняття ефективних рішень та належного їхнього виконання, створення умов для вчасного реагування на різні рівні та види небезпек (у тому числі потенційних); впровадження нових інструментів комунікації та співпраці, у тому числі використовуючи новітні технології; оптимізація процедур підготовки та перепідготовки кадрів, впровадження системи мотивації для досягнення спільних результатів тощо.

12. Доведено, що адміністративно-правовий механізм взаємодії суб'єктів сектору безпеки й оборони щодо забезпечення національної безпеки виконує низку функцій. Здійснено умовний поділ таких функцій за груповими ознаками.

Перша група – базові функції. Зокрема регулятивна функція полягає у встановленні нормативного поля, що передбачає наявність принципів, правил, стандартів та процедур функціонування процесу реалізації взаємовідносин між цими суб'єктами. Своєю чергою, координаційна функція забезпечує узгодженість дій та рішень у цій сфері, адже передбачає розподіл компетенційних спроможностей суб'єктів сектору безпеки й оборони, встановлення ієрархічних взаємозв'язків між ними. Друга група – цільові функції. Так інституційна функція полягає у визначенні інституційної моделі сектору безпеки й оборони, суб'єктів координації та постійних структур міжвідомчої взаємодії. Контрольно-наглядова функція має прояв наявністю інструментів перевірки дотримання умов здійснення такої діяльності, а забезпечувальна репрезентується через створення належних умов для втілення в правореалізацію процесу врегулювання спільної діяльності суб'єктів сектору безпеки й оборони. Третя група – спеціальні функції. Зокрема стабілізаційна функція полягає у забезпеченні стабільності та безперервності діяльності суб'єктів сектору безпеки й оборони. Ця функція також репрезентує комплексність реформаційних змін, тобто застосування між вимірною підходу до врегулювання спільної діяльності суб'єктів сектору безпеки й оборони. Адаптаційна функція передбачає, що створено такі умови, які дозволяють гнучко та оперативно уповноваженим суб'єктам обирати ту модель поведінки, яка є більш принагідною до конкретної ситуації, що сприяє стійкості цієї системи до різних видів та рівнів небезпек, а прогностична його функція забезпечує можливість передбачення наслідків такої взаємодії.

13. Узагальнено, що мета, завдання та функції адміністративно-правового механізму взаємодії суб'єктів сектору безпеки й оборони щодо забезпечення національної безпеки є взаємозалежними категоріями, що репрезентують організаційний бік діяльності уповноважених суб'єктів щодо його розроблення та функціонування як складової більш об'ємного правового явища – правового механізму забезпечення національної безпеки України. Їхня спорідненість є

ключовим фактором при визначенні досліджуваних категорій, адже вони мають відповідати всебічним цілям забезпечення національної безпеки та визначатись з урахуванням необхідності підвищення стабільності, точності, ефективності, професійності, прозорості та результативності діяльності сектору безпеки й оборони.

14. Уточнено, що адміністративно-правові засоби, які формують структуру адміністративно-правового механізму взаємодії суб'єктів сектору безпеки й оборони щодо забезпечення національної безпеки можна розглядати у двох аспектах: як сукупність адміністративно-правових норм або ж як інструменти виконання адміністративних рішень. Уточнюється, що у першому випадку здійснюється ототожнення адміністративно-правового механізму взаємодії суб'єктів сектору безпеки й оборони щодо забезпечення національної безпеки з механізмом нормативного забезпечення цього процесу, а у другому – звуження його змісту інструментальною складовою. Доведено, що останній підхід є застосовним при загальному визначенні поняття адміністративно-правового механізму (здійснюється акцентуація на його інструментальній складовій), адже адміністративно-правові засоби віддзеркалюють найбільш істотні його особливості. Уточнено, що у науковій літературі виділяються також інші його складові, нерідко ототожнені приналежністю до категорії адміністративно-правових засобів.

15. Визначено, що адміністративно-правові засоби як базовий елемент досліджуваного механізму використовується при його поняттєво-категорійній визначеності задля репрезентації його сутності, висвітлення інструментів досягнення мети його функціонування, адже це ті юридичні феномени, що забезпечують втілення на практику встановлених правил, процедур та стандартів спільної діяльності таких суб'єктів.

16. Сформовано, що структура адміністративно-правового механізму взаємодії суб'єктів сектору безпеки й оборони щодо забезпечення національної безпеки є такою: 1) адміністративно-правові норми, об'єктивовані у межах

нормативно-правової бази, що складається з актів різної юридичної сили та загального і спеціального спрямування, основним призначення яких є врегулювання конкретного питання у межах досліджуваних відносин; 2) об'єкти регулювання – діяльність та поведінка суб'єктів сектору безпеки й оборони; 3) суб'єкти регулювання – суб'єкти, що формують правові рамки та процедури досліджуваної взаємодії. Причому це як суб'єкти ієрархічно вищої структури, так і самі суб'єкти взаємодії; 4) адміністративні правовідносини, що виникають між об'єктами та суб'єктами регулювання, а також ті, що виникають, розвиваються та припиняються між представниками сектору безпеки й оборони (йдеться як про горизонтальні, так і вертикальні відносини, що характеризуються різним змістом); 5) адміністративно-правові засоби реалізації механізму взаємодії суб'єктів сектору безпеки й оборони щодо забезпечення національної безпеки – нормотворчі (встановлення правил, процедур, зобов'язань тощо), організаційні (збір інформації, підготовка документів тощо), забезпечувальні (методичний супровід, технічне та матеріальне оснащення, фінансування тощо) та управлінські (заохочення, переконання, контроль-наглядова діяльність тощо).

17. Узагальнено, що структура адміністративно-правового механізму взаємодії суб'єктів сектору безпеки й оборони щодо забезпечення національної безпеки є дискусійною проблематикою, особливість якої детермінована суто теоретичним її змістом. Йдеться про те, що єдності наукової думки у цьому контексті бути не може через суб'єктивні інтерпретації вчених, адже нормативного закріплення таких елементів немає. Висвітлено власну думку щодо його структурних складових: по-перше, це нормативна складова, репрезентована нормативною базою у цій сфері; по-друге, організаційна складова, тобто об'єктно-суб'єктні одиниці та відповідні правовідносини; по-третє, інструментальна складова, об'єктивована системою адміністративно-правових засобів в інструментальному контексті.

18. З'ясовано, що основні напрями реалізації адміністративно-правового механізму взаємодії суб'єктів сектору безпеки й оборони у сфері забезпечення національної безпеки можна схарактеризувати через два паралельних дискурси – організаційний та практичний аспект. Визначено, що організаційний аспект стосується виокремлення напрямів діяльності суб'єктів забезпечення цієї взаємодії, а практичний – безпосередньо сутності взаємовідносин між представниками сектору безпеки й оборони.

19. Сформовано, що основні напрями реалізації адміністративно-правового механізму взаємодії суб'єктів сектору безпеки й оборони щодо забезпечення національної безпеки слід виокремлювати залежно від сфери, в якій здійснюється організація та реалізація спільної діяльності досліджуваних суб'єктів через репрезентацію їхніх спільних завдань (наприклад, можна виокремити взаємодію суб'єктів сектору безпеки й оборони у сфері забезпечення державної безпеки та безпеки державного кордону або у екологічній чи науково-технологічній сферах), а також з урахуванням, що вони можуть мати прояв шляхом закріплення необхідності організації такої взаємодії у межах повноважень конкретного суб'єкта забезпечення її здійснення (наприклад, на Міністерство внутрішніх справ України і Міністерство фінансів України покладено обов'язок організувати взаємодію між Державною прикордонною службою України та Державною митною службою під час виконання завдань на державному кордоні).

20. Узагальнено, що взаємодія суб'єктів сектору безпеки й оборони щодо забезпечення національної безпеки організовується та здійснюється у сферах: 1) забезпечення державної безпеки та безпеки державного кордону; 2) оборони; 3) захисту критичної інфраструктури; 4) внутрішньополітичній та зовнішньополітичній; 5) соціальній та гуманітарній; 6) економічній; 7) екологічній; 8) науково-технологічній тощо. Тобто базовим напрямом реалізації адміністративно-правового механізму взаємодії суб'єктів сектору безпеки й оборони щодо забезпечення національної безпеки є запобігання та

протидія загрозам національним інтересам України у всіх сферах життєдіяльності держави та суспільства, а також забезпечення їхньої реалізації та збереження. З наукової точки зору такими напрямками є: 1) правоохоронний – спільна реалізація функцій охорони та захисту щодо об'єктів національної безпеки (державної безпеки, державного кордону, критичної інфраструктури тощо); 2) інформаційний – обмін необхідною інформацією, у тому числі безпечний та безперешкодний доступ до неї; 3) узгоджувальний – спрямованість та злагодженість діяльності, що дозволяє сформувати тактику спільних дій в умовах єдності.

РОЗДІЛ 2

ОРГАНІЗАЦІЯ ЗДІЙСНЕННЯ ВЗАЄМОДІЇ СУБ'ЄКТІВ СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ Й ОБОРОНИ ЩОДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

2.1. Види та форми взаємодії суб'єктів сектору безпеки й оборони щодо забезпечення національної безпеки

Ще у 1999 році А. Крусян стверджував, що адміністративно-правові відносини в залежності від їхнього типу опосередковують три основних види взаємодії – координаційну, субординаційну, реординаційну, а її форма диференціюється в залежності від виду взаємодії [78, с. 8]. За сучасних умов стверджується, що кожній формі властиві конкретні види взаємодії [229, с. 280]. Тобто питання про види та форми взаємодії у сфері державного управління є доволі дискусійною проблематикою. Причому нерідко терміни «форма» та «вид» взаємодії вживаються як синоніми або ж розкриття специфіки одного здійснюється через інтерпретацію сутності іншого [20, с. 22].

З метою визначення видів та форм взаємодії суб'єктів сектору безпеки й оборони щодо забезпечення національної безпеки першочергово уточнимо, що ці категорії мають різне значення. Зокрема за часів існування Союзу Радянських Соціалістичних Республік вбачалося, що формами взаємодії є способами узгодженої діяльності при вирішенні конкретних завдань [221, с. 7]. Наразі існує думка, що це конкретні способи співпраці, засоби зв'язку між взаємодіючими суб'єктами; конкретна узгоджена діяльність, що забезпечують спільну узгоджену роботу [229, с. 280]. Тобто нині його трактування є ширшим та позначає варіації способу досягнення результату, фактичний вияв взаємодії.

Своєю чергою, вид взаємодії також розкривається через спосіб, однак не досягнення результату, а побудови взаємовідносин між взаємодіючими

суб'єктами. Це сукупність характеристик, що визначають приналежність конкретних відносин за певними ознаками до відповідної групи аналогічних взаємозв'язків. Тобто беззаперечно ці категорії є взаємопов'язаними та такими, що доповнюють одна одну.

Таким чином, формою взаємодії суб'єктів сектору безпеки й оборони щодо забезпечення національної безпеки є фізичний прояв способу досягнення її мети у той час, як її вид залежить від різновиду адміністративно-правових зв'язків, що опосередковують цей процес. Причому слід підтримати думку А. Крусяна щодо того, що в залежності від виду слід виокремлювати конкретну форму взаємодії [20, с. 23].

Уточнимо, що у науковій літературі у сфері забезпечення національної безпеки розрізняють такі види взаємодії як: 1) за рівнем відносин: а) міжнародна; б) внутрішньодержавна; в) відомча; г) локальна; 2) за станом безпекового середовища: а) мирний стан; б) воєнний стан; г) період проведення Антитерористичної операції (у Луганській та Донецькій областях 2014–2015 рр.) [61, с. 42]; 3) за суб'єктами; 4) за часом: а) постійна; б) ситуативна; 5) за способом: а) одностороння; б) взаємна; в) за спрямуванням (сферою): а) інформаційна; б) координаційна; в) функціональна; г) забезпечувальна; г) партнерська [53, с. 112–113].

Також існує думка, що такими є: 1) в залежності від умов (режиму) виникнення взаємодії: звичайна (в мирний час), особлива (в особливий період) та кризова (під час надзвичайного стану, воєнного стану, в умовах кризових ситуацій і загроз національній безпеці і обороні держави); 2) за рівнем взаємодії: внутрішньо-адміністративна, місцева, регіональна, національна та міжнародна; 3) залежно від кількості суб'єктів взаємодії: двостороння та багатостороння; 4) за характером зв'язків між суб'єктами взаємодії: вертикальна та горизонтальна, пряма та опосередкована, обов'язкова та необов'язкова; 5) за об'єктом взаємодії: нормотворча, управлінська, функціональна, координаційна, матеріально-технічна, кадрова, інформаційна (у

т. ч. стратегічні комунікації як особливий вид інформаційної взаємодії), фінансова та інші ознаки [120, с. 302].

Зазначений матеріал чітко демонструє суб'єктивну інтерпретацію вчених щодо класифікаційних характеристик за якими здійснюється розподіл видів взаємодії між суб'єктами забезпечення національної безпеки.

Причому найбільш загальним видом взаємодії визначається координація [77]. Уточнимо, що координація – це процес розподілу діяльності в часі, гарантування взаємодії різних частин організації на користь виконання завдань, що стоять перед нею [92, с. 203]. За переконаннями А. Крусяна основним завданням координаційної взаємодії є кооперація управлінських зусиль для більш успішного вирішення спільних завдань [78, с. 14]. Цей вид взаємодії характеризується необмеженим сферичним полем, адже її основне завдання полягає в узгодженні дій для успішного вирішення сумісних завдань [78, с. 14].

Вона може бути як відомчою, так і міжвідомчою. Зокрема відомчою координаційною взаємодією є та, що стосується узгодження дій в межах внутрішніх процесів реалізацій функцій конкретного представника сектору безпеки й оборони, яка умовно іменується як внутрішня взаємодія. Своєю чергою, міжвідомча координаційна взаємодія стосується узгодження дій між різними суб'єктами цієї системи. Як приклад, з метою сприяння координації діяльності центральних та місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, військових формувань, утворених відповідно до законів України, правоохоронних органів та громадських об'єднань під час забезпечення посилення охорони та захисту державного кордону України у 2021 році було утворено міжвідомчий координаційний штаб як тимчасовий консультативно-дорадчий орган Кабінету Міністрів України [45]. Основними завданнями Міжвідомчого координаційного штабу є: 1) сприяння забезпеченню координації дій суб'єктів взаємодії, спрямованих на посилення охорони та захисту державного кордону України; 2) сприяння організації узгоджених дій

суб'єктів взаємодії під час забезпечення посилення охорони та захисту державного кордону України; 3) забезпечення проведення аналізу, узагальнення та обміну інформацією з питань посилення охорони та захисту державного кордону України; 4) здійснення моніторингу стану виконання нормативно-правових актів з питань, що належать до його компетенції; 5) підготовка пропозицій та рекомендацій щодо заходів, пов'язаних з урегулюванням проблемних питань забезпечення посилення охорони та захисту державного кордону України, в тому числі пропозицій щодо внесення змін до законів України, актів Кабінету Міністрів України з питань посилення охорони та захисту державного кордону України [45]. Зокрема 25 листопада 2021 р. відбулося чергове засідання Міжвідомчого координаційного штабу з протидії можливій міграційній кризі на кордоні з Республікою Білорусь. Одним з ключових питань було обговорення проведення спільної спеціальної прикордонної операції «Полісся», яка розпочалася на кордоні та проводилась Державною прикордонною службою України спільно з силами Національної гвардії, Національної поліції, Збройними Силами України, Державною службою України з надзвичайних ситуацій та іншими задіяними резервами [99].

Уточнимо, що ця операція була спрямована на гарантування безпеки у прикордонних районах та безпосередньо на кордоні України з Білоруссю, зокрема, нарощення спроможностей для оперативного реагування на спроби масового порушення держрубежу мігрантами. Як відзвітували в Державній прикордонній службі України, у прикордонних районах розміщувались резерви силовиків – на випадок різкої зміни ситуації, відпрацьовувалась можливість оперативного прибуття на будь-яку ділянку кордону протягом 30-60 хвилин. Для цього передбачалось використання вертольотів, автомобільної та спеціальної техніки [44; 101].

Зазначимо також, що на вищезгаданому засіданні Міжвідомчого координаційного штабу представники міністерств та органів виконавчої влади

обговорювали питання проведення спільних тактико-спеціальних навчань із залученням усіх сил та засобів, що задіяні до посилення державного кордону. Такі навчання мали змодельовати найгостріші ситуації, що можуть виникнути на кордоні та відпрацювати дії всіх задіяних сил та засобів [99]. А у звіті Державної прикордонної служби про результати роботи у 2021 р. зазначено, що було організовано безпрецедентний комплекс заходів посилення українсько-білоруської ділянки кордону, зокрема проведено об'єднану підготовку резервів складових сектору безпеки і оборони [58] про які нами зазначалось попередньо, власне, як і про передислокацію українських прикордонників після 24 лютого і їхню спільну діяльність з військовослужбовцями Збройних сил України.

Окрім прикордонного напрямку наразі надзвичайно важливим є належний захист кіберпростору. Зокрема за організацію спільного виконання завдань кібероборони відповідальними суб'єктами є Міністерство оборони України, Генеральний штаб Збройних Сил України та інші основні суб'єкти національної системи кібербезпеки [171]. Реалізація такої взаємодії здійснюється задля попередження, відбиття та нейтралізації наслідків кібератак та кіберінцидентів, подолання кризових ситуацій у кібербезпеці [202]. Згідно з Планом реалізації Стратегії кібербезпеки України, введеного в дію Указом Президента України від 1 лютого 2022 р. № 37/2022, запровадження такого виду взаємодії є одним з основних пріоритетів. Зазначимо, що у травні 2020 р. інтенсифікувалися роботи щодо створення центру координації кібер-ініціатив, а саме Національного координаційного центру кібербезпеки [106], який є робочим органом Ради національної безпеки і оборони України з 27 січня 2016 року. Законодавством передбачено, що основними завданнями Центру є: 1) здійснення координації та контролю за діяльністю суб'єктів сектору безпеки і оборони, які забезпечують кібербезпеку; 2) здійснення аналізу (наприклад, стану кібербезпеки); 3) участь у розробленні галузевих індикаторів стану кібербезпеки; 4) прогнозування та виявлення потенційних та реальних загроз у сфері кібербезпеки України; 5) розроблення і внесення Раді національної

безпеки і оборони України, її Голові в установленому порядку пропозицій щодо координації заходів щодо взаємоузгодженого розгортання підрозділів кібербезпеки Збройних Сил України, інших утворених відповідно до законів України військових формувань, правоохоронних органів спеціального призначення та приведення їх у готовність до виконання завдань в умовах особливого періоду, в умовах воєнного, надзвичайного стану і під час виникнення кризових ситуацій, що загрожують національній безпеці України [164] тощо.

При Національному координаційному центрі кібербезпеки створюється постійна Об'єднана група реагування на кіберінциденти/кібератаки. Члени Національного координаційного центру кібербезпеки визначають для діяльності Групи щонайменше одного свого співробітника, діяльність якого під час реагування на кіберінцидент/кібератаку скеровується керівником Групи. Передбачається, що суб'єкт забезпечення кібербезпеки, який зафіксував кіберінцидент/кібератаку, невідкладно (протягом години) інформує через офіційну електронну поштову скриньку або іншим офіційно визначеним шляхом: 1) Урядову команду реагування на комп'ютерні надзвичайні події України CERT-UA – в обов'язковому порядку (окрім суб'єктів банківської системи та суб'єктів переказу коштів); 2) Команду реагування на кіберінциденти в банківській системі Центру кіберзахисту Національного банку України – якщо суб'єкт належить до банківської системи, здійснює діяльність на ринках фінансових послуг, державне регулювання та нагляд за діяльністю якого здійснює Національний банк, є оператором платіжних систем та/або учасником платіжних систем, технологічним оператором платіжних послуг; 3) Службу безпеки України – обов'язково, якщо кіберінцидент/кібератака відбувається стосовно державних електронних інформаційних ресурсів або об'єктів критичної інфраструктури; 4) Департамент кіберполіції Національної поліції України – у випадку вчинення правопорушення стосовно об'єкта приватного сектору, який не належить до об'єктів критичної інфраструктури;

5) відомчий або галузевий (секторальний) центр кібербезпеки (кіберзахисту) – у разі наявності відповідного центру, до сфери відповідальності якого належить суб'єкт забезпечення кібербезпеки. Причому суб'єкти, які є відповідальними за реагування на кіберінцидент/кібератаку, регулярно інформують Національний координаційний центр кібербезпеки (через Службу з питань інформаційної безпеки та кібербезпеки Апарату ради національної безпеки і оборони України) про хід реагування на кіберінцидент/кібератаку, а також про завершення заходів з реагування на кіберінцидент/кібератаку протягом доби після такого завершення [122].

Таким чином, можемо узагальнити, що міжвідомча координаційна взаємодія суб'єктів сектору безпеки й оборони щодо забезпечення національної безпеки є такою, що здійснюється планово або екстрено між керівництвом міністерств, відомств та служб (об'єктивована діяльністю спеціалізованих координаційних штабів, центрів, груп тощо у формі зустрічей, нарад, інформаційного обміну, обговореньі тому подібних дій), а також такою, що стосується безпосереднього проведення спільних операцій та інших заходів співробітниками суб'єктів сектору безпеки й оборони, інформаційного обміну необхідною інформацією між ними й реалізації відповідних навчань у ході яких вони здійснюють комунікацію між собою.

Зазначена думка може бути сприйнята як спірна, адже вченими комунікаційна взаємодія виокремлюється як окремий і самостійний різновид, якому характерна наявність переслідування кожним із таких суб'єктів власних цілей. Не ставлячи під сумнів наявність такої взаємодії між досліджуваними суб'єктами, слід вказати, що у запропонованому контексті інтерпретації міжвідомчої координаційної взаємодії комунікація є способом досягнення бажаних результатів між не підпорядкованими один одному суб'єктами у ході реалізації ними вказівок їхнього керівництва, що попередньо узгодило реалізацію спільної діяльності.

Причому з вищенаведеного вбачається логічним, що це одним базовим видом взаємодії досліджуваних суб'єктів є субординаційна. Вона характеризується тим, що здійснюється між суб'єктами, які знаходяться в субординаційних структурних зв'язках, між якими існують управлінські відносини, котрі функціонують на принципі «вертикалізації» [78, с. 14]. Така взаємодія також є внутрішньою та зовнішньою. Яскравим прикладом такої взаємодії є та, що здійснюється між Службою безпеки України та Антитерористичним центром при ньому. Причому для цих суб'єктів характерною також є реординаційна взаємодія, як така, що проявляється у вертикальному упорядкуванні знизу вгору (керований здійснює організаційні дії, на які зобов'язаний реагувати керуючий [183]), адже, як приклад, задля проведення антитерористичної операції, залежно від ступеня суспільної небезпеки, створюваної терористичним актом Центр має погодити відповідне рішення з Головою Служби безпеки України [172].

Зазначені вище різновиди взаємодії характеризуються як безпосередній процес формування взаємовідносин. Окремо зазначимо, що для досліджуваної сфери характерним також є опосередкований вид взаємодії. Йдеться зокрема про те, що окремі суб'єкти сектору безпеки взаємодіють не на пряму між собою, а через інших суб'єктів. Наприклад, взаємодія у взаємовідносинах з Державною спеціальною службою транспорту у Міністерстві оборони України здійснюється через Генеральний штаб Збройних Сил України. Зокрема така взаємодія стосується інформаційного обміну з питань оборони Верховного Головнокомандувача та Головнокомандувача Збройних Сил України або ж участі Державної спеціальної служби транспорту у спільних навчаннях, тренуваннях з метою підтримання їх готовності до виконання поставлених завдань в особливий період [130].

На нашу думку, інші різновиди взаємодії досліджуваних суб'єктів є додатковою характеристикою її окремих особливостей. Зокрема слід виокремлювати: інтеграційну взаємодію – вирішення спільних завдань із

забезпечення національної безпеки як єдиним цілісним правовим утворенням; коопераційну взаємодію – вирішення завдань із забезпечення національної безпеки за умов об'єднання зусиль різних суб'єктів; комунікаційну взаємодію – сприяння такими суб'єктами один одному під час виконання ними своїх завдань щодо забезпечення національної безпеки; інформаційну та ресурсну взаємодію – основу яких складає інформаційний чи ресурсний обмін.

Також за цільовою спрямованістю така взаємодія організовується та здійснюється:

– під час вирішення спільних завдань із забезпечення національної безпеки. Наприклад, взаємодія Державної прикордонної служби України та Національної поліції України здійснюється шляхом забезпечення координації дій їхніх органів (підрозділів) під час забезпечення дотримання режиму державного кордону та прикордонного режиму в умовах виникнення порушень публічної безпеки і порядку, прав і свобод людини, а також інтересів суспільства і держави; видання актів організаційно-розпорядчого характеру та рекомендацій із питань забезпечення взаємодії їхніх органів (підрозділів) [152];

– щодо делегування окремих повноважень іншому суб'єкту. Зокрема це реалізація окремих контррозвідувальних заходів підрозділами прикордонної розвідки або ж надання дозволу Державною прикордонною службою України дозволів щодо вильоту і посадки повітряних суден з аеропортів (аеродромів), у яких відсутні пункти пропуску через державний кордон України [137], який за загальним правилом надається Державною авіаційною службою України (Генеральним штабом Збройних Сил України) [154];

– задля виконання кожним з них своїх завдань у межах досягнення єдиної цілі. Наприклад, це спільне патрулювання Військової служби правопорядку у Збройних Силах України з працівниками Національної поліції та військовослужбовцями Національної гвардії з метою підтримання громадської безпеки та порядку, адже кожен діє у межах своїх повноважень [107].

Щодо часової орієнтації можемо виокремити планову, постійну та екстрену взаємодію досліджуваних суб'єктів. Так планова взаємодія характеризується наявністю розробленого плану взаємодії у якому визначаються особливості її здійснення. Наприклад, суб'єкти національної системи захисту критичної інфраструктури мають (повинні мати) такі плани, які погоджуються з уповноваженим органом у сфері захисту критичної інфраструктури України та затверджуються Кабінетом Міністрів України і переглядається раз на три роки [163]. Також плановою є взаємодія Державної прикордонної служби України та Національної поліції України на регіональному та місцевому рівнях під час забезпечення дотримання режиму державного кордону та прикордонного режиму [152].

Своєю чергою, постійною взаємодією є та, що передбачена чинним законодавством. Як приклад, постійна взаємодія Служби безпеки України з Міністерством внутрішніх справ забезпечена в питанні розшуку осіб. Так у Наказі Служби безпеки України та Міністерства внутрішніх справ «Про взаємодію Служби безпеки України та Міністерства внутрішніх справ України в питанні розшуку осіб» від 3 травня 2012 р. № 169/391 передбачено, що Служба безпеки України заповнює два примірники документів, один із яких направляється до інформаційних підрозділів Міністерства внутрішніх справ України, інформаційних підрозділів головних управлінь та управлінь Міністерства внутрішніх справ України за територіальністю. Водночас під час отримання інформації, що може стосуватись предмета відання Служби безпеки України, орган внутрішніх справ повинен невідкладно інформувати про це Службу безпеки України [131]. На цьому прикладі ми бачимо, що аналізовані суб'єкти [53, с. 116] взаємодіють у формі інформаційного обміну.

Щодо екстреної взаємодії необхідно уточнити, що її організація та здійснення продиктовані необхідністю оперативного реагування та мінливий стан безпекового середовища, виникнення кризових явищ, які необхідно якнайшвидше ліквідувати. Яскравим прикладом такої взаємодії є та, що

виникає між суб'єктами забезпечення кібербезпеки під час реагування на кіберінциденти/кібератаки.

Також доречно виділяти взаємодію суб'єктів сектору безпеки й оборони за звичайних умов та у певний період. Як приклад, взаємодія Національної гвардії України та Національної поліції України у сфері забезпечення (охорони) публічної (громадської) безпеки і порядку у мирний час здійснюється шляхом спільного патрулювання нарядами вулиць, площ, парків, скверів, вокзалів, аеропортів, морських та річкових портів, інших публічних (громадських) місць; забезпечення (охорони) публічної (громадської) безпеки і порядку під час проведення зборів, мітингів, вуличних походів, демонстрацій, інших масових та спортивних заходів, а також під час заходів у публічних (громадських) місцях за участю осіб, щодо яких здійснюється державна охорона; проведення спільних заходів з метою стабілізації оперативної обстановки в разі її загострення в межах території однієї чи декількох адміністративно-територіальних одиниць [153]. Зазначені положення врегульовано відповідним Порядком, що затверджений Наказом Міністерства внутрішніх справ України від 10 серпня 2016 р. № 773. Однак чітко вказано, цей Порядок діє за винятком періоду надзвичайного стану [153].

Своєю чергою, наприклад, на період дії правового режиму воєнного стану взаємодія суб'єктів забезпечення кібербезпеки здійснюються з урахуванням заходів стримування та відсічі збройної агресії проти України, визначених для основних суб'єктів національної системи кібербезпеки директивами, бойовими наказами (розпорядженнями) Головнокомандувача Збройних Сил України [122].

Таким чином, можемо узагальнити, що окремі види взаємодії суб'єктів сектору безпеки й оборони щодо забезпечення національної безпеки можуть бути інтерпретовані як форми її здійснення. Яскраво це демонструється на координації. Попри це, на нашу думку, доцільно вважати, що основними формами досліджуваної взаємодії є: 1) проведення спільних операцій та інших

заходів; 2) проведення спільних навчань (тренувань); 3) обмін інформацією (у тому числі оперативною); 4) проведення спільних нарад, конференцій, семінарів тощо.

Зазначене узгоджується з положеннями чинного законодавства, зокрема в Інструкції про порядок взаємодії органів Державної прикордонної служби України та Національної поліції України під час виконання завдань у межах зони відчуження та зони безумовного (обов'язкового) відселення від 05 квітня 2019 р. № 251 вказано таке: «форми взаємодії: проведення спільних операцій та інших заходів, спільне розташування прикордонних нарядів та нарядів органів (підрозділів) Національної поліції; обмін інформацією (у тому числі оперативною) про обстановку в межах зон відчуження і безумовного (обов'язкового) відселення; проведення спільних нарад з питань запобігання та протидії порушенням законодавства на державному кордоні та в межах контрольованих прикордонних районів» [144]. А Порядок організації взаємодії Державної прикордонної служби України та Національної поліції України під час забезпечення дотримання режиму державного кордону та прикордонного режиму від 15 листопада 2022 р. № 740 передбачає, що основними формами такої взаємодії є: 1) проведення спільних операцій та інших заходів, спільне місце несення служби прикордонних нарядів органів (підрозділів) охорони державного кордону та нарядів органів (підрозділів) Національної поліції України; 2) проведення спільних навчань (тренувань) щодо порядку дій сил та засобів органів (підрозділів) Державної прикордонної служби України та Національної поліції України під час запобігання та недопущення протиправної діяльності в прикордонній смузі та контрольованому прикордонному районі; 3) обмін інформацією (у тому числі оперативною) про обстановку на державному кордоні України, у прикордонній смузі та контрольованих прикордонних районах; 4) проведення спільних нарад із питань запобігання та недопущення протиправної діяльності в прикордонній смузі та контрольованих прикордонних районах [152].

Як підсумок розкриття проблематики щодо видів та форм взаємодії суб'єктів сектору безпеки й оборони щодо забезпечення національної безпеки, можемо узагальнити такі висновки:

– питання про види та форми взаємодії у сфері державного управління є доволі дискусійною проблематикою. Причому нерідко терміни «форма» та «вид» взаємодії вживаються як синоніми, або ж розкриття специфіки одного здійснюється через інтерпретацію сутності іншого. У ході аналізу виявлено, що терміни «форма» та «вид» взаємодії мають різне значення. Зокрема термін «форма» за радянських часів визначався конкретизовано через спосіб, у який конкретні суб'єкти повинні здійснювати узгоджену діяльність. Наразі його трактування є ширшим та позначає варіації способу досягнення результату, фактичний вияв взаємодії. Своєю чергою, вид взаємодії також розкривається через спосіб, однак не досягнення результату, а побудови взаємовідносин між взаємодіючими суб'єктами. Це сукупність характеристик, що визначають приналежність конкретних відносин за певними ознаками до відповідної групи аналогічних взаємозв'язків;

– в залежності від виду слід виокремлювати конкретну форму взаємодії. У досліджуваній площині йдеться про базові та інші її різновиди, які втілюються в дійсність через: 1) проведення спільних операцій та інших заходів; 2) здійснення спільних навчань (тренувань); 3) обмін інформацією (у тому числі оперативною); 4) проведення спільних нарад, конференцій, семінарів тощо;

– аналіз наукової думки демонструє суб'єктивну інтерпретацію вчених щодо класифікаційних характеристик за якими здійснюється розподіл видів взаємодії між суб'єктами забезпечення національної безпеки. Доцільно вважати, що базовими її різновидами є:

1) координаційна – відомчою координаційною взаємодією є та, що стосується узгодження дій в межах внутрішніх процесів реалізацій функцій конкретного представника сектору безпеки й оборони, яка умовно іменується

як внутрішня взаємодія. Своєю чергою, міжвідомча координаційна взаємодія стосується узгодження дій між різними суб'єктами цієї системи. Вона є такою, що здійснюється планово або екстрено між керівництвом міністерств, відомств та служб (об'єктивована діяльністю спеціалізованих координаційних штабів, центрів, груп тощо у формі зустрічей, нарад, інформаційного обміну, обговорення тощо), а також такою, що стосується безпосереднього проведення спільних операцій та інших заходів співробітниками суб'єктів сектору безпеки й оборони, інформаційного обміну необхідною інформацією між ними й реалізації відповідних навчань у ході яких вони здійснюють комунікацію між собою. Зазначена думка може бути сприйнята як спірна, адже вченими комунікаційна взаємодія виокремлюється як окремий і самостійний різновид, якому характерна наявність переслідування кожним із таких суб'єктів власних цілей. Не ставлячи під сумнів наявність такої взаємодії між досліджуваними суб'єктами, у запропонованому контексті інтерпретації міжвідомчої координаційної взаємодії комунікація є способом досягнення бажаних результатів між не підпорядкованими один одному суб'єктами, які виконують задалегідь визначені для них спільні завдання;

2) субординаційна та реординаційна, які характеризуються нерівністю сторін при комунікації та співпраці;

– інші різновиди взаємодії досліджуваних суб'єктів є додатковою характеристикою її окремих особливостей. Як приклад, є інтеграційна взаємодія (вирішення спільних завдань із забезпечення національної безпеки як єдиним цілісним правовим утворенням), коопераційна взаємодія (вирішення завдань із забезпечення національної безпеки за умов об'єднання зусиль різних суб'єктів), комунікаційна взаємодія (сприяння такими суб'єктами один одному під час виконання ними своїх завдань щодо забезпечення національної безпеки), інформаційна та ресурсна взаємодія (основу яких складає інформаційний чи ресурсний обмін). Також слід виокремлювати таку як: 1) за характером зв'язків – безпосередня та опосередкована 2) за часовою

орієнтацією – планова, постійна та екстрена; 3) за станом безпекового середовища – за звичайних умов та у певний період (наприклад, правового режиму воєнного стану) тощо.

Отже, формою взаємодії суб'єктів сектору безпеки й оборони щодо забезпечення національної безпеки є фізичний прояв способу досягнення її мети у той час, як її вид залежить від різновиду адміністративно-правових зв'язків, опосередковуючих цей процес. Прийнятніше вважати, що ці категорії є взаємопов'язаними та такими, що доповнюють одна одну, адже окремі види взаємодії суб'єктів сектору безпеки й оборони щодо забезпечення національної безпеки можуть бути інтерпретовані як форми її здійснення. Яскраво це демонструється на координації.

2.2. Методи взаємодії суб'єктів сектору безпеки й оборони щодо забезпечення національної безпеки

Специфіка методів взаємодії суб'єктів сектору безпеки й оборони щодо забезпечення національної безпеки є логічним продовження попередньо піднятої проблематики.

Уточнимо, що загалом поняття «метод» означає шлях, спосіб досягнення певної мети [217, с. 23]. Також методом називається захід або сукупність заходів у будь-якій людській діяльності, шлях вирішення завдання [28, с. 21]. Причому зрозумілим є те, що кожна сфера людської діяльності має свої специфічні методи. Як правова категорія, метод, у контексті адміністративного права насамперед потрібна для визначення, яким саме чином відбувається певне правове явище чи здійснюється певний процес [47, с. 265–266].

Як приклад, під методами взаємодії органів місцевого самоврядування з правоохоронними органами, на думку В. Бурбика, необхідно розуміти сукупність науково обґрунтованих та закріплених на законодавчому рівні

засобів і прийомів, які застосовуються суб'єктами в ході організації та здійснення заходів взаємодії [16, с. 109]. Визначення методів взаємодії органів досудового розслідування Міністерства внутрішніх справ України з іншими правоохоронними органами надається В. Остропілець, зокрема як закріплена на законодавчому рівні сукупність засобів (прийомів, способів) керуючого впливу на правовідносини, що виникають у результаті організації та реалізації взаємодії названих органів [115, с. 118]. Методи взаємодії та координації діяльності правоохоронних органів на регіональному рівні А. Русецьким визначено як сукупність прийомів та способів, які використовують правоохоронні органи для того, щоб вплинути на відповідні правовідносини з метою забезпечення ефективної взаємодії між собою, а, як результат, створити умови для якісного здійснення ними їх спільної діяльності [184, с. 24]. А під методами взаємодії Державної прикордонної служби України з іншими правоохоронними органами І. Байдюк пропонує розуміти сукупність засобів, що використовуються зазначеними суб'єктами в межах чинного законодавства для організації і підтримання взаємовідносин між ними з метою забезпечення прикордонної безпеки, запобігання контрабанді, незаконній міграції та транснаціональній злочинності [10, с. 127].

Із зазначеного маємо: по-перше, чітку картину відсутності єдності наукової думки щодо категорій «прийом», «захід», «спосіб», «засіб». Причому аналогічне можна спостерігати щодо визначення методів діяльності загалом. Наприклад, їх визначають як передбачені законом засоби, способи та прийоми практичного здійснення владно-організаційного впливу [15, с. 62]. По-друге, об'єднання змістом категорії «метод взаємодії» окремих аспектів процесів організації та здійснення конкретної взаємодії.

Тому традиційно вважається, що в основу організації та здійснення такої взаємодії (реалізації впливу на відповідні правовідносини) покладаються управлінські методи. Тут доречно вказати, що категорія «управління» є багатогранною та неоднозначною, попри значну кількість досліджень у цій

царині, та має декілька підходів до розуміння [197, с. 231]. Так, у філософському енциклопедичному словнику [226] управління (керування) розглядається як «функція високоорганізованих систем (соціологічних, біологічних, технічних), що забезпечує їхню структурну цілісність, підтримання заданого режиму діяльності, реалізацію програми досягнення мети». Крім того, там же [226], розглянуто процеси управління, в основу яких покладено обмін інформацією через прямі та зворотні канали між керованою та керуючою підсистемами системи. Важливим є поділ систем управління на жорстко детерміновані та статистично детерміновані [226]. У першому випадку керуюча система обумовлює реакцію керованої (що, в межах дослідження, характерно для жорстко централізованих, адміністративних, систем управління), а у другому можливий широкий діапазон імовірних реакцій керованої системи на дію керуючої (що характерно для ліберального, м'якого стилю керівництва). У роботі С. Стрехової [204] управління розглядається як «цілеспрямована дія на об'єкт з метою зміни його стану або поведінки у зв'язку зі зміною обставин». Таким чином, можна узагальнити, що управління розглядається, як: 1) функція системи (управління – функція); 2) процес взаємообміну інформацією (управління – процес); 3) складова частина функціонування систем організації різного походження (управління – система); 4) дія на об'єкт (управління – дія) [197, с. 224].

З урахуванням зазначеного вважаємо, що управлінські методи, як такі, що застосуються для організації та здійснення взаємодії суб'єктів сектору безпеки й оборони щодо забезпечення національної безпеки характеризуються подвійним змістом, адже з одного боку за їхнього сприяння необхідно забезпечити функціонування системи цих взаємозв'язків, а з іншої – створити умови для належної реалізації їхньої мети.

Визначаючи такі методи, зокрема О. Бандурка вважає, що вони є сукупністю прийомів, операцій і процедур підготовки та прийняття, організації й контролю виконання управлінських рішень, що приймаються учасниками

управлінського процесу [11, с. 37]. Своєю чергою, інші автори під методом управління розуміє науково обґрунтований, дозволений законом спосіб дії на об'єкт управління для найбільш правильного оперативного розв'язання управлінських завдань і досягнення максимальної ефективності управління [208, с. 276]. А на думку Г. Попова, методи управління – це насамперед способи, шляхи та засоби для досягнення цілей управління [121, с. 129].

Знову ж таки, бачимо чітку картину відсутності єдності наукової думки щодо категорій «прийом», «операція», «захід», «спосіб», «засіб». Попри це акцентується, що систему методів управління можна використовувати в практиці управління лише в комплексі, оскільки нерозривними є органічні відносини, в яких вони виникають і розвиваються [13, с. 220]. Так класичним варіантом представлення класифікації методів управління є їх поділ за змістом на: адміністративні, соціально-психологічні та економічні [197, с. 228; 219]. Як приклад, серед методів взаємодії Державної прикордонної служби України з іншими правоохоронними органами І. Байдюк виділяє: 1) адміністративні методи (регламентаційні, розпорядчі методи, метод примусу); 2) організаційні методи (планування, прогнозування, інформаційного забезпечення, вироблення рішень, організації виконання рішень й контролю за виконанням, інструктування, роботи з персоналом); 3) економічні методи [10]. Також зокрема і В. Бурбика вважає, що методи взаємодії органів місцевого самоврядування та правоохоронних органів є саме такими, однак до цього переліку додається ще одна їхня група – соціально-психологічні [16, с. 109].

Також окрім змістового поділу, методи управління розподіляють й за іншими ознаками: за характером впливу на виконавців (формальні/неформальні; прямо/непрямо); за характером етапів управлінської діяльності (методи підготовки, ухвалення, організації, контролю за виконанням управлінських рішень); за ознакою належності до функцій управління (нормування, організація, планування, координація, контроль, аналіз, облік); за

характером етапів здійснення впливу на виконавців (економічні, організаційні, розпорядчі, правові, соціально-психологічні). Останній поділ перекликається із змістовим поділом методів управління [197, с. 228; 219].

Більш загальний підхід застосовано Ю. Битяком, який вважає, що такими є загальні та спеціальні [26, с. 165–166]. Розширюючи цю думку, Т. Жук стверджує, що такими є: 1) загальні методи, що є класичними для всіх суб'єктів владних повноважень, зокрема: розподілу ресурсів, що полягає у розпорядженні фінансовими та матеріально-технічними благами задля виконання завдань та задач взаємодії; регламентації, що полягає у визначенні чітких рамок та моделей поведінки суб'єктів взаємодії; кооперації зусиль, сутність якого визначається комунікативною взаємодією уповноважених суб'єктів для ухвалення рішення про необхідність чи можливість реалізації взаємодії; прогностичний, що полягає у визначенні майбутніх перспектив та наслідків взаємодії; статистичний за допомогою якого уповноважені суб'єкти збирають та здійснюють обробку всієї необхідної інформації; контрольо-наглядний, що передбачає постійне реагування уповноважених суб'єктів на зміни підстав, умов та процедур реалізації взаємодії, а також постійний моніторинг стану її здійснення; примусу, як захід юридичної відповідальності (здебільшого дисциплінарної) за нехтування правовими приписами чи грубе їх порушення суб'єктами взаємодії [53, с. 139]; 2) спеціальні методи є такими, що застосовуються для організації конкретного різновиду взаємодії. Однак можна зустріти і їхню диференціацію на загальні та особливі [70].

Як вияв узагальнення вищенаведеного матеріалу є думка В. Остропілець при визначенні методів взаємодії органів досудового розслідування Міністерства внутрішніх справ України з іншими правоохоронними органами. Зокрема по відношенню до зазначених методів використовуються наступні критерії їх класифікації на види за ступенем впливу (методи регулювання, загального керівництва та безпосереднього управління) та за ступенем організації діяльності (методи планування, координації діяльності, вироблення рішень,

організації виконання, контролю за виконанням рішень та роботи з кадрами апарату) [115, с. 120].

Кардинально інший підхід застосовано А. Русецьким, адже виокремлено та охарактеризовано зміст методів взаємодії та координації діяльності правоохоронних органів на регіональному рівні в Україні як імперативний; диспозитивний; дозволу та заборон; взаємного нагляду і контролю [184, с. 25].

Отже, узагальнюючи вищенаведений матеріал можемо стверджувати, що єдності наукової думки щодо змісту, сутності та різновидів методів взаємодії суб'єктів сектору безпеки й оборони щодо забезпечення національної безпеки у вітчизняній адміністративно-правовій галузі наукових знань наразі немає. Обумовити зазначене можна декількома аспектами. По-перше, це суто теоретична спрямованість піднятої проблематики, адже законодавчі норми апелюють термінами «порядок», «методика» у контексті об'єктивізації способів та прийомів здійснення взаємодії. Зокрема останній термін є репрезентацією необхідних дій, більшою мірою підготовчих, тобто таких, що є необхідними для практичної реалізації цього процесу. Наприклад, це уповноваження суб'єкта, відповідального за взаємодію, визначення його основних завдань та функцій, а також порядок його роботи. З вказаного логічною є наступна його особливість – юридична природа методу, як правової категорії, обумовлює тісний взаємозв'язок між способом та прийомом організації та здійснення взаємодії, у тому числі досліджуваних суб'єктів. Нагадаємо, що нами виявлено, що формою взаємодії суб'єктів сектору безпеки й оборони щодо забезпечення національної безпеки є фізичний прояв способу досягнення її мети, у той час як метод має репрезентувати прийом, який застосовано для досягнення «фізичного прояву». Однак чіткого розподілу між способом та прийомом, а також іншими застосовними у цьому контексті категоріями, немає. Не в останню чергу такий стан речей продиктований законодавчою термінологією, де метод репрезентується як через прийоми, так і спосіб (чи їх сукупність), а також процес послідовного здійснення певних процедур.

Таким чином, на нашу думку, управлінські методи взаємодії суб'єктів сектору безпеки й оборони щодо забезпечення національної безпеки необхідно розглядати як ті, що: 1) застосовуються при її організації; 2) застосовуються з метою вчинення впливу одного учасника та поведінку іншого чи реалізації взаємовпливу. При цьому вважаємо за необхідне уточнити, що якщо йдеться про методи забезпечення такої взаємодії, вони є класичними та інноваційними й стосуються діяльності управлінської ланки цього сектору, тобто суб'єктів, що відповідальні за її організацію та контроль виконання (як виключення – якщо такий суб'єкт є учасником вертикальних відносин з можливістю вчинення прямого впливу на хід її здійснення).

Власне у цьому випадку більшою мірою йдеться про організаційно-розпорядчі методи управління. Це методи організаційних взаємозв'язків, які поділяються на методи організаційного впливу (регламентування, нормування, інструктаж, організаційний розвиток, організаційне планування, організаційний аналіз, організаційне проектування); методи розпорядчого впливу, що можуть здійснюватись у таких формах, як документальна (постанови, накази, розпорядження, директиви), інструктивна (детальне пояснення порядку виконання роботи, її розподіл та призначення відповідального), усна (вказівки та пояснення для виконавців про сутність роботи та строки її виконання); методи дисциплінарного та правового впливу, що можуть здійснюватись у таких формах, як матеріальна; кримінально-правова; адміністративна; дисциплінарна [13, с. 222; 89, с. 119]. У досліджуваній сфері ці методи проявляються через: 1) затвердження адміністративних норм і нормативів, 2) видання наказів і розпоряджень, 3) підбір і розстановка кадрів, 4) розробка положень, посадових інструкцій, 5) контроль за їх виконанням. Вони вирізняються прямим характером впливу: будь-який регламент і адміністративний акт підлягає обов'язковому виконанню [28, с. 21]. Тобто за сприяння організаційно-розпорядчих методів управління здійснюється організація спільної роботи, нормативне закріплення її засад, принципів та

процедур здійснення. Яскраво це демонструється на процедурі планування. Зокрема для підрозділів з охорони; відповідних структурних одиниць місцевих органів виконавчої влади; відповідних регіональних органів Служби безпеки України; районних та міських управлінь та відділів Міністерства внутрішніх справ України; підрозділів та формувань територіальних органів Державна служба України з надзвичайних ситуацій (у разі необхідності і для військових частини внутрішніх військ Міністерства внутрішніх справ України, підрозділів Державної прикордонної служби України) обов'язковим є наявність об'єктового плану взаємодії у разі вчинення диверсії у сфері захисту ядерних установок, ядерних матеріалів, радіоактивних відходів, інших джерел іонізуючого випромінювання. План взаємодії складається з таких розділів: учасники плану взаємодії; сили та засоби плану взаємодії, сили та засоби кожного учасника цього плану; порядок дій учасників плану взаємодії та сил учасників плану взаємодії в умовах кризової ситуації, що може скластися на об'єкті. Причому інформація, що міститься у плані взаємодії, відноситься до інформації з обмеженим доступом, поводження з цією інформацією здійснюється відповідно до чинного законодавства [141]. Своєю чергою, план взаємодії Державної прикордонної служби України та Національної поліції України на регіональному та місцевому рівнях під час забезпечення дотримання режиму державного кордону та прикордонного режиму передбачає: мету застосування сил і засобів їхніх органів (підрозділів); завдання; склад та порядок залучення сил і засобів їхніх органів (підрозділів); напрямки, райони та об'єкти ймовірного здійснення протиправної діяльності; характер можливих кризових ситуацій у прикордонній смузі та в контрольованих прикордонних районах; порядок обміну та уточнення інформації. До плану взаємодії окремо додаються: розрахунок (таблиця) сил і засобів їхніх органів (підрозділів) в межах ділянок відповідальності органів охорони державного кордону з урахуванням розміщення територіальних (у тому числі міжрегіональних) органів (підрозділів) Національної поліції

України; схема оповіщення їхніх органів (підрозділів) в разі їх залучення до виконання завдань та інформування заінтересованих органів; план та/або графік спільних навчань із реагування на порушення публічної безпеки і порядку, прав і свобод людини, а також інтересів суспільства і держави в прикордонній смузі та контрольованих прикордонних районах [152]. Такі плани розробляються органами (підрозділами) охорони державного кордону за участю представників територіальних (у тому числі міжрегіональних) органів (підрозділів) Національної поліції України, у межах ділянок відповідальності органів (підрозділів) охорони державного кордону та затверджуються керівниками цих підрозділів й уточнюються один раз на рік або в разі потреби внесення суттєвих змін [152].

Своєю чергою, методи, які застосовні для вчинення впливу одного учасника на поведінку іншого чи реалізації взаємовпливу є психологічними, а за необхідності – адміністративними.

Психологічні методи, які використовують при взаємодії, характеризуються зокрема тим, що вони мають суб'єктивний характер, оскільки застосовуються з метою зміни певної поведінки або ставлення учасника взаємодії до чого-небудь. Основна мета використання психологічних методів впливу при взаємодії суб'єктів у секторі безпеки й оборони щодо забезпечення національної безпеки полягає в досягненні спільних цілей та покращенні взаємин. Такі методи можуть бути різними – від емпатії та активного слухання до маніпуляції емоціями інших, але головне, щоб використання психологічних методів впливу було етичним й враховувало права та потреби інших учасників взаємодії.

Серед адміністративних методів взаємодії суб'єктів сектору безпеки і оборони ключове значення мають такі як: рекомендаційний, договірний, заохочувальний та контрольний. Найбільш цікавим, на нашу думку, та актуальним є договірний метод та його особливий підвид переговорний метод.

Зокрема методика ведення переговорів, складається із сукупності послідовних дій, до яких звертаються сторони в ході переговорів і принципів їх реалізації. Вона включає принципи, способи подачі позиції і тактичні прийоми взаємодії з опонентом чи партнером [181]. Взагалі переговори – це засіб вирішення конфлікту за допомогою ненасильницьких прийомів, коли сторони шукають взаємоприйнятне рішення. Переговори мають подвійну мету – вирішити суперечку і надалі забезпечити співпрацю. Таким чином, переговори проводяться для того, щоб домовитися. Проте це твердження справедливе тільки в цілому. Переговори потрібні, перш за все, для того, щоб разом з партнером обговорити проблему, яка представляє взаємний інтерес, і ухвалити спільне рішення [211, с. 9–10].

Для переговорів існують два принципово відмінних один від одного підходи, які можна розглядати як методи або стратегії їх ведення. Це метод позиційного торгу і метод так званих принципових переговорів (або переговорів по суті) [210, с. 36]. Остання була розроблена в Гарвардському університеті (США) і детально описана в книзі Роджера Фішера, Білла Юрі та Брюса Паттена «Переговори без поразки. Гарвардський метод» [231]. Якщо коротко, позиційна стратегія переговорів дійсно ґрунтується на твердій позиції і використовує підходи, що базуються на праві та силі. Вона передбачає, що сторони переговорів мають визначити свої вимоги та інтереси і зайняти тверду позицію, настаючи на їх виконанні. Цей підхід може стати наслідком того, що сторони не зможуть дійти до компромісу, або до того, що одна сторона буде задоволена, а інша – ні. У той же час, принципова стратегія передбачає співпрацю сторін, які прагнуть до досягнення спільної цілі, опираючись на спільні інтереси. Цей підхід покладається на взаємну вигоду та взаємне розуміння і може спричинити створення взаємовигідних умов для всіх сторін. Однак, цей підхід може бути складним для реалізації в деяких ситуаціях, зокрема коли інтереси сторін суперечать один одному.

Тому, як правильно зазначили автори книги, найбільш перспективним у переговорному процесі з метою забезпечення національної безпеки є досягнення балансу інтересів, права та сили. Це означає, що сторони повинні здійснювати переговори на основі взаємного розуміння та поваги, дотримуючись принципів та використовуючи стратегії, які забезпечують максимальне задоволення інтересів всіх сторін.

Окремо зазначимо, що для покращення взаємодії суб'єктів сектору безпеки й оборони щодо забезпечення національної безпеки різні фахівці використовують такі інноваційні методи як: тренінги, кейс-стаді, самонавчання [197, с. 228] тощо. Як приклад, у 2021 р. спеціалісти з комунікацій Міністерства оборони, Міністерства внутрішніх справ, Генерального штабу Збройних Сил України, Збройних Сил України, Державної служби України з надзвичайних ситуацій України, Державної міграційної служби, Державної прикордонної служби України та Національної поліції протягом двох днів працювали над питаннями побудови репутації і бренду державних органів, комунікаціями під час кризи, розробкою комунікаційної стратегії та створенням контенту у рамках тренінгу «Ефективні державні комунікації. Безпека, довіра і сильна репутація». Окрему увагу під час роботи було приділено темі пропаганди і контрпропаганди та побудови конструктивних та ефективних відносин задля боротьби з фейками та викривленням інформації. Під час тренінгу всі його учасники отримали не лише корисну інформацію для подальшої роботи, а й обмінялися досвідом, кейсами з власних практик та домовилися про подальший діалог і співпрацю комунікаційних відділів міністерств та відомств [210]. Своєю чергою, у 2022 р. була започаткована взаємодія правоохоронних органів з криптовалютними біржами, що дозволяє додатково встановлювати факти існування цифрових і віртуальних активів у фігурантів кримінальних проваджень та сприяє отриманню додаткової інформації для накладення арешту на виявлені

криптовалютні активи [67]. Зокрема така співпраця забезпечує правоохоронцям розвиток професійних знань.

Як підсумок розкриття проблематики щодо методів взаємодії суб'єктів сектору безпеки й оборони у сфері забезпечення національної безпеки, можемо узагальнити такі висновки:

– аналіз наукової думки щодо методів взаємодії загалом, у тому числі між окремими представниками сектору безпеки й оборони у сфері забезпечення національної безпеки свідчить: по-перше, про відсутність єдності у питанні застосуванні категорій «прийом», «захід», «спосіб», «засіб» як репрезентації сутності правової категорії «метод»; по-друге, про існування двох різновидів рольової приналежності цього інструменту – організація та безпосереднє здійснення взаємодії, що загалом створює перепони для належної ідентифікації його сутності та відмежування від інших адміністративно-правових засобів;

– традиційно вважається, що в основу організації та здійснення такого роду взаємодії (реалізації впливу на відповідні правовідносини) покладаються управлінські методи. У досліджуваному контексті вони характеризуються подвійним змістом, адже з одного боку за їхнього сприяння необхідно забезпечити функціонування системи цих взаємозв'язків, а з іншої – створити умови для належної реалізації їхньої мети;

– узагальнюючи управлінські методи взаємодії суб'єктів сектору безпеки й оборони щодо забезпечення національної безпеки необхідно розглядати як ті, що: 1) застосовуються при її організації; 2) застосовуються з метою вчинення впливу одного учасника та поведінку іншого чи реалізації взаємовпливу;

– методи, що застосовуються при організації такої взаємодії здебільшого є організаційно-розпорядчими. За їхнього сприяння здійснюється організація спільної роботи, нормативне закріплення її засад, принципів та процедур здійснення. Яскраво це демонструється на процедурі планування;

– методи, які застосовні для вчинення впливу одного учасника на поведінку іншого чи реалізації взаємовпливу є психологічними, а за

необхідності – адміністративними. Зокрема психологічні методи використовуються з метою зміни певної поведінки або ставлення учасника взаємодії до чого-небудь. Основна мета застосування психологічних методів впливу при взаємодії суб'єктів у секторі безпеки й оборони щодо забезпечення національної безпеки полягає в досягненні спільних цілей та покращенні взаємин. Такі методи можуть бути різними – від емпатії та активного слухання до маніпуляції емоціями інших, однак головне, що використання психологічних методів впливу було етичним й враховувало права та потреби інших учасників взаємодії. Серед адміністративних методів ключове значення мають такі як: рекомендаційний, договірний, заохочувальний та контрольний. Переговорний метод як підвид договірного наразі є особливо актуальним.

Отже, метод взаємодії суб'єктів сектору безпеки й оборони у сфері забезпечення національної безпеки – це свідомо обраний суб'єктом (суб'єктами) інтеграційної, коопераційної, інформаційної, ресурсної чи комунікативної взаємодії прийом, який покладено в основу її здійснення. Причому єдності наукової думки щодо змісту, сутності та різновидів таких методів (у тому числі загалом, без прив'язки до досліджуваної сфери) у вітчизняній адміністративно-правовій галузі наукових знань наразі немає. Обумовити зазначене можна декількома аспектами. По-перше, це суто теоретична спрямованість піднятої проблематики, адже законодавчі норми апелюють термінами «порядок», «методика» у контексті об'єктивізації способів та прийомів здійснення взаємодії. Зокрема останній термін є репрезентацією необхідних дій, більшою мірою підготовчих, тобто таких, що є необхідними для практичної реалізації цього процесу. Наприклад, це уповноваження суб'єкта, відповідального за взаємодію, визначення його основних завдань та функцій, а також порядок його роботи. З вказаного логічною є наступна його особливість – юридична природа методу, як правової категорії, обумовлює тісний взаємозв'язок між способом та прийомом організації та здійснення взаємодії, у тому числі – досліджуваних суб'єктів. Однак чіткого розподілу між способом та прийомом, а

також іншими застосовними у цьому контексті категоріями, немає. Не в останню чергу такий стан речей продиктований законодавчою термінологією, де метод репрезентується як через прийоми, так і спосіб (чи їх сукупність), а також процес послідовного здійснення певних процедур.

2.3. Особливості здійснення інформаційної взаємодії між суб'єктами сектору безпеки й оборони щодо забезпечення національної безпеки

Існує думка, що діяльність щодо взаємного обміну інформацією об'єктивує спеціальний вид взаємодії, а саме інформаційну взаємодію [180, с. 53] між суб'єктами сектору безпеки й оборони щодо забезпечення національної безпеки.

Чи справді цей вид взаємодії є самостійним, наразі є питанням, що не потребує обґрунтування, адже чинне законодавство містить значну кількість порядків її здійснення. Однак постає логічне запитання: яким є співвідношення між інформаційною та комунікаційною взаємодією суб'єктів сектору безпеки й оборони щодо забезпечення національної безпеки?

Щоб надати відповідь на це запитання уточнимо, що будь-яка взаємодія в природі та суспільстві відбувається на основі інформації. Причому інформаційна сторона взаємодії визначається законом збереження інформації, а саме: інформація зберігає своє значення незмінним до того часу, поки залишається в незмінному вигляді носій інформації – пам'ять. А також принципом мінімуму дисипації енергії. Тобто інформація та інформаційна взаємодія розвиваються разом з розвитком матерії, створюючи тим самим основу для появи більш адаптивних форм матеріального світу, що перешкоджають дії другого закону термодинаміки [100, с. 12].

Досліджуючи думки вчених, маємо таке визначення інформаційної взаємодії: 1) здійснення дій двох або більше суб'єктів, спрямованих на

задоволення інформаційних потреб один одного [91, с. 28]; 2) обмін інформацією як в паперовій, так і в електронній формі [32, с. 28]; 3) процес обміну відомостями (інформацією), що приводить до зміни знання хоча б одного з одержувачів цих відомостей [36]; 4) відносини суб'єктів інформаційних правовідносин, оскільки вони беруть безпосередню участь у формуванні інформаційного суспільства в межах своїх повноважень, які стосуються інформації, оскільки вона є єдиним об'єктом даного виду відносин [63, с. 156].

Тобто з наукової точки зору інформаційна взаємодія є видом суспільних відносин, основу яких становить інформаційний обмін, що сприяє задоволенню власних чи функціональних потреб суб'єктів таких відносин.

Майже аналогічно апелює цим терміном законодавча доктрина, вбачаючи, що це обмін інформацією, яка узгоджена за складом, формою та структурою даних, періодичністю формування та передачі [148].

Водночас, як зазначає О. Мар'їна, аналіз тлумачень поняття комунікаційної взаємодії дозволяє твердити, що: 1) комунікативна діяльність є взаємодією, що характеризується обміном інформацією; 2) комунікаційна взаємодія як і інформаційна взаємодія заснована на принципі зворотного зв'язку, який виступає необхідною умовою здійснення комунікативного акту; 3) комунікативна дія є направленою обумовлена причиною [88, с. 23].

Власне через це наразі широко застосовними є терміни «інформаційно-комунікаційна взаємодія», «інформаційно-комунікативна діяльність», а також «інформаційно-комунікативне середовище» та «інформаційно-комунікативні механізми».

Втім комунікаційна взаємодія є ширшим поняттям, воно включає практичну сторону взаємодії. Тоді як інформаційна взаємодія забезпечує інформаційно-змістовний обмін, комунікаційна – обумовлює цілі цього обміну, визначає та безпосередньо впливає на його результат. Комунікаційна взаємодія є вихідною для визначення руху, зміни, становлення, розвитку, процесу

інформаційної взаємодії. Це чинник безпосередньо передуючий результату інформаційної взаємодії [88, с. 24].

Отже, інформаційна та комунікаційна взаємодія суб'єктів сектору безпеки й оборони щодо забезпечення національної безпеки є двома різними процесами обміну інформацією різниця між якими полягає в односторонності або ситуативному веденні діалогу (інформаційна) чи необхідності постійного здійснення спілкування на тему відомостей, що становлять основу активізації такого різновиду взаємодії (комунікативна). Однак, з іншого боку, комунікаційну взаємодію також можна розглядати як першооснову для здійснення інформаційної взаємодії, адже за її сприяння здійснюється налагодження постійних взаємозв'язків, які надалі не потребують додаткового узгодження.

Таким чином, можемо узагальнити, що ключовою характеристикою інформаційної взаємодії суб'єктів сектору безпеки й оборони щодо забезпечення національної безпеки є форма її здійснення (інформаційний обмін), мета (здійснення ними повноважень, визначених законодавством) та статус суб'єктів її здійснення (є суб'єктами інформаційних відносин).

Слід розуміти, що інформаційні відносини безпосередньо пов'язані з формуванням, створенням, перетворенням та використанням інформації, зберіганням інформації, передачею і поширенням інформації тощо [191, с. 22]. Тому логічно буде стверджувати, що така взаємодія має власні різновиди.

Зокрема вчені М. Вітер, М. Сендзюк, О. Тищенко вказують на доцільність виокремлення таких видів інформаційної взаємодії як: нормативно-правова; функціональна; обмін довідковою інформацією; телекомунікаційна [32, с. 29]. Щодо внутрішньоструктурної та зовнішньої вчені уточнюють, що горизонтальна взаємодія здійснюється на найвищому рівні між центральними органами державної влади і на нижчих рівнях – між їх регіональними підрозділами. Регламентується вона, крім загальнодержавних документів, також міжвідомчими документами. Вертикальна інформаційна взаємодія

здійснюється між відповідними центральними органами державної влади та їх [32, с. 29] підпорядкованими суб'єктами. Обмін інформацією в ній може здійснюватися: 1) регламентовано; 2) у порядку ініціативи; 3) на запит [32, с. 31].

На нашу думку, у цьому контексті доцільно вести мову про регламентовану, тобто порядок здійснення якої є чітко врегульованим актами законодавства чи відповідними нормативно засвідченими домовленостями, а також не регламентовану – таку, що здійснюється за ініціативою одного зі суб'єктів інформаційних відносин без наявності спеціального порядку реалізації. Причому для обох різновидів характерним є як запитова форма обміну інформацією, так і послідовна.

Регламентованою можна вважати, як приклад, інформаційну взаємодію досліджуваних суб'єктів під час виконання завдання щодо забезпечення захисту та стійкості критичної інфраструктури.

Згідно з Регламентом обміну інформацією між суб'єктами національної системи захисту критичної інфраструктури, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 14 жовтня 2022 р. № 1174 ця взаємодія забезпечується шляхом послідовного обміну інформацією між відповідними суб'єктами, що здійснюється відповідальними особами, визначеними такими суб'єктами, з використанням засобів електронних комунікацій, національної системи конфіденційного зв'язку, спеціального зв'язку, шифрувального зв'язку та інформаційно-комунікаційних систем [158]. Регламентом встановлено процедуру інформування про стан функціонування об'єктів критичної інфраструктури шляхом інформування засобами зв'язку з одночасним письмовим інформуванням [158].

Запитовою є зокрема електронна інформаційна взаємодія, адже чинне законодавство встановило, що е-взаємодія – це передання інформації-запиту від отримувача до постачальника та передання інформації-відповіді від постачальника до отримувача [159]. Передбачається, що суб'єкти владних

повноважень для здійснення електронної інформаційної взаємодії створюють (використовують) програмні комплекси (інтерфейси прикладного програмування – веб-сервіси та веб-клієнти), що забезпечують формування, передавання та отримання електронних повідомлень відповідно до форматів [159].

Так Служба безпеки України, Міністерство внутрішніх справ України, Національна поліція України, Державна прикордонна служба України, Державна служба України з надзвичайних ситуацій мають власний механізм здійснення електронної інформаційної взаємодії, об'єктивований відповідним порядком її здійснення. Згідно з Регламентом автоматизованого обміну інформацією, перелік відомостей, структура та формат інформаційних файлів, що передаються та приймаються в порядку такої взаємодії, процедури взаємодії інформаційних систем, форми журналів обліку інформаційних файлів обміну, відповідальні підрозділи (державні підприємства, установи, які належать до сфери управління таких суб'єктів), що забезпечують та здійснюють технічне супроводження автоматизованого обміну інформацією, встановлюються шляхом прийняття спільних рішень, які оформлюються протоколами або договорами [150].

Передбачається, що інформаційна взаємодія здійснюється з використанням інформаційних систем суб'єктів інформаційних відносин, зокрема засобами центральної підсистеми єдиної інформаційної системи Міністерства внутрішніх справ або системи електронної взаємодії державних електронних інформаційних ресурсів [150]. Уточнимо, що єдина інформаційна система Міністерства внутрішніх справ – багатофункціональна інтегрована автоматизована система, що безпосередньо забезпечує реалізацію функцій її суб'єктів, інформаційну підтримку та супроводження їх діяльності і становить сукупність взаємозв'язаних функціональних підсистем, програмно-інформаційних комплексів, програмно-технічних та технічних засобів електронної комунікації, які забезпечують логічне поєднання визначених

інформаційних ресурсів, обробку та захист інформації, внутрішню та зовнішню інформаційну взаємодію [147]. Своєю чергою, система електронної взаємодії державних електронних інформаційних ресурсів, також система інтеперабельності в Україні, чи просто система «Трембіта» – [193] це національна система електронної взаємодії між державними інформаційними ресурсами, електронними реєстрами, інформаційними системами тощо. Вона покликана надати органам державної влади та місцевого самоврядування оперативний, безперешкодний і надійний доступ до інформації, необхідний їм для здійснення їх повноважень. Також «Трембіта» має забезпечити використання єдиних стандартів доступу до інформаційних ресурсів держави, зменшення рівня дублювання даних у державних реєстрах та підвищити рівень інтеперабельності інформаційних систем. Завдяки «Трембіті» кожен публічний орган відповідно до своїх повноважень може підключитися до необхідного інформаційного ресурсу та отримувати встановлений набір інформації – як у автоматичному, так і ручному режимах [192]. Примітним є те, що для того, щоб суб'єкт взаємодії мав можливість її здійснення потрібно приєднатись до системи електронної взаємодії державних електронних інформаційних ресурсів. Зазначене реалізовується шляхом укладання угоди про підключення з Державним агентством з питань електронного урядування України. Приєднуючись до системи учасник зобов'язується дотримуватись таких вимог та правил: 1) забезпечувати послідовність дій передбачених Регламентом роботи Системи, що затверджений Агентством, а також забезпечувати адміністрування, розвиток, безпечну і безперебійну роботу свого електронного інформаційного ресурсу, у тому числі під час та в порядку його взаємодії із Системою; 2) використовувати при взаємодії із Системою виключно передбачені чинним законодавством України засоби для забезпечення безпечного і стандартизованого обміну даними, а також адаптувати свій Інформаційний ресурс для роботи в Системі; 3) здійснювати актуалізацію (оновлення) відповідних даних (у тому числі про себе та про

Інформаційний ресурс) в Системі, а також Національному реєстрі електронних інформаційних ресурсів відразу ж після запровадження таких змін; 4) негайно інформувати Агентство про будь-яку проблему (помилку), пов'язану з користуванням Системи та/або яка виникла у процесі такого користування, а також про обставини за яких така проблема (помилка) виникла і про наслідки, яких можуть зазнати Сторони у зв'язку із цим; 5) негайно інформувати Агентство про будь-який інцидент щодо: безпеки Системи та/або Інформаційного ресурсу; функціонування Системи та/або Інформаційного ресурсу, їх взаємодії та/або про безпосередню загрозу виникнення такого інциденту тощо [157].

За відсутності технічної можливості передачі даних із використанням таких інформаційних систем, досліджувана взаємодія може здійснюватися з використанням інших інформаційних систем із застосуванням у них відповідних комплексних систем захисту інформації з підтвердженою відповідністю за результатами державної експертизи [150].

Тобто при здійсненні інформаційної електронної взаємодії між суб'єктами сектору безпеки й оборони щодо забезпечення національної безпеки базовим критерієм є захист інформації, що є предметом обміну. Причому необхідно враховувати як ступінь допуску суб'єктів до такої інформації, так і стан захисту об'єктів та каналів її передачі/отримання. Задля цього суб'єкти інформаційних відносин упроваджують відповідні організаційно-технічні заходи та використовують засоби криптографічного та технічного захисту інформації. А інформація, що передається, обов'язково обробляється з урахуванням вимог законодавства про захист персональних даних та використовується ними виключно з метою виконання покладених на них завдань та реалізації передбачених законодавством повноважень, і не може бути розголошена та/або передана третій стороні, якщо інше не встановлено законом [150].

Отже, електронна інформаційна взаємодія між суб'єктами сектору безпеки й оборони щодо забезпечення національної безпеки передбачає обмін інформаційними файлами для здійснення ними їхніх повноважень. Причому така взаємодія передбачає як обмін електронними документами, так і можливість отримання (обміну) електронних даних з інформаційних систем в автоматизованому режимі [51, с. 6].

Таким чином, можемо узагальнити, що регламентована інформаційна взаємодія між суб'єктами сектору безпеки й оборони щодо забезпечення національної безпеки є процедурно врегульованим процесом обміну необхідною інформацією, захист якої є державним пріоритетом, а порушення умов охорони якої є протиправним та карним. Чинне законодавство встановлює загальні правила та особливості її здійснення, адже розголошення процедурного аспекту у більш детальному вигляді може мати наслідком виникнення ризиків та загроз для її схоронності. Зокрема спільні протоколи чи домовленості її здійснення як правило розголошенню не підлягають, що є логічним та правильним. Як приклад, зазначимо, що у таких домовленостях визначається: 1) особи, які відповідальні за укладання таких домовленостей як сторони; 2) мета формування взаємовідносин; 3) правовий базис для її укладання; 4) сфера дії угоди (наприклад, під час протидії тероризму) та особливості її виконання (процедура уповноваження представників, вимоги до захисту інформації тощо) у тому числі щодо цілей, задля яких використовується інформація; 5) фінансові, правосуб'єктні та інші умови. При чому двосторонні протоколи є невід'ємними елементами таких угод. Ці протоколи розширюють загальні засади її здійснення, зокрема передбачаючи конкретні інформаційні системи для взаємодії, осіб, відповідальних за технічне супроводження автоматизованого обміну інформацією, фінансові аспекти, порядок формування запитів та надання відповідей на них тощо.

Відповідно, регламентована інформаційна взаємодія між суб'єктами сектору безпеки й оборони щодо забезпечення національної безпеки є

безособовою, адже попередньо узгоджені усі необхідні умови для здійснення інформаційного обміну між такими суб'єктами інформаційних відносин.

Щодо не регламентованої інформаційної взаємодії між суб'єктами сектору безпеки й оборони щодо забезпечення національної безпеки уточнимо, що її наявність є виключною, адже як правило, усі дії суб'єктів владних повноважень мають бути нормативно забезпеченими. Як виключення може здійснюватись така взаємодія щодо обміну тією інформацією, що не становить суспільний чи державний інтерес, однак є необхідною в організаційному аспекті.

Втім запропонований науковий розподіл видів досліджуваної взаємодії є умовним, адже аналіз чинного законодавства чітко демонструє, що інформаційна взаємодія між суб'єктами сектору безпеки й оборони щодо забезпечення національної безпеки може бути фактичною та електронною. Причому отримання та передання інформації здебільшого є електронним з огляду на його перспективність у порівнянні з традиційними способами.

Для суб'єктів сектору безпеки й оборони у практичному сенсі запровадження електронної взаємодії передбачає можливість: 1) передачі та одержання організаційно-розпорядчих документів в електронній формі; 2) автоматизованого обміну електронними даними (повідомленнями) між їхніми інформаційними системами; 3) автоматизованого доступу до електронних даних з їхніх інформаційних систем [51, с. 6; 177].

Зазначене обумовлює необхідність створення єдиної системи електронної взаємодії суб'єктів сектору безпеки й оборони, що об'єднуватиме інформаційні ресурси, бази даних, електронні сервіси тощо та дозволить забезпечити швидкий та безпечний обмін інформацією між різними суб'єктами, які забезпечують національну безпеку.

Як підсумок розкриття проблематики щодо особливостей здійснення інформаційної взаємодії між суб'єктами сектору безпеки й оборони у сфері забезпечення національної безпеки, можемо узагальнити такі висновки:

– інформаційна взаємодія між суб'єктами сектору безпеки й оборони щодо забезпечення національної безпеки є самостійним видом спільної діяльності таких суб'єктів, що підтверджується чисельними нормативно врегульованими порядками її здійснення. Проте інформаційна взаємодія цих суб'єктів тісно пов'язана з таким її різновидом як комунікаційна. Тому дедалі активніше наукова доктрина апелює термінами «інформаційно-комунікаційна взаємодія», «інформаційно-комунікативна діяльність», а також «інформаційно-комунікативне середовище» та «інформаційно-комунікативні механізми»;

– аналіз наукової та законодавчої доктрини свідчить, що інформаційна взаємодія є видом суспільних відносин, основу яких становить інформаційний обмін, що сприяє задоволенню власних чи функціональних потреб суб'єктів таких відносин;

– інформаційна та комунікаційна взаємодія суб'єктів сектору безпеки й оборони щодо забезпечення національної безпеки є двома різними процесами обміну інформацією різниця між якими полягає в односторонності або ситуативному веденні діалогу (інформаційна) чи необхідності постійного здійснення спілкування на тему відомостей, що становлять основу активізації такого різновиду взаємодії (комунікативна). Однак, з іншого боку, комунікаційну взаємодію також можна розглядати як першооснову для здійснення інформаційної взаємодії, адже за її сприяння здійснюється налагодження постійних взаємозв'язків, які надалі не потребують додаткового узгодження;

– як правило інформаційна взаємодія між суб'єктами сектору безпеки й оборони щодо забезпечення національної безпеки є процедурно врегульованим процесом обміну необхідною інформацією, захист якої є державним пріоритетом, а порушення умов охорони якої є протиправним та карним. Чинне законодавство встановлює загальні правила та особливості її здійснення, адже розголошення процедурного аспекту у більш детальному вигляді може мати наслідком виникнення ризиків та загроз для її схоронності. Відповідно, така

взаємодія є регламентованою і більшою мірою безособовою, адже попередньо узгоджені усі необхідні умови для здійснення інформаційного обміну між такими суб'єктами інформаційних відносин;

– інформаційна взаємодія між суб'єктами сектору безпеки й оборони щодо забезпечення національної безпеки, що не регламентована належним чином є виключною і є правомірною щодо обміну тією інформацією, яка не становить суспільний чи державний інтерес, однак є необхідною в організаційному аспекті;

– аналіз чинного законодавства чітко демонструє, що інформаційна взаємодія між суб'єктами сектору безпеки й оборони щодо забезпечення національної безпеки може бути фактичною та електронною. Причому отримання та передання інформації здебільшого є електронним з огляду на його перспективність у порівнянні з традиційними способами. При здійсненні такої взаємодії базовим критерієм є захист інформації, що є предметом обміну. Однак необхідно враховувати як ступінь допуску суб'єктів до такої інформації, так і стан захисту об'єктів та каналів її передачі/отримання;

– виявлена необхідність створення єдиної системи електронної взаємодії суб'єктів сектору безпеки й оборони, що об'єднуватиме інформаційні ресурси, бази даних, електронні сервіси тощо та дозволить забезпечити швидкий та безпечний обмін інформацією між різними суб'єктами, які забезпечують національну безпеку.

Отже, ключовою характеристикою інформаційної взаємодії суб'єктів сектору безпеки й оборони щодо забезпечення національної безпеки є форма її здійснення (інформаційний обмін), мета (здійснення ними повноважень, визначених законодавством) та статус суб'єктів її здійснення (є суб'єктами інформаційних відносин). Така взаємодія має власні різновиди. Зокрема доречно виокремити фактичну та електронну взаємодію, а також внутрішньоструктурну та зовнішню. Окрім того, можна вести мову про два таких різновиди цієї взаємодії як: 1) регламентована, тобто порядок здійснення

якої є чітко врегульованим актами законодавства чи відповідними нормативно засвідченими домовленостями; 2) не регламентована – така, що здійснюється за ініціативою одного зі суб'єктів інформаційних відносин без наявності спеціального порядку реалізації. Причому для обох різновидів характерним є як запитова форма обміну інформацією, так і послідовна.

2.4. Окремі аспекти організації взаємодії між суб'єктами сектору безпеки й оборони щодо забезпечення національної безпеки в умовах режиму воєнного стану

Належна організація взаємодії між суб'єктами сектору безпеки й оборони залежить від рівня розвитку економіки, стану правопорядку та інших факторів, що прямо чи опосередковано, позитивно чи негативно впливають на досягнення мети та завдань [64, с. 182] забезпечення національної безпеки. Однак одним з провідних таких факторів є врахування особливостей функціонування цих суб'єктів в умовах режиму воєнного стану.

Уточнимо, що у найзагальнішій формі поняття «правовий режим» визначається як порядок регулювання, комплекс правових засобів, що характеризують особливе поєднання взаємодіючих дозволів, заборон, а також позитивних зобов'язань, який створює особливу спрямованість регулювання [3, с. 165]. У юридичній літературі правовий режим визначають по-різному: 1) як соціальний режим об'єкта, який закріплено правовими нормами й забезпечено сукупністю юридичних засобів, 2) як порядок регулювання, виражений у комплексі правових засобів, які характеризують особливе поєднання дозволів, заборон та позитивних зобов'язань, які взаємодіють між собою та становлять особливу спрямованість правового регулювання, 3) як особливий порядок правового регулювання, виражений у відповідному поєднанні юридичних засобів і утворюючий бажане соціальне становище й певну ступінь

сприятливості або несприятливості для задоволення інтересів суб'єкта права [82, с. 224; 213, с. 201]. Своєю чергою, найбільш поширене визначення ключового терміну «режим воєнного стану» дає Велика українська енциклопедія адміністративного права: «режим воєнного стану – це особливий правовий режим, що вводиться в Україні або в окремих її місцевостях у разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державної незалежності України, її територіальній цілісності та передбачає надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню, військовим адміністраціям та органам місцевого самоврядування повноважень, необхідних для відвернення загрози, відсічі збройної агресії та забезпечення національної безпеки, усунення загрози небезпеки державної незалежності України, її територіальній цілісності, а також тимчасове, зумовлене загрозою, обмеження конституційних прав і свобод людини та громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень» [26, с. 811; 76, с. 130]. Саме у такому трактуванні цей термін застосовано у межах положень чинного законодавства.

Відповідно, правовий режим воєнного стану є особливим порядком правового врегулювання суспільних відносин, введення якого обумовлюється необхідністю здійснення необхідних дій задля забезпечення збереження та захисту фундаментальних національних інтересів країни в умовах наявності реальних загроз для їхньої схоронності. Тобто зрозумілим є те, що під час воєнного стану порушується ритм життя, з'являється загроза життю та здоров'ю людей, завдається матеріальна шкода, порушується робота державних органів, транспорту, зв'язку, загострюється соціальна напруга, збільшується злочинність та інші правопорушення [49]. Відтак, правові засади діяльності суб'єктів сектору безпеки й оборони щодо забезпечення національної безпеки в умовах режиму воєнного стану є спеціальними, у тому числі й щодо їхньої взаємодії між собою.

Загалом питання функціонування режиму воєнного стану в Україні регулює Закон України «Про правовий режим воєнного стану» від 12 травня

2015 року. Цей Закон визначає зміст правового режиму воєнного стану, порядок його введення та скасування, правові засади діяльності органів державної влади, військового командування, військових адміністрацій, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій в умовах воєнного стану, гарантії прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб. Метою введення воєнного стану є створення умов для надання відповідним суб'єктам необхідних повноважень [173].

У практичному значенні зміна повноважень (їхнє доповнення та активізація) суб'єктів сектору безпеки й оборони відбулась з моменту введення в Україні воєнного стану у зв'язку з військовою агресією Російської Федерації. Причому до повномасштабного її вторгнення на територію України правовий режим воєнного стану уже функціонував, однак на окремих територіях та порівняно недовго з нинішніми реаліями.

На переконання О. Косаревської та Л. Березовенко ключовим елементом структури механізму правового регулювання воєнного стану в Україні з-поміж іншого виступає: 1) вмiла організація функціонування сил цивільного захисту в питаннях ліквідації наслідків збройного нападу Російської Федерації і руйнувань об'єктів інфраструктури [66]; 2) взаємодія підрозділів територіальної оборони в питаннях організації оборони важливих об'єктів комунікації та у взаємодії з Національною поліцією України і Службою безпеки України боротьба з диверсійно-розвідувальними групами Російської Федерації; 3) організація взаємодії об'єднанні сил (Міністерства внутрішніх справ України, Збройних сил України, Державної прикордонної служби України, Державної служби України з надзвичайних ситуацій, спеціальних воєнізованих державних органів) у забезпеченні відсічі збройної агресії, дотримання режиму воєнного стану та виявленню колаборантів, забезпечення особистої безпеки громадян в межах своїх повноважень [76, с. 131].

Отже, можна зробити висновок: суб'єкти сектору безпеки й оборони в умовах режиму воєнного стану не тільки працюють в штатному режимі, а й

отримують нові повноваження та завдання, виконують нові функції заради своєчасного реагування на всі виклики в будь-якій ситуації [218, с. 263].

Як приклад, в Законі України «Про Національну поліцію» від 02 липня 2015 р. № 580-VIII передбачено, що поліція відповідно до покладених на неї завдань бере участь відповідно до повноважень у забезпеченні та здійсненні заходів правового режиму воєнного стану у разі його введення на всій території України або в окремій місцевості [166]. Крім цього передбачається, що поліція здійснює у взаємодії зі Збройними Силами України, Національною гвардією України, Державною прикордонною службою України, Державною спеціальною службою транспорту, Службою безпеки України боротьбу з диверсійно-розвідувальними силами агресора (противника) та не передбаченими законами України воєнізованими або збройними формуваннями [166]. М. Корнієнко зазначає, що не дивлячись на значну роль Національної поліції України в вирішенні завдань, пов'язаних із запровадженням і здійсненням заходів правового режиму воєнного стану та неодноразово підтвержену участь працівників поліції в бойових діях, як в зоні проведення Операцій Об'єднаних сил, так і безпосередньо практично на всій території держави після введення воєнного стану, тривалий час конкретизація та деталізація повноважень органів поліції щодо даного питання не було. Але 15 березня 2022 р. Верховною радою України був прийнятий Закон України «Про внесення змін до законів України «Про Національну поліцію» та «Про Дисциплінарний статут Національної поліції України» з метою оптимізації діяльності поліції, у тому числі під час дії режиму воєнного стану [74, с 127], набрання чинності яким відбулась 01 травня 2022 року.

Проектом цього акту передбачалось доповнити статтю 23 Закону України «Про Національну поліцію» від 02 липня 2015 р. № 580-VIII новими пунктами та наділити поліцію повноваженнями, необхідними для виконання покладених на неї завдань, у тому числі в умовах воєнного стану [124]. Зокрема доповнення стосуються взаємодії Національної поліції з іншими органами державної влади

та місцевого самоврядування, юридичними особами державної форми власності, а також взаємодії з військовими Збройних сил України [124]. Фактично відбулося роз'яснення та уточнення основ взаємодії поліцейських з іншими органами та підрозділами державних та юридичних служб, що надає змогу поліцейським бути впевненішими для забезпечення внутрішнього правопорядку [18, с. 45–46].

Але попри певну деталізацію повноважень Національної поліції України під час забезпечення правового режиму воєнного стану відповідно нового Закону, на думку М. Корнієнко, законодавцем були упущені певні напрямки та конкретизація деяких повноважень діяльності поліції, а саме: 1) участь у проведенні аналізу та оцінки обстановки, яка впливає на виконання завдань територіальної оборони та руху опору; плануванні територіальної оборони; створенні системи управління територіальною обороною; підготовці підпорядкованих сил і засобів, що залучаються до територіальної оборони, та управління ними під час виконання завдань територіальної оборони; підтримки взаємодії під час підготовки та виконання завдань територіальної оборони; 2) участь в антитерористичній операції, в операції об'єднаних сил у здійсненні заходів із забезпечення національної безпеки й оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації, як на всій території України, так і у Донецькій та Луганській областях [74, с. 127–128].

Попри це, можемо узагальнити, що чинне законодавство доповнюється спеціалізованими нормами, які покликані врегулювати окремі прогалини рамкових норм у цій площині. Зокрема 21 грудня 2022 р. Міністерство внутрішніх справ України та Міністерство оборони України прийняли спільний наказ № 833/443 під назвою: «Порядок здійснення першочергових заходів щодо знешкодження (знищення) вибухонебезпечних предметів на території України та організації взаємодії під час їх виконання». Цей Порядок визначає механізм реалізації повноважень Державної служби України з надзвичайних ситуацій, Збройних Сил України, Державної спеціальної служби транспорту,

Національної поліції України, Національної гвардії України, Державної прикордонної служби України з питань здійснення першочергових заходів щодо знешкодження (знищення) вибухонебезпечних предметів на території України, організації взаємодії під час виконання таких заходів та особливості їх здійснення в умовах дії правового режиму воєнного стану та у відбудовний період [151]. Передбачається, що така взаємодія здійснюється на державному та регіональному рівні, а її організація визначатися здебільшого спільними планами про взаємодію [151]. Окремо зазначимо, що з метою визначення порядку організації робіт з виявлення, знешкодження та знищення вибухонебезпечних предметів, що залишилися на території України після війн, сучасних боєприпасів та підривних засобів (крім вибухових пристроїв, що використовуються в терористичних цілях) та взаємодії під час виконання цих робіт, з метою попередження виникнення надзвичайних ситуацій, забезпечення безпеки населення, запобігання загибелі та травмуванню громадян від вибухів вибухонебезпечних предметів, що призводить до трагічних наслідків, які набувають системного характеру через несанкціонований пошук, збір та нелегальну реалізацію елементів боєприпасів як металобрухту, так і вибухових речовин, що вилучаються населенням, з подальшим несанкціонованим використанням у 2008 р. було прийнято Наказ «Про організацію робіт з виявлення, знешкодження та знищення вибухонебезпечних предметів на території України та взаємодію під час їх виконання» № 405/223/625/455 [168]. Це акт функціонального характеру, що визначає суб'єктів такої діяльності, зони їхньої відповідальності, типовий штатний розрахунок та оснащення груп піротехнічних робіт (груп розмінування) тощо.

Також модернізації стосуються й внутрішньоструктурних відносин. Зокрема, як приклад, наказом Міністерства внутрішніх справ України від 31 жовтня 2016 р. № 1129 затверджена «Інструкція про порядок взаємодії територіальних органів поліції та міжрегіональних територіальних органів Національної поліції України під час реагування на надзвичайні ситуації, у

випадку уведення правового режиму воєнного чи надзвичайного стану» [145]. Наведений вище нормативно-правовий акт визначає порядок взаємодії головних управлінь Національної поліції в Автономній Республіці Крим та місті Севастополі, областях та місті Києві і міжрегіональних територіальних органів Національної поліції України, а також їх структурних та відокремлених підрозділів при реагуванні на надзвичайні ситуації, проведенні аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт, відпрацюванні та уведенні в дію планів реагування на надзвичайні ситуації та/або при виконанні визначених законодавством України службових завдань, в тому числі і спеціальних, у випадку уведення правового режиму воєнного чи надзвичайного стану, а також виконанні завдань територіальної оборони та цивільного захисту в особливий період [34, с. 19–20].

Причому безпосередня координація виконання спеціальних службових завдань на відповідній території, а також підготовка, навчання і тренування за відповідними напрямками діяльності здійснюються: 1) у разі соціальних надзвичайних ситуацій – координаційними групами Антитерористичного центру при регіональних органах Служби безпеки України (у разі терористичних проявів відповідно до Положення про єдину державну систему запобігання, реагування і припинення терористичних актів та мінімізації їх наслідків, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 18 лютого 2016 р. № 92) та територіальними органами поліції (у разі кримінальних проявів відповідно до Положення про Національну поліцію, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 28 жовтня 2015 р. № 877); 2) у разі воєнних надзвичайних ситуацій та участі у виконанні завдань територіальної оборони – відповідними радами оборони Автономної Республіки Крим, областей, міст Києва та Севастополя через штаби зон територіальної оборони (відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 21 березня 2007 р. № 507) або військово-цивільними адміністраціями (у разі їх утворення відповідно

до Закону України «Про військово-цивільні адміністрації») [145; 189, с. 108–109].

Продовжуючи тематику реагування на надзвичайні ситуації зазначимо, що надзвичайно актуальною є організація евакуації населення з районів ведення бойових дій. Зокрема у період з 2000 по 2014 роки Міністерство внутрішніх справ України розробило ряд методичних рекомендацій щодо дій підрозділів органів внутрішніх справ у надзвичайних ситуаціях техногенного характеру, які було направлено у територіальні органи внутрішніх справ обласного і районного рівня. Методичні рекомендації включали організацію діяльності відповідних служб з розроблення маршруту евакуації (автомобільного, пішого, залізничного), організації регулювання дорожнього руху при евакуації автомобільним транспортом, взаємодія з підрозділами Державної служби України з надзвичайних ситуацій. Зазначимо, що Інструкція про порядок взаємодії між Державною службою України з надзвичайних ситуацій, Національною поліцією України та Національною гвардією України у сфері запобігання і реагування на надзвичайні ситуації, пожежі та небезпечні події, затверджена наказом Міністерства внутрішніх справ України від 22 серпня 2016 р. № 859, не передбачає взаємодію при евакуації населення [143]. Водночас зазначена Інструкція передбачає взаємодію під час реалізації заходів передбачених при введенні правового режиму надзвичайного та воєнного стану, які передбачають евакуацію населення [52, с. 34]. Тобто планування та проведення евакуаційних заходів наразі є проблематикою, що потребує більш пильної уваги з боку законодавців.

Зазначена проблема не є поодиноким в досліджуваній площині. Йдеться зокрема про те, що забезпечення прикриття державного кордону також має ряд недоліків нормативного регулювання у контексті єдності його виконання. Наразі прикордонне відомство у межах своїх повноважень, взаємодіючи зі Збройними Силами України та іншими військовими формуваннями, правоохоронними органами, територіальною обороною здійснює заходи з відсічі

збройної агресії Російської Федерації на вказаних ділянках державного кордону, забезпечуючи тим самим дотримання правопорядку у прикордонній сфері у його доктринальному та практичному розумінні [81, с. 221–222]. Однак до цього на стратегічному рівні відзначалась відсутність чіткої взаємодії між органами сектору безпеки й оборони, адже плани щодо забезпечення прикриття державного кордону були не реалізовані, тому на початку збройної агресії прикордонні підрозділи діяли самостійно з використанням лише наявної стрілецької зброї. Своєю чергою, на оперативному та тактичному рівнях також відчувалась відсутність плануючих документів із бойового застосування на рівні органів та підрозділів, що призвело до недостатньої взаємодії з підрозділами Збройних Сил України та Національної Гвардії України [9, с. 30; 39]. Втім активізувалась співпраця Державної прикордонної служби України з органами самоврядування, які допомагають здійснювати контроль за дотриманням режиму державного кордону, прикордонного режиму, додаткових режимних обмежень в прикордонних регіонах з країною-агресором, у т.ч. забезпечення публічної безпеки та правопорядку на своїх адміністративно-територіальних одиницях. Здійснюють вони це переважно шляхом взаємообміну інформацією щодо ситуації у прикордонні та різноманітних спільних організаційних, практичних та контрольних заходах. Їх взаємодія є досить важливою, адже вона забезпечує підвищення ефективності діяльності органів (підрозділів) охорони державного кордону, не тільки з протидії правопорушенням, а ще й нейтралізації осередків підривної діяльності противника в прикордонних регіонах [35, с. 83].

З усім тим загалом формування нормативно-правової бази стосовно участі органів місцевого самоврядування у забезпечення правового режиму воєнного стану дещо відстає від потреб сьогодення, і поза законодавчою регламентацією залишається низка проблемних аспектів. Окремі науковці вважають, що перелік додаткових повноважень органів місцевого самоврядування, зорієнтований на період дії воєнного часу, доцільно

розширити та конкретизувати [55, с. 155]. Йдеться зокрема про сферу забезпечення публічної безпеки і порядку в умовах воєнного стану, яка як уособлена діяльність окремих державних відомств (структур) не може бути достатньо ефективною, адже завжди виникають проблеми із обмеженістю тих чи інших ресурсів, правовими та просторово-часовими межами діяльності суб'єктів тощо. Тому забезпечення публічної безпеки і порядку може досягатися проведенням охоронних, сторожових, ізоляційних дій у взаємодії з органами і підрозділами Міністерства внутрішніх справ України та Служби безпеки України [86, с. 242]. Органи самоврядування при цьому повинні мати такі повноваження як: прийняття рішень про передачу окремих об'єктів комунальної власності у тимчасове безоплатне користування територіальних органів (підрозділів) Національної поліції або громадських формувань з охорони громадського порядку за умови використання таких об'єктів для здійснення заходів правового режиму воєнного стану; надання допомоги органам (підрозділам) Національної поліції у проведенні евакуації населення, якщо виникає загроза його життю, а також проведенні евакуації матеріальних і культурних цінностей, якщо виникає загроза їх пошкодження або знищення; участь в організаційному та матеріально-технічному забезпеченні роботи контрольно-пропускних пунктів; забезпечення залучення комунальних підприємств, установ організацій до оперативного задоволення потреб органів (підрозділів) Національної поліції на час дії воєнного стану; сприяння за потреби проведенню евакуації (передислокації) органів (підрозділів) Національної поліції; сприяння здійсненню контролю за додержанням комендантської години, а також спеціального режиму світломаскування [55, с. 155–156].

Окремо зазначимо про особливості взаємодії територіальної оборони з правоохоронним сектором. Зокрема підрозділи територіальної оборони знаходяться в оперативному підпорядкуванні Міністерства оборони України та формуються за територіальним принципом, беруть участь у здійсненні

військових та цивільних задач. Їх ефективність зумовлена взаємодією з регулярним військом, правоохоронними органами, органами державної безпеки та інших служб [41, с. 471]. Нагадаємо, що під час режиму воєнного стану крім основних функцій сектор безпеки й оборони виконує додаткові. Наприклад, на поліцейських покладаються такі як: несення служби на блок-постах, посилене патрулювання населених пунктів під час комендантської години, протидія диверсійно-розвідувальним групам, охорона об'єктів цивільної та військової інфраструктури та ін. Виконання цих завдань не можливо без допомоги добровільно створених підрозділів територіальної оборони України. Представники територіальної оборони здійснюють навчання різних категорій осіб щодо тактики поведінки щодо спротиву населення зовнішньої агресії. При належній взаємодії з органами Національної поліції до таких занять можуть залучатися і поліцейські, які мають більший досвід застосування заходів фізичного впливу та спеціальних засобів, методів протидії правопорушникам і здійснення профілактичних заходів. Сумісне несення служби представниками Національної поліції та територіальної оборони передбачає координацію та відповідне підпорядкування, вміння використовувати можливості кожного з суб'єктів. Так при сумісному патрулюванні вулиць, під час комендантської години, поліцейські, маючи навички спілкування з громадянами, повинні брати ініціативу на себе і навчати представників територіальної оборони формам і методам перевірки особистості, оформленні необхідних матеріалів та правилам супроводження громадян, роз'яснювати особливості складання процесуальних документів, тактиці розташування під час особистого огляду та перевірки речей і документів. Відповідно, режим воєнного стану передбачає нові форми і методи взаємодії поліції та сил територіальної оборони, такі як: планування та розробка сумісних заходів, посилене патрулювання, супроводження відповідних вантажів (гуманітарної допомоги, вибухонебезпечних речовин, біженців, тимчасово переміщених осіб, зброї), вивчення та користування військовою зброєю, несення служби на блокпостах, охорона майна

постраждалих осіб, охорона місць руйнувань, доставлення правопорушників, належне реагування на вибухонебезпечні речовини, обмеження руху транспорту на небезпечних напрямках, проведення навчань з представниками населення, охорона приміщень державних органів та ін.[75, с. 128–129].

Таким чином, можемо узагальнити, що основні пріоритетні напрямки взаємодії між суб'єктами сектору безпеки й оборони щодо забезпечення національної безпеки під час дії правового режиму воєнного стану є такими: 1) нормотворчий; 2) практико-реалізаційний; 3) координаційний; 4) інформаційний; 5) ресурсний; 6) організаційний.

Як підсумок розкриття проблематики щодо специфіки організації взаємодії між суб'єктами сектору безпеки й оборони у сфері забезпечення національної безпеки в умовах режиму воєнного стану, можемо узагальнити такі висновки:

– належна організація взаємодії між суб'єктами сектору безпеки й оборони щодо забезпечення національної безпеки залежить від різних факторів одним із яких є врахування особливостей функціонування таких суб'єктів в умовах режиму воєнного стану;

– правовий режим воєнного стану є особливим порядком правового врегулювання суспільних відносин, уведення якого обумовлюється потребою здійснення необхідних дій задля забезпечення збереження та захисту фундаментальних національних інтересів країни в умовах наявності реальних загроз для їхньої схоронності. Тому логічно, що правові засади діяльності суб'єктів сектору безпеки й оборони в умовах режиму воєнного стану є спеціальними, у тому числі й щодо їхньої взаємодії між собою;

– провідною особливістю механізму правового регулювання воєнного стану в Україні з-поміж іншого є встановлення правових рамок для реалізації всеохоплюючої оборони, активізації сил та засобів суб'єктів сектору безпеки й оборони задля виконання конкретних завдань, наприклад: 1) знешкодження (знищення) вибухонебезпечних предметів (у мирний час діє акт

функціонального характеру, що визначає суб'єктів такої діяльності, зони їхньої відповідальності, типовий штатний розрахунок та оснащення груп піротехнічних робіт (груп розмінування), а особливості реалізації цього завдання в умовах дії правового режиму воєнного стану та у відбудовний період визначаються окремим актом спільного планування, що передбачає відповідні норми); 2) реагування на надзвичайні ситуації (наприклад, для Національної поліції сформовано спеціальний порядок дій, що передбачає узгодження такої діяльності з іншими суб'єктами залежно від ситуації, на яку потрібно ефективно зреагувати); 3) забезпечення прикриття державного кордону (виявлена відсутність належно сформованого правового базису для сумісної реалізації цього завдання, що зумовлює необхідність оптимізації законодавчого підходу до стратегічного та оперативного і тактичного рівнів його виконання на основі здобутого досвіду, зокрема і нормативної фіксації обов'язків органів самоврядування як одних з ключових суб'єктів реалізації контрольних заходів у цій сфері); 4) забезпечення публічної безпеки і порядку (попри наявність широкого кола нормативних актів, необхідно розширити повноваження органів місцевого самоврядування задля надання їм можливості формувати ефективну взаємодію з ключовими суб'єктами сектору безпеки й оборони у питаннях реалізації заходів правового режиму воєнного стану) тощо;

– надзвичайно актуальною під час запровадження режиму воєнного стану є взаємодія територіальної оборони з правоохоронним сектором, яка характеризується вмілим користуванням ресурсного забезпечення таких суб'єктів під час безпосереднього виконання завдань оборони;

– основні пріоритетні напрямки взаємодії між суб'єктами сектору безпеки й оборони під час дії правового режиму воєнного стану є такими:

- 1) нормотворчий;
- 2) практико-реалізаційний;
- 3) координаційний;
- 4) інформаційний;
- 5) ресурсний;
- 6) організаційний.

Отже, правовий режим воєнного стану зумовлює активізацію нових форм та методів взаємодії між суб'єктами сектору безпеки й оборони, адже

перепрофільовує їхню діяльність на посиленій режим несення служби та виконання поставлених задач і завдань щодо відбиття збройної агресії, ліквідації її наслідків, а також відновлення порушених прав громадян від ворожих дій. Особливого значення набуває постійна внутрішньосистемна взаємодія, яка є невід'ємним елементом досягнення належного рівня функціонування захисних механізмів, що забезпечують виконання заходів правового режиму воєнного стану. Чинне законодавство не достатньо адаптоване до потреб сьогодення в аспекті належної організації взаємодії між окремими суб'єктами сектору безпеки й оборони, однак і не є таким, що не враховує її особливості. Відповідно, попри наявність окремих законодавчих неузгодженостей, загалом організація взаємодії між суб'єктами сектору безпеки й оборони в умовах режиму воєнного стану є достатньо нормативно забезпеченою, що дозволяє їм організовувати захист територіальної цілісності України, максимально можливо убезпечувати громадян від наявних небезпек та мобілізувати власні ресурси на необхідні потреби.

Висновки до Розділу 2

1. З'ясовано, що питання про види та форми взаємодії у сфері державного управління є доволі дискусійною проблематикою. Причому нерідко терміни «форма» та «вид» взаємодії вживаються як синоніми або ж розкриття специфіки одного здійснюється через інтерпретацію сутності іншого. У ході аналізу виявлено, що терміни «форма» та «вид» взаємодії мають різне значення. Зокрема термін «форма» за радянських часів визначався конкретизовано через спосіб у який конкретні суб'єкти повинні здійснювати узгоджену діяльність. Наразі його трактування є ширшим та позначає варіації способу досягнення результату, фактичний вияв взаємодії. Своєю чергою, вид взаємодії також розкривається через спосіб, однак не досягнення результату, а

побудови взаємовідносин між взаємодіючими суб'єктами. Це сукупність характеристик, що визначають приналежність конкретних відносин за певними ознаками до відповідної групи аналогічних взаємозв'язків.

2. Визначено, що в залежності від виду слід виокремлювати конкретну форму взаємодії суб'єктів сектору безпеки й оборони щодо забезпечення національної безпеки. Йдеться про базові та інші її різновиди, які втілюються в дійсність через: 1) проведення спільних операцій та інших заходів; 2) здійснення спільних навчань (тренувань); 3) обмін інформацією (у тому числі оперативною); 4) проведення спільних нарад, конференцій, семінарів тощо.

3. Аналіз наукової думки демонструє суб'єктивну інтерпретацію вчених щодо класифікаційних характеристик за якими здійснюється розподіл видів взаємодії між суб'єктами забезпечення національної безпеки. Визначено, що базовими її різновидами є:

1) координаційна – відомчою координаційною взаємодією є та, що стосується узгодження дій в межах внутрішніх процесів реалізацій функцій конкретного представника сектору безпеки й оборони, яка умовно іменується як внутрішня взаємодія. Своєю чергою, міжвідомча координаційна взаємодія стосується узгодження дій між різними суб'єктами цієї системи. Вона є такою, що здійснюється планово або екстрено між керівництвом міністерств, відомств та служб (об'єктивована діяльністю спеціалізованих координаційних штабів, центрів, груп тощо у формі зустрічей, нарад, інформаційного обміну, обговорення і тому подібних дій), а також такою, що стосується безпосереднього проведення спільних операцій та інших заходів співробітниками суб'єктів сектору безпеки й оборони, інформаційного обміну необхідною інформацією між ними й реалізації відповідних навчань у ході яких вони здійснюють комунікацію між собою. Уточнюється, що зазначена думка може бути сприйнята як спірна, адже вченими комунікаційна взаємодія виокремлюється як окремий і самостійний різновид, якому характерна наявність переслідування кожним із таких суб'єктів власних цілей. Не ставлячи

під сумнів наявність такої взаємодії між досліджуваними суб'єктами, у запропонованому контексті інтерпретації міжвідомчої координаційної взаємодії комунікація є способом досягнення бажаних результатів між не підпорядкованими один одному суб'єктами, які виконують заздалегідь визначені для них спільні завдання;

2) субординаційна та реординаційна, які характеризується нерівністю сторін при комунікації та співпраці.

4. Визначено, що інші різновиди взаємодії суб'єктів сектору безпеки й оборони щодо забезпечення національної безпеки є додатковою характеристикою її окремих особливостей. Як приклад, є інтеграційна взаємодія (вирішення спільних завдань із забезпечення національної безпеки як єдиним цілісним правовим утворенням); коопераційна взаємодія (вирішення завдань із забезпечення національної безпеки за умов об'єднання зусиль різних суб'єктів); комунікаційна взаємодія (сприяння такими суб'єктами один одному під час виконання ними своїх завдань щодо забезпечення національної безпеки); інформаційна та ресурсна взаємодія (основу яких складає інформаційний чи ресурсний обмін). Уточнено про необхідність виокремлення також таких її різновидів як: 1) за характером зв'язків – безпосередня та опосередкована 2) за часовою орієнтацією – планова, постійна та екстрена; 3) за станом безпекового середовища – за звичайних умов та у певний період (наприклад, правового режиму воєнного стану) тощо.

5. Узагальнено, що формою взаємодії суб'єктів сектору безпеки й оборони щодо забезпечення національної безпеки є фізичний прояв способу досягнення її мети у той час, як її вид залежить від різновиду адміністративно-правових зв'язків, опосередковуючих цей процес. Стверджується, що ці категорії є взаємопов'язаними та такими, що доповнюють одна одну, адже окремі види взаємодії суб'єктів сектору безпеки й оборони щодо забезпечення національної безпеки можуть бути інтерпретовані як форми її здійснення.

6. Аналіз наукової думки щодо методів взаємодії загалом, у тому числі між окремими представниками сектору безпеки й оборони у сфері забезпечення національної безпеки, свідчить: по-перше, про відсутність єдності у питанні застосуванні категорій «прийом», «захід», «спосіб», «засіб» як репрезентації сутності правової категорії «метод»; по-друге, про існування двох різновидів рольової приналежності цього інструменту – організація та здійснення взаємодії, що загалом створює перепони для належної ідентифікації його сутності та відмежування від інших адміністративно-правових засобів.

7. Виявлено, що традиційно основою організації та реалізації взаємодії суб'єктів (здійснення впливу на відповідні правовідносини) є управлінські методи. Стверджується, що у контексті взаємодії суб'єктів сектору безпеки й оборони щодо забезпечення національної безпеки такі методи характеризуються подвійним змістом, адже з одного боку за їхнього сприяння необхідно забезпечити функціонування системи цих взаємозв'язків, а з іншої – створити умови для належної реалізації їхньої мети. Тому їх визначено як ті, що: 1) застосовуються при її організації; 2) застосовуються з метою вчинення впливу одного учасника та поведінку іншого чи реалізації взаємовпливу.

7. Визначено, що методи, які застосовуються при організації взаємодії суб'єктів сектору безпеки й оборони щодо забезпечення національної безпеки здебільшого є організаційно-розпорядчими. За їхнього сприяння здійснюється організація спільної роботи, нормативне закріплення її засад, принципів та процедур здійснення. Яскраво це демонструється на процедурі планування.

8. Уточнено, що методи, які застосовні для вчинення впливу одного учасника на поведінку іншого чи реалізації взаємовпливу є психологічними, а за необхідності – адміністративними. Визначено, що основна мета використання психологічних методів впливу при взаємодії суб'єктів у секторі безпеки й оборони щодо забезпечення національної безпеки полягає в досягненні спільних цілей та покращенні взаємин. Такі методи можуть бути різними – від емпатії та активного слухання до маніпуляції емоціями інших,

однак головне, що використання психологічних методів впливу було етичним й враховувало права та потреби інших учасників взаємодії. Серед адміністративних методів виокремлено рекомендаційний, договірний, заохочувальний та контрольний. Уточнено, що переговорний метод, як підвид договірного, наразі є особливо актуальним.

9. Узагальнено, що метод взаємодії суб'єктів сектору безпеки й оборони у сфері забезпечення національної безпеки – свідомо обраний суб'єктом (суб'єктами) інтеграційної, коопераційної, інформаційної, ресурсної чи комунікативної взаємодії прийом, який покладено в основу її здійснення.

10. Доведено, що єдності наукової думки щодо змісту, сутності та різновидів методів взаємодії суб'єктів сектору безпеки й оборони у сфері забезпечення національної безпеки (у тому числі загалом, без прив'язки до досліджуваної сфери) у вітчизняній адміністративно-правовій галузі наукових знань наразі немає. Обумовити зазначене можна декількома аспектами. По-перше, це суто теоретична спрямованість піднятої проблематики, адже законодавчі норми апелюють термінами «порядок», «методика» у контексті об'єктивізації способів та прийомів здійснення взаємодії. Зокрема останній термін є репрезентацією необхідних дій, більшою мірою підготовчих, тобто таких, що є необхідними для практичної реалізації цього процесу. Наприклад, це уповноваження суб'єкта, відповідального за взаємодію, визначення його основних завдань та функцій, а також порядок його роботи. По-друге, юридична природа методу, як правової категорії, обумовлює тісний взаємозв'язок між способом та прийомом організації та здійснення взаємодії, у тому числі – досліджуваних суб'єктів. Однак чіткого розподілу між способом та прийомом, а також іншими застосовними у цьому контексті категоріями, немає. Не в останню чергу такий стан речей продиктований законодавчою термінологією, де метод репрезентується як через прийоми, так і спосіб (чи їх сукупність), а також процес послідовного здійснення певних процедур.

11. Уточнено, що інформаційна взаємодія між суб'єктами сектору безпеки й оборони щодо забезпечення національної безпеки є самостійним видом спільної діяльності таких суб'єктів, що підтверджується чисельними нормативно врегульованими порядками її здійснення. Виявлено, що інформаційна взаємодія цих суб'єктів тісно пов'язана з таким її різновидом як комунікаційна. Тому дедалі активніше наукова доктрина апелює термінами «інформаційно-комунікаційна взаємодія», «інформаційно-комунікативна діяльність», а також «інформаційно-комунікативне середовище» та «інформаційно-комунікативні механізми».

12. Аналіз наукової та законодавчої доктрини свідчить, що інформаційна взаємодія є видом суспільних відносин, основу яких становить інформаційний обмін, що сприяє задоволенню власних чи функціональних потреб суб'єктів таких відносин. Доведено, що інформаційна та комунікаційна взаємодія суб'єктів сектору безпеки й оборони щодо забезпечення національної безпеки є двома різними процесами обміну інформацією різниця між якими полягає в односторонності або ситуативному веденні діалогу (інформаційна) чи необхідності постійного здійснення спілкування на тему відомостей, що становлять основу активізації такого різновиду взаємодії (комунікативна). Однак уточнено, що з іншого боку комунікаційну взаємодію також можна розглядати як першооснову для здійснення інформаційної взаємодії, адже за її сприяння здійснюється налагодження постійних взаємозв'язків, які надалі не потребують додаткового узгодження.

13. З'ясовано, що як правило інформаційна взаємодія між суб'єктами сектору безпеки й оборони щодо забезпечення національної безпеки є процедурно врегульованим процесом обміну необхідною інформацією, захист якої є державним пріоритетом, а порушення умов охорони якої є протиправним та карним. Чинне законодавство встановлює загальні правила та особливості її здійснення, адже розголошення процедурного аспекту у більш детальному вигляді може мати наслідком виникнення ризиків та загроз для її схоронності.

Відповідно, така взаємодія є регламентованою і більшою мірою безособовою, адже попередньо узгоджені усі необхідні умови для здійснення інформаційного обміну між такими суб'єктами інформаційних відносин.

14. Уточнено, що інформаційна взаємодія між суб'єктами сектору безпеки й оборони щодо забезпечення національної безпеки, що не регламентована належним чином є виключною і є правомірною щодо обміну тією інформацією, яка не становить суспільний чи державний інтерес, однак є необхідною в організаційному аспекті.

15. З'ясовано, що інформаційна взаємодія між суб'єктами сектору безпеки й оборони щодо забезпечення національної безпеки може бути фактичною та електронною. Причому отримання та передання інформації здебільшого є електронним з огляду на його перспективність у порівнянні з традиційними способами. При здійсненні такої взаємодії базовим критерієм є захист інформації, що є предметом обміну. Однак необхідно враховувати як ступінь допуску суб'єктів до такої інформації, так і стан захисту об'єктів та каналів її передачі/отримання.

16. Виявлена необхідність створення єдиної системи електронної взаємодії суб'єктів сектору безпеки й оборони, що об'єднуватиме інформаційні ресурси, бази даних, електронні сервіси тощо та дозволить забезпечити швидкий та безпечний обмін інформацією між різними суб'єктами, які забезпечують національну безпеку.

17. Узагальнено, що ключовою характеристикою інформаційної взаємодії суб'єктів сектору безпеки й оборони щодо забезпечення національної безпеки є форма її здійснення (інформаційний обмін), мета (здійснення ними повноважень, визначених законодавством) та статус суб'єктів її здійснення (є суб'єктами інформаційних відносин).

18. З'ясовано, що належна організація взаємодії між суб'єктами сектору безпеки й оборони залежить від різних факторів одним із яких є врахування особливостей функціонування таких суб'єктів в умовах режиму воєнного стану.

Уточнюється, що він є особливим порядком правового врегулювання суспільних відносин, уведення якого обумовлюється потребою здійснення необхідних дій для забезпечення збереження та захисту фундаментальних національних інтересів країни в умовах наявності реальних загроз для їхньої схоронності. У зв'язку з цим визначено, що правові засади діяльності суб'єктів сектору безпеки й оборони в умовах режиму воєнного стану є спеціальними, у тому числі й щодо їхньої взаємодії між собою.

19. З'ясовано, що провідною особливістю механізму правового регулювання воєнного стану в Україні з-поміж іншого є встановлення правових рамок для реалізації всеохоплюючої оборони, активізації сил та засобів суб'єктів сектору безпеки й оборони задля виконання конкретних завдань, наприклад: 1) знешкодження (знищення) вибухонебезпечних предметів (у мирний час діє акт функціонального характеру, що визначає суб'єктів такої діяльності, зони їхньої відповідальності, типовий штатний розрахунок та оснащення груп піротехнічних робіт (груп розмінування), а особливості реалізації цього завдання в умовах дії правового режиму воєнного стану та у відбудовний період визначаються окремим актом спільного планування, що передбачає відповідні норми); 2) реагування на надзвичайні ситуації (наприклад, для Національної поліції сформовано спеціальний порядок дій, що передбачає узгодження такої діяльності з іншими суб'єктами залежно від ситуації, на яку потрібно ефективно зреагувати); 3) забезпечення прикриття державного кордону (виявлена відсутність належно сформованого правового базису для сумісної реалізації цього завдання, що зумовлює необхідність оптимізації законодавчого підходу до стратегічного та оперативного і тактичного рівнів його виконання на основі здобутого досвіду, зокрема і нормативної фіксації обов'язків органів самоврядування як одних з ключових суб'єктів реалізації контрольних заходів у цій сфері); 4) забезпечення публічної безпеки і порядку (попри наявність широкого кола нормативних актів, необхідно розширити повноваження органів місцевого самоврядування задля

надання їм можливості формувати ефективну взаємодію з ключовими суб'єктами сектору безпеки й оборони у питаннях реалізації заходів правового режиму воєнного стану) тощо.

20. Виявлено, що надзвичайно актуальною під час запровадження режиму воєнного стану є взаємодія територіальної оборони з правоохоронним сектором, яка характеризується вмілим користуванням ресурсного забезпечення таких суб'єктів під час безпосереднього виконання завдань оборони.

21. Доведено, що основні пріоритетні напрямки взаємодії між суб'єктами сектору безпеки й оборони під час дії правового режиму воєнного стану є такими: 1) нормотворчий; 2) практико-реалізаційний; 3) координаційний; 4) інформаційний; 5) ресурсний; 6) організаційний. Узагальнено, що правовий режим воєнного стану зумовлює активізацію нових форм та методів взаємодії між суб'єктами сектору безпеки й оборони, адже перепрофілює їхню діяльність на посилений режим несення служби та виконання поставлених задач і завдань щодо відбиття збройної агресії, ліквідації її наслідків, а також відновлення порушених прав громадян від ворожих дій. Особливого значення набуває постійна внутрішньосистемна взаємодія, яка є невід'ємним елементом досягнення належного рівня функціонування захисних механізмів, що забезпечують виконання заходів правового режиму воєнного стану. Виявлено, що чинне законодавство не достатньо адаптоване до потреб сьогодення в аспекті належної організації взаємодії між окремими суб'єктами сектору безпеки й оборони, однак і не є таким, що не враховує її особливості. Однак стверджується, що попри наявність окремих законодавчих неузгодженостей, загалом організація взаємодії між суб'єктами сектору безпеки й оборони в умовах режиму воєнного стану є достатньо нормативно забезпеченою, що дозволяє їм організувати захист територіальної цілісності України, максимально можливо убезпечувати громадян від наявних небезпек та мобілізувати власні ресурси на необхідні потреби.

РОЗДІЛ 3

ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО МЕХАНІЗМУ ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ЗДІЙСНЕННЯ ВЗАЄМОДІЇ СУБ'ЄКТІВ СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ Й ОБОРОНИ ЩОДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

3.1. Роль Ради національної безпеки і оборони України в організації та здійсненні взаємодії суб'єктів сектору безпеки й оборони щодо забезпечення національної безпеки

Історична довідка свідчить, що Указом Президента України від 30 серпня 1996 р. № 772 відповідно до статті 107 Конституції України утворено Раду національної безпеки і оборони України – постійно діючий конституційний орган з питань координації та контролю діяльності органів виконавчої влади у сфері національної безпеки й оборони. Раду національної безпеки і оборони України утворено замість Ради оборони України та Ради національної безпеки України, які працювали у період з 1991 до 1996 р.[60].

Як відзначав вперше призначений секретар Ради В. Горбулін (1994–1999 рр.), її діяльність, перш за все, була орієнтована не на інтереси конкретної політичної сили, а на реалізацію загальнонаціональних завдань. Рада покликана визначати стратегічні пріоритети державної політики щодо національної безпеки й оборони, здійснювати міжвідомчу координацію та інформаційно-аналітичну діяльність у цій сфері [40; 190]. З прийняттям 28 червня 1996 р. Конституції України розпочався новий період у діяльності Ради. Згідно зі статтею 107 Основного закону Рада Національної безпеки і оборони України є координаційним органом з питань національної безпеки і оборони при Президентові України, яка координує і контролює діяльність органів виконавчої влади у сфері національної безпеки і оборони. Її головою є

Президент України, який особисто формує персональний склад Ради, до якої за посадою входять Прем'єр-міністр України, Міністр оборони, Голова Служби безпеки, Міністр внутрішніх справ, Міністр закордонних справ. У засіданнях Ради може брати участь Голова Верховної Ради України. Рішення Ради національної безпеки й оборони вводяться в дію указами Президента України [71]. Згодом було також затверджено персональний склад Ради, тимчасове положення про її діяльність, утворено апарат [17, с. 170]. Остаточне формування законодавчої бази з питань діяльності Ради було завершено з прийняттям 5 березня 1998 р. Закону України № 183/98-ВР «Про Раду національної безпеки і оборони України»[60; 174].

Через Раду загалом та через її окремих членів Президент України може цілеспрямовано впливати на діяльність відповідних вищих органів державної влади у сфері національної безпеки й оборони. Зокрема, визначальним є вплив Президента України на діяльність Кабінету Міністрів України у сфері національної безпеки й оборони через таких членів Ради національної безпеки і оборони України як Прем'єр-міністр України, Міністр оборони України, Міністр внутрішніх справ України. І хоча відповідно до Конституції України, пряме підпорядкування цих членів Кабінету Міністрів України Президенту України без участі Уряду неможливе [2, с. 42], їх включення до складу Ради національної безпеки і оборони України засвідчує безпосередній вплив на них із боку Президента України [1, с. 111]. Отже, існування Ради національної безпеки і оборони України й головування Президента України в цьому органі відіграють суттєву роль у поєднанні функцій Глави держави з виконавчою владою [90, с. 150].

Нині чинна редакція спеціалізованого Закону передбачає, що функціями цього органу є дорадча, координаційна та контрольна. Задля цього Рада має нормотворчі, координаційні, контрольні та організаційні повноваження.

Як основний координаційний орган у сфері забезпечення національної безпеки Рада здійснює узгодження, впорядкування діяльності органів

виконавчої влади у сфері національної безпеки і оборони як у мирний час, так і в умовах воєнного або надзвичайного стану та при виникненні кризових ситуацій, що загрожують національній безпеці України [174].

Відповідно, Рада є дорадчим органом при Президентові України, однак на нього покладається ряд стратегічно значущих функцій, таких як координація державних органів. Проте не є зрозумілим як правовий стан Ради, так і її місце у державному механізмі забезпечення національної безпеки. Незважаючи на критичність ситуації, що склалася в Україні, остаточно правове положення Ради належним чином не закріплено, що викликає суперечки серед науковців та практиків як у сфері державного управління, так і серед правознавців [65, с. 80].

Як приклад, на думку А. Ковальчук, цей стратегічно значущий орган не повинен мати статус дорадчого органу при Президентові України, він має стати незалежним координаційним центром. Голова цього колегіального органу повинен обиратися членами Ради. Цей захід, по-перше, демократизує її діяльність, по-друге, рішення, які прийматимуться, будуть виноситися з урахуванням думок, поглядів і переконань кожного члена Ради [65, с. 81].

Цікаво, однак як зазначає Г. Буртяк, ознайомлення з конституціями 46 країн Європи показало, що крім України, в конституціях лише 16 з них згадуються органи національної безпеки, рада оборони чи аналогічний орган. Це – Азербайджан, Албанія, Білорусія, Болгарія, Угорщина, Грузія Італія, Казахстан, Литва, Македонія, Польща, Росія, Румунія, Турція, Хорватія, Естонія. З поданого переліку видно, що даний орган характерний, перш за все, для постсоціалістичних країн. У країнах Західної Європи він більш поширений як консультативний орган при главі держави, уряді і парламенті, і не є органом безпеки [228]. Тобто в жодній європейській країні немає органу з таким конституційним статусом, як в Україні. В тих же країнах, де він є, його діяльність обмежується дорадчими, консультативними чи координаційними функціями. У багатьох країнах його діяльність пов'язана лише з обороною

країни, а не розповсюджується на всі сфери і види життєдіяльності суспільства [17, с. 171].

Справді предметом розгляду на засіданнях Ради національної безпеки і оборони стають найбільш гострі та значущі для держави і суспільства проблеми, від оптимального вирішення яких залежить доля країни. Зокрема, на засіданнях Ради розглядаються питання вдосконалення державного регулювання діяльності підприємств з іноземними інвестиціями в Україні, стан залізничного транспорту України та заходи щодо забезпечення його ефективного функціонування, а також невідкладні заходи щодо подолання кризових явищ у паливно-енергетичному комплексі України [25, с. 32].

Однак особливої ваги діяльність Ради отримала в період загострення відносин з Російською Федерацією, адже органи державної влади, усіх ланок воєнної організації України, органи місцевого самоврядування, єдиної системи цивільного захисту, національної економіки виявились не підготовленими до переведення з мирного на воєнний стан та відсічі збройній агресії [7]. Проблемним аспектом у цьому також виступала і надалі є відсутність у Ради повноважень щодо координації окремих суб'єктів забезпечення національної безпеки. Зокрема за рекомендаціями ОБСЄ важливо підтримувати координацію між поліцією і судовими органами [216, с. 19], які за нинішнім визначенням суб'єктного складу сектору безпеки й оборони не є такими.

Відповідно, можемо узагальнити, що сформована мережа координаційних повноважень Ради є недосконалою та такою, що вимагає перегляду. Наслідком чого має стати визначення місця і значення цього органу в системі суб'єктів сектору безпеки й оборони за європейським зразком.

З усім тим наразі Рада за часовими параметрами виконує: 1) оперативні завдання, тобто такі, які вимагають невідкладного рішення, 2) тактичні завдання, що передбачають деякий, не дуже великий часовий інтервал для їх вирішення, і 3) стратегічні завдання, тобто такі, вирішення яких здійснюється у віддаленій перспективі [62, с. 100].

Як свідчить аналіз, прийнятих Радою національної безпеки і оборони України в період загострення відносин з Російською Федерацією рішень, вони носили швидше оперативний ніж упереджуваний характер. Так у відповідь на рішення Ради Федерації Федеральних Зборів Російської Федерації щодо використання збройних сил Російської Федерації на території України Рада національної безпеки і оборони України 1 березня 2014 р. прийняла рішення щодо приведення Збройних Сил України та інших військових формувань у бойову готовність «ПОВНА», забезпечення посиленої охорони об'єктів енергетики та критичної інфраструктури, виділення необхідних фінансових, матеріально-технічних та інших ресурсів для належного забезпечення суверенітету, територіальної цілісності та недоторканності державних кордонів України. Слід зазначити, що виконання цих заходів потребує певного часу (біля двох тижнів), а так звані російські «зелені чоловічки» вже в ніч на 27 лютого 2014 р. захопили будівлю Верховної ради і Ради міністрів Криму, 28 лютого 2014 р. – сімферопольський аеропорт та будівлю ТРК «Крим». 1 березня 2014 р. була захоплена поромна переправа Крим – Кавказ із української сторони. До 11 березня 2014 р. ними були заблоковані майже всі військові частини Збройних Сил України на території півострова Крим. В наслідок несвоєчасного реагування на загрозу втрати контролю над територією Автономної Республіки Крим 23 березня 2014 р. Рада національної безпеки і оборони України була вимушена прийняти рішення «Про передислокацію військових частин (підрозділів), установ та організацій Збройних Сил України, інших військових формувань і правоохоронних органів України з тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим та міста Севастополя в інші регіони України» [7, с. 17].

Відповідно, попри активізацію Радою у 2014 році посилення діяльності сектору безпеки й оборони, яка з-поміж іншого передбачала взаємодію таких суб'єктів між собою, брак стратегічного планування оборонних заходів призвів

до провалу реалізованих захисних механізмів і як наслідок – втрати контролю на окремих територіях України.

Враховавши цей досвід, всі наступні рішення Ради національної безпеки і оборони України, очолюваної Президентом України, були достатньо оперативними і відповідали умовам воєнно-політичної обстановки [7, с. 17]. Зокрема незадовго до початку повномасштабної війни, яку розпочала Російська Федерація проти України 24 лютого 2022 р., було завершено підготовку галузевих безпекових стратегій у межах нового циклу стратегічного планування [182], які наразі об'єктивують необхідність організації та здійсненні взаємодії щодо забезпечення національної безпеки, встановлюють правові засади її функціональності.

Отже, питання реформування Ради національної безпеки і оборони України щодо її функцій та компетенції, а також організаційної структури є питанням відкритим, адже з одного боку наявність широкого обсягу сфер її відання є неприпустимим з огляду можливості виникнення надмірного і необґрунтованого тиску на діяльність виконавчої гілки влади, а з іншого – це свідчення прагнень держави охопити планово-стратегічним курсом належного розвитку усіх життєво важливих сфер функціональності держави і суспільства.

Так зокрема у 2021 р. Комітет Верховної Ради України з питань національної безпеки, оборони та розвідки презентував проєкт Закону про внесення змін до Закону України «Про Раду національної безпеки і оборони України» щодо її функцій та компетенції, кваліфікаційних характеристик посад Секретаря та заступників Секретаря Ради національної безпеки і оборони України № 5544 [135]. Його положеннями пропонувалось з поміж іншого другий пункт частини першої статті 3 «Функції Ради національної безпеки і оборони України» замість слів «у сфері» доповнити словами «з питань, що пов'язані зі сферою», а також третій пункти частини першої статті 3 «Функції Ради національної безпеки і оборони України» замість слів «у сфері» доповнити словами «з питань, що пов'язані зі сферою» [136]. Тобто ініціатори

проекту фактично мали намір розширити сферу відання Ради, розмивши їхні рамки. Можливо через недоцільність такого розширення, проект був відкликаний.

Також законодавцями здійснена ініціатива вдосконалення правового регулювання питань, пов'язаних із підготовкою матеріалів та проектів рішень для розгляду на засіданні Ради національної безпеки і оборони України, у тому числі з питань застосування санкцій, порядку судового оскарження рішень Ради національної безпеки і оборони України про застосування санкцій, а також особливостей здійснення адміністративного судочинства у відповідних справах [123].

Для досягнення вказаної мети у законопроекті пропонується внести зміни до Кодексу адміністративного судочинства України, а також до законів України «Про Раду національної безпеки і оборони України» та «Про санкції», якими: на законодавчому рівні уточнити основні завдання Апарату Ради, повноваження її Секретаря, встановити відповідальність суб'єктів за достовірність інформації при внесенні пропозиції щодо застосування, скасування та внесення змін до санкцій (зміни до статей 8, 13 Закону України «Про Раду національної безпеки і оборони України»); унормувати, що оскарження до суду рішень, прийнятих Радою відповідно до Закону України «Про санкції», не зупиняє застосування передбачених ними санкцій (зміни до статті 5 Закону України «Про санкції»); визначити, що Верховному Суду як суду першої інстанції підсудні справи щодо оскарження рішень Ради, прийнятих відповідно до Закону України «Про санкції» (зміни до статті 22 Кодексу адміністративного судочинства України); встановити, що адміністративні справи стосовно законності рішень Ради, прийнятих відповідно до Закону України «Про санкції», розглядаються у порядку спрощеного позовного провадження Верховним Судом у складі колегії Касаційного адміністративного суду не менше ніж з п'яти суддів (зміни до статті 266 Кодексу адміністративного судочинства України); передбачити, що заходи

забезпечення позову, які застосовує суд, не можуть зупиняти дії спеціальних економічних та інших обмежувальних заходів, застосованих рішеннями Ради відповідно до Закону України «Про санкції» (зміни до статті 151 Кодексу адміністративного судочинства України) [30].

Головне науково-експертне управління Апарату Верховної Ради України за результати аналізу цього проєкту відзначає, що пропоновані ініціаторами зміни є зайвими з огляду на вже наявні механізми врегулювання цих питань, а щодо пропозицій встановлення відповідальності суб'єктів за достовірність інформації при внесенні пропозиції щодо застосування, скасування та внесення змін до санкцій уточнюється, що незрозуміло, яку саме відповідальність мають нести вказані вище державні інституції (наприклад, Верховна Рада України) та у якому порядку, адже у законопроєкті вказані питання не регулюються [30].

Також оптимізації діяльності Ради стосуються пропозиції розробників проєкту Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України з питань національної безпеки і оборони щодо зміцнення демократичного цивільного контролю над Збройними Силами України, удосконалення об'єднаного керівництва силами оборони держави та планування у сферах національної безпеки і оборони», які передбачають виключення зі складу повноважень Секретаря Ради таких як організація роботи Ставки Верховного Головнокомандувача у разі її утворення, а також його участі у розгляді пропозицій щодо кандидатур на посади в органах державної влади, діяльність яких пов'язана з питаннями національної безпеки і оборони України і які призначаються на посаду Президентом України або за погодженням із Президентом України; внесення на розгляд Президента України пропозиції щодо призначення і звільнення керівництва військових формувань, правоохоронних органів у межах повноважень Президента України [132]. Однак уточнення необхідності внесення таких змін немає, як і визначення у тексті законопроєкту відповідальних осіб за реалізацію таких повноважень у

разі їхнього виключення зі складу тих, що відносяться до діяльності Секретаря Ради.

Також зазначимо, що аналіз діяльності Національної ради реформ, яка відповідальна за впровадження єдиної державної політики реформ в Україні свідчить про відсутність нагальності у вирішенні будь-яких питань у сфері забезпечення функціональності Ради національної безпеки і оборони України.

Отже, можемо узагальнити, що законодавці наразі не розглядають питання про внесення змін та доповнень до діяльності Ради національної безпеки і оборони України в контексті оптимізації її координаційних повноважень. Відповідно вбачається, що Рада має достатній нормативний базис для організації взаємодії суб'єктів сектору безпеки й оборони задля виконання ними завдань у сфері забезпечення національної безпеки, адже іншого спеціалізованого органу у цій сфері немає. Зазначене реалізовується двома способами: по-перше, шляхом розроблення загальних основ необхідності та організаційно-правих засад здійснення такої взаємодії у межах стратегічно-планових документів; по-друге, прийняттям важливих державних рішень, які активізують здійснення такої взаємодії у необхідному напрямі.

При чому слід враховувати, що не будучи самостійним органом влади, Рада не може приймати загальнообов'язкові рішення чи рішення, які зобов'язують будь-якого суб'єкта. Тобто рішення Ради не виконуються безпосередньо жодним суб'єктом; такі рішення вводяться в дію указами Президента України, який надає їм загальної обов'язковості своїми власними конституційними повноваженнями у відповідній сфері. Видання указів Президента України, які є обов'язковими до виконання на території України, – власна компетенція Президента України (частина третя статті 106 Конституції України). Указом Президента України реалізується власний розсуд Президента України в межах Конституції та законів України. Таким чином, видаючи указ, Президент користується власною дискрецією, яка не є необмеженою [126].

Як приклад, зазначене відстежується у Рішенні Ради «Про введення в дію плану оборони України та Зведеного плану територіальної оборони України» від 24 лютого 2022 р., де передбачено, що Військове командування (Головнокомандувач Збройних Сил України, Командувач Сил територіальної оборони Збройних Сил України, командувачі видів та окремих родів військ (сил) Збройних Сил України, командувачі (начальники) органів військового управління, командири з'єднань, військових частин Збройних Сил України та інших утворених відповідно до законів України військових формувань) разом із Міністерством внутрішніх справ України, іншими органами державної влади, органами місцевого самоврядування в межах повноважень повинні запровадити та здійснити передбачені Зведеним планом територіальної оборони України заходи [129].

Щодо інших суб'єктів досліджуваних відносин можемо також виокремити такі рішення як: 1) «Про деякі питання щодо перетину державного кордону України в умовах воєнного стану» від 23 січня 2023 р., яким встановлено обов'язок здійснення взаємодії Служби безпеки України з Міністерством розвитку громад, територій та інфраструктури України, обласних, Київської міської військових адміністрацій в аспекті перевірки законності рішень останніх [138]; 2) «Про заходи з розвитку та використання вітчизняних систем супутникової навігації в інтересах безпеки і оборони держави» від 23 грудня 2022 р., де Генеральний штаб Збройних Сил України разом з Державним космічним агентством України за участю Міністерства внутрішніх справ України у межах компетенції повинні забезпечити контроль за виконанням установленого режиму роботи (обмеження функціонування ГНСС-станцій наземної корекції) приватних, державних підприємств і організацій з надання послуг супутникової навігації [160] тощо.

Таким чином, можемо стверджувати, що діяльності Ради національної безпеки і оборони України в контексті організації та здійсненні взаємодії щодо забезпечення національної безпеки недостатньо для того, щоб в Україні

функціонувала інтегрована система забезпечення національної безпеки, що має бути пронизана механізмами взаємообміну, взаємосумісності та взаємодопомоги між суб'єктами сектору безпеки й оборони.

У зв'язку з цим, на нашу думку, при Раді національної безпеки і оборони України має бути утворений постійно діючий робочий орган, що відповідатиме за координацію та взаємодію суб'єктів сектору безпеки й оборони щодо забезпечення національної безпеки. Існування та функціонування такого органу буде легальним з огляду на приписи статті 14 Закону України «Про Раду національної безпеки і оборони України» від 05 березня 1998 р. № 183/98-ВР. Зокрема аналогічно діє Центр протидії дезінформації, утворений відповідно до рішення Ради національної безпеки і оборони України від 11 березня 2021 р. «Про створення Центру протидії дезінформації», уведеного в дію Указом Президента України від 19 березня 2021 р. № 106 [118].

Як підсумок розкриття проблематики щодо ролі Ради національної безпеки і оборони України в організації та здійсненні взаємодії суб'єктів сектору безпеки й оборони у сфері забезпечення національної безпеки, можемо узагальнити такі висновки:

– Рада національної безпеки і оборони є правонаступником двох постійно діючих на той час органів системи забезпечення національної безпеки, що реорганізовано в єдине консультативно-дорадче утворення при Презентові України з метою сприяння виконання ним функціональних обов'язків у цій сфері;

– наразі функціями Ради є дорадча, координаційна та контрольна. Задля цього вона має нормотворчі, координаційні, контрольні та організаційні повноваження. Як суб'єкт державного управління, вона не є самостійним правовим утворенням, що здійснює регулятивний вплив на сферу суспільних відносин у межах забезпечення національної безпеки, адже без узгодження та введення в дію її рішень Президентом України, значення мають лише її

внутрішньо організаційні накази та розпорядження, що унормують порядок реалізації нею відповідних повноважень;

– повноваження Ради не мають часових обмежень, адже реалізуються як у мирний період, так і під час дії особливих режимів врегулювання суспільних відносин. Основне її завдання полягає у виконанні стратегічно важливих функцій, без яких Президент України не в змозі належним чином здійснювати керівництво у сфері національної безпеки й оборони;

– у науково-доктринальній площині донині відкритим питанням є визначення статусу Рада національної безпеки і оборони як органу, що суміщає значне коло сфер відання, а функції якого є неприцятаними для діяльності значної кількості аналогічних зарубіжних суб'єктів. Так, з одного боку, наявність широкого обсягу сфер її відання є неприпустимим з огляду можливості виникнення надмірного і необґрунтованого тиску на діяльність виконавчої гілки влади, а з іншого – це свідчення прагнень держави охопити планово-стратегічним курсом належного розвитку всі життєво важливі сфери функціональності держави і суспільства. Тому це питання наразі немає єдиновірного вирішення;

– виявлено, що на законодавчому рівні у нормотворців виникають сумніви щодо окремих питань функціональності Ради, однак аналіз законодавчих ініціатив свідчить про відсутність внесення на розгляд Верховної Ради України будь-яких пропозицій щодо оптимізації її координаційних повноважень. Відповідно вбачається, що Рада має достатній нормативний базис для організації взаємодії суб'єктів сектору безпеки й оборони задля виконання ними завдань у сфері забезпечення національної безпеки. Зазначене реалізовується двома способами: по-перше, шляхом розроблення загальних основ необхідності та організаційно-правих засад здійснення такої взаємодії у межах стратегічно-планових документів; по-друге, прийняттям важливих державних рішень, які активізують здійснення такої взаємодії у необхідному напрямі;

– оскільки діяльності Ради в контексті організації та здійсненні взаємодії щодо забезпечення національної безпеки недостатньо для того, щоб в Україні функціонувала інтегрована система забезпечення національної безпеки, що має бути пронизана механізмами взаємообміну, взаємосумісності та взаємодопомоги між суб'єктами сектору безпеки й оборони, запропоновано утворити при ній постійно діючий робочий орган, який відповідатиме за координацію та взаємодію суб'єктів сектору безпеки й оборони щодо забезпечення національної безпеки.

Отже, сформована мережа координаційних повноважень Ради національної безпеки і оборони є недосконалою та такою, що вимагає перегляду. Наслідком чого має стати визначення місця і значення цього органу в системі суб'єктів сектору безпеки й оборони за європейським зразком. Однак нагальності у внесенні відповідних змін та доповнень наразі немає, адже в період загострення відносин з Російською Федерацією вона показала свою адаптивність до непередбачуваних умов безпекового середовища, чим зарекомендувала себе як функціональний та невід'ємний елемент системи забезпечення національної безпеки України. Втім наразі актуальним є забезпечення її належної діяльності щодо організації взаємодії між суб'єктами сектору безпеки й оборони, адже попри активізацію Радою у 2014 році посилення діяльності сектору безпеки й оборони, яка з поміж іншого передбачала взаємодію таких суб'єктів між собою, брак стратегічного планування оборонних заходів призвів до провалу реалізованих захисних механізмів і як наслідок – втрати контролю на окремих територіях України. Задля недопущення таких помилок у майбутньому має функціонувати постійно діючий її робочий орган, що буде опікуватись питаннями стратегічного, тактичного та оперативного рівнів забезпечення реалізації механізмів взаємообміну, взаємосумісності та взаємодопомоги між суб'єктами сектору безпеки й оборони.

3.2. Розвиток адміністративного законодавства в частині удосконалення адміністративно-правового регулювання організації взаємодії суб'єктів сектору безпеки й оборони щодо забезпечення національної безпеки

Оновлення законодавства у сфері національної безпеки й оборони, що відбулось у 2018 р., уточнило засади побудови сектору безпеки й оборони [48, с. 231], встановило необхідні підстави та умови задля організації взаємодії суб'єктів, що становлять систему її забезпечення. Однак проведене дослідження чітко демонструє відсутність єдності у питанні запровадження стійкої системи побудови постійних взаємозв'язків між ними. Так стратегічно-планові документи, а також окремі галузеві стратегії визначають взаємодію як ключовий фактор досягнення результативності системи забезпечення національної безпеки, проте жодного спеціалізованого акту законодавства, що на стратегічному рівні визначав би концепційні засади її здійснення між суб'єктами сектору безпеки й оборони немає.

Законодавець формує систему забезпечення організаційної діяльності щодо взаємодії суб'єктів сектору безпеки й оборони у сфері забезпечення національної безпеки через напрями у яких такі суб'єкти мають співпрацювати та здійснювати комунікативну діяльність, що загалом не є помилковим, однак значно утрудняє процес її здійснення. Адже у кожному окремому випадку необхідно розробити та надалі дотримуватись засад і принципів її здійснення у відповідності до визначених правил, які здебільшого різняться між собою. Однак наявними також є випадки фактичного дублювання правових норм у межах різних актів підзаконного характеру, що створює надмірне та зайве організаційно-правове поле для її здійснення, оскільки достатнім було б

прийняття уніфікованого акту, внесення змін та доповнень до якого є простішим та зрозумілішим для практичної реалізації.

Таким чином, першим і базовим напрямом розвитку адміністративного законодавства в частині удосконалення адміністративно-правового регулювання організації взаємодії суб'єктів сектору безпеки й оборони щодо забезпечення національної безпеки є розробка та прийняття уніфікованого законодавчого акту, як приклад, іменованого «Про організацію та здійснення взаємодії суб'єктів сектору безпеки й оборони щодо забезпечення національної безпеки». Уточнимо, що, наприклад, у сфері запобігання та протидії домашньому насильству і насильству за ознакою статі, постановою Кабінету Міністрів України від 22 серпня 2018 р. № 658 затверджено порядок взаємодії суб'єктів, що здійснюють такі заходи [149]. Однак для цієї сфери, на нашу думку, це має бути акт процедурного характеру у формі інструкції, що визначатиме:

1) загальні положення, зокрема: основні завдання взаємодії таких суб'єктів, її правову основу, принципи та відповідальність за належну організацію, суб'єктів координаційної діяльності, а також їхні повноваження тощо;

2) спеціальні положення щодо організації конкретних видів взаємодії, зокрема: а) особливості взаємодії окремих суб'єктів сектору безпеки й оборони у екологічній сфері (щодо руйнування екосистем, забруднення ґрунтів, зменшення біорізноманіття тощо); б) процедуру інформаційної електронної взаємодії, яка наразі об'єктивована типовим положенням, що покладений в основу відповідних спільних порядків її здійснення; а також порядок комунікаційної діяльності, спільної реалізації заходів, що не потребують додаткового уточнення процедурного аспекту здійснення тощо;

3) спеціальні положення щодо активізації взаємодії таких суб'єктів у разі наявності кризових ситуацій, що потребують відповідного реагування;

4) загальні засади взаємодії таких суб'єктів при здійсненні заходів правового режиму воєнного стану;

5) особливості публічного висвітлення спільної діяльності таких суб'єктів, порядок узгодження інформації та уповноваженого суб'єкта щодо її поширення;

6) інші положення.

Передувати прийняттю такого акту має щонайменше декілька етапів. По-перше, необхідно розробити стратегію забезпечення взаємодії суб'єктів сектору безпеки й оборони, основу якої має складати постулат запровадження національної системи стійкості. Йдеться про те, що взаємодія, є ключовим чинником узгодженого функціонування усіх життєво важливих систем, особливо тих, що спрямовані на забезпечення здатності держави і суспільства своєчасно ідентифікувати загрози, виявляти вразливості та оцінювати ризики національній безпеці, запобігати або мінімізувати їх негативні впливи, ефективно реагувати та швидко і повномасштабно відновлюватися після виникнення загроз або настання надзвичайних та кризових ситуацій усіх видів, включаючи загрози гібридного типу, але не обмежуючись ними [73].

Як акт стратегічного планування, цей документ має бути розрахований на п'ятирічний термін та передбачати: 1) загальну частину, що має окреслити основні проблеми, що зумовили його прийняття, правові засади державної політики у цій сфері, а також підходи до організації такої взаємодії; 2) тенденції розвитку взаємодії суб'єктів сектору безпеки й оборони на основі механізмів взаємообміну, взаємосумісності та взаємодопомоги; 3) мету та принципи цієї Стратегії; 4) стратегічні напрями її реалізації та перелік завдань, необхідних до виконання; 5) очікувані результати від її реалізації; 6) особливості її виконання та оцінки результативності.

Безпосередньо відповідальним суб'єктом за розробку положень цього акту, на нашу думку, має бути Рада національної безпеки і оборони України, а

конкретно – попередньо визначений нами суб'єкт, зокрема робочий орган зі спеціальними функціями при Раді.

Робочим найменуванням такого суб'єкта може бути, як приклад, «Центр міжвідомчої взаємодії». Його утворення має бути об'єктивоване відповідним рішенням Ради національної безпеки і оборони України, уведеним в дію відповідним Указом Президента України.

Центр має забезпечувати здійснення заходів щодо організації та здійснення взаємодії суб'єктів сектору безпеки й оборони, формування стратегічних комунікацій між ними (розробка відповідних планів та внесення змін до їх положень, організація комунікаційного процесу тощо), а також координувати їхню спільну діяльність, у тому числі запобігати виникненню протиріч та неузгодженостей у ході її здійснення.

Діяльність Центру має відповідати Конституції і законам України, актам Президента України та Кабінету Міністрів України, міжнародним договорам України, розробленому Положенні, що визначатиме його правовий статус, а також іншим актам Ради національної безпеки і оборони України.

Безпосереднє підпорядкування Центру має бути закріплене за Радою, а завданнями зокрема такі як:

1) проведення аналізу та моніторингу стану організації та здійснення взаємодії між суб'єктами сектору безпеки й оборони між собою, а також іншими суб'єктами, що залучаються до виконання завдань забезпечення національної безпеки України;

2) виявлення та вивчення поточних і прогнозованих загроз, що можуть вплинути на якість реалізації спільних завдань у сфері забезпечення національної безпеки, ужиття заходів їхнього попередження і ліквідації на основі обґрунтованої оцінки потенційних негативних наслідків;

3) підготовка інформаційно-аналітичних документів, а також формування пропозицій щодо оптимізації чинного законодавства та практико-реалізаційної діяльності окремих суб'єктів сектору безпеки й оборони з метою усунення

перешкод для належної організації та здійснення взаємодії у сфері забезпечення національної безпеки;

4) участь у розробленні та реалізації Стратегії забезпечення взаємодії суб'єктів сектору безпеки й оборони України, здійсненні аналізу стану її реалізації;

5) розроблення методології формування механізмів взаємообміну, взаємосумісності та взаємодопомоги у межах сектору безпеки й оборони;

6) вивчення, узагальнення й аналіз досвіду інших держав з питань, що входять до сфери відання Центру тощо.

Задля можливості Центром виконання вище перелічених завдань необхідно забезпечити йому можливість: 1) одержувати в установленому порядку від органів виконавчої влади, правоохоронних та розвідувальних органів, органів прокуратури, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ і організацій незалежно від форм власності та підпорядкування статистичні дані, інформацію, довідкові та інші матеріали; 2) користування в установленому законодавством порядку інформаційними базами даних державних органів, державними, зокрема урядовими, системами зв'язку і комунікацій, мережами спеціального зв'язку та іншими технічними засобами; 3) створювати в разі потреби експертні та робочі групи, залучати в установленому порядку до вивчення окремих питань представників державних органів, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ і організацій; 4) виступати замовником науково-дослідних робіт; 5) організовувати проведення конференцій, семінарів, нарад, інших заходів; 6) взаємодіяти з органами державної влади, правоохоронними та розвідувальними органами, органами місцевого самоврядування, а також підприємствами, установами і організаціями, в тому числі іноземними; 7) здійснювати інші дії, передбачені законодавством України [118].

Загальне спрямування та координацію діяльності Центру має здійснювати Секретар Ради національної безпеки і оборони України, а очолювати – керівник [118].

Отже, базовий напрям розвитку адміністративного законодавства в частині удосконалення адміністративно-правового регулювання організації взаємодії суб'єктів сектору безпеки й оборони щодо забезпечення національної безпеки є інституційним, що об'єктивує необхідність утворення та забезпечення функціонування Центру міжвідомчої взаємодії при Раді національної безпеки і оборони України. Наступний напрям – нормативний, сутність якого полягає: а) у розробці та прийнятті ключових актів законодавства, зокрема таких як: рішення Ради національної безпеки і оборони України «Про створення Центру міжвідомчої взаємодії» та указу Президента України, яким має бути введено в дію таке рішення; указу Президента України «Питання Центру міжвідомчої взаємодії», яким буде затверджено Положення про Центр міжвідомчої взаємодії та окреслено його правовий статус; указ Президента України «Про стратегію забезпечення взаємодії суб'єктів сектору безпеки й оборони в Україні»; рішення Ради національної безпеки і оборони України «Про організацію та здійснення взаємодії суб'єктів сектору безпеки й оборони щодо забезпечення національної безпеки» та указу Президента України «Про затвердження Інструкції з організації та здійснення взаємодії суб'єктів сектору безпеки й оборони щодо забезпечення національної безпеки» тощо.

Зрозуміло, що розробка та прийняття таких актів має узгоджуватись з чинними нині актами законодавства. Однак доцільно вказати й про доцільність внесення змін та доповнень до окремих із них. Зокрема необхідним буде узгодження положень тих актів, що нині регулюють повноваження суб'єктів, відповідальних за організацію такої взаємодії та координацію її здійснення (наприклад, в інформаційній сфері Центр протидії дезінформації повинен

сприяти Центру міжвідомчої взаємодії задля виконання останнім його повноважень, а не здійснювати такі у цій сфері).

Окрім того, доцільно звернути увагу й на інші техніко-юридичні та функціональні недоліки чинного законодавства у цій сфері.

Як приклад, уточнимо, що з формально-юридичного погляду чинний нині План заходів із виконання Угоди про асоціацію, затверджений Постановою Кабінету Міністрів України від 25 жовтня 2017 р. № 1106, передбачає значну кількість напрямів удосконалення актів національного законодавства з питань забезпечення національної безпеки й оборони. Зокрема, у документі, який містить 1943 пункти, окреслено перспективні напрями зміни законодавства з питань забезпечення реформи Служби безпеки України; функціонування Ради національної безпеки і оборони України; вжиття кримінально-процесуальних заходів щодо військовослужбовців; упровадження стандартів ЄС у секторі закупівель у сфері національної безпеки й оборони; здійснення експортного контролю за товарами військового призначення; оновлення законодавства у сфері протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення, а також протидії торгівлі людьми; удосконалення соціально-правового статусу військовослужбовців та інші [14, с. 12]. Тобто Європейський Союз стимулює Україну до встановлення рівня забезпечення національної безпеки України, що відповідатиме сучасним вимогам, і вирішення цього питання виявляється в рамках тенденцій оптимізації правового регулювання [235, с. 7].

Проблемним на ряду з впровадженням відповідних змін є плутанина термінологічного апарату. Зокрема наразі актуальним є унормування термінології законодавства до практики застосування окремих термінів в ЄС, адже це впливає на правові засади державної політики у сфері забезпечення національної безпеки й оборони. Як приклад, забезпечення національної безпеки й оборони України прямо пов'язане із реакцією на кризи та

управлінською діяльністю у напрямку подолання (протидії) кризових явищ. Угода про асоціацію передбачає доцільність запровадження в Україні такого інституту, як «антикризове управління». Лише у тексті зазначеного вище документа категорії «антикризове управління» і «кризові ситуації» зустрічаються шість разів. Водночас, ураховуючи «антикризову» спрямованість зазначеної категорії, положення Угоди про асоціацію не дають повного уявлення про те, на які саме виклики розрахований інститут «антикризового управління». Не дає відповідь на це питання і національне законодавство України, оскільки категорія «криза» не є легітимізованою [14, с. 12].

Окрім того, техніко-юридичні недоліки містяться у Законі України «Про санкції» від 14 серпня 2014 р. № 1644-VII» у якому йдеться про «Раду національної безпеки та оборони». Натомість відповідно до статті 107 Конституції України та Закону України «Про Раду національної безпеки і оборони України» даний координаційний орган з питань національної безпеки і оборони при Президентові України має назву «Рада національної безпеки і оборони України» [30]. І якщо для наукової доктрини це питання не є основоположним, законодавча термінологія має бути єдиною.

Удосконалення потребують також положення чинного законодавства щодо об'єднаного керівництва силами оборони держави та планування у сферах національної безпеки і оборони зокрема в аспекті унормування повноважень, підзвітності і відповідальності Міністра оборони України, Головнокомандувача Збройних Сил України та інших посадових осіб вищого військового командування, а також чітке окреслення повноважень у сфері оборони Міністерства оборони України, Генерального штабу Збройних Сил України, Командування об'єднаних сил Збройних Сил України, видів та окремих родів військ (сил) Збройних Сил України з урахуванням досвіду держав-членів НАТО і держав-членів Європейського Союзу [29].

Відповідний законопроект зареєстровано за №4210, що передбачає внесення змін та доповнень до законів України: «Про національну безпеку

України», «Про оборону України», «Про Збройні Сили України», «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей», «Про військовий обов'язок і військову службу», «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію», «Про Концепцію Національної програми інформатизації», «Про Раду національної безпеки і оборони України», «Про Військову службу правопорядку у Збройних Силах України», «Про Державну спеціальну службу транспорту», «Про Державну службу спеціального зв'язку та захисту інформації України», «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики», «Про центральні органи виконавчої влади», «Повітряний кодекс України», «Про Кабінет Міністрів України», «Про правовий режим воєнного стану», «Про державну службу», «Про особливості державної політики із забезпечення державного суверенітету України на тимчасово окупованих територіях у Донецькій та Луганській областях», «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» [127].

Наразі доопрацьований проєкт також містить положення, спрямовані на: запровадження нової термінології, прийнятої та зрозумілої в державах-членах НАТО, зокрема, «відповідальність у сферах національної безпеки і оборони», «генерування військ (сил)», «застосування військ (сил)», «підзвітність у сфері безпеки і оборони», «повноваження у сферах національної безпеки і оборони», «спроможності сил оборони», «логістика» та інші; розмежування понять «керівництво», «військове керівництво» та «управління військами (силами)»; уточнення складу сектору безпеки і оборони; надання повноважень Президенту України щодо погодження кандидатур відповідного суб'єкта призначення на посади військового командування Збройних Сил України та інших військових формувань рівня командувача роду військ (сил), визначення переліку цих посад та порядку погодження кандидатур; визначення складових системи Міністерства оборони України (дозволить розмежувати чисельність Збройних Сил України від інших складових); посилення ролі нормативно-правових актів

Міністерства оборони України з оборонних питань, які стають обов'язковими для виконання всіма посадовими особами та державними органами України; чітке окреслення повноважень, підзвітності і відповідальності Головнокомандувача Збройних Сил України, начальника Генерального штабу Збройних Сил України, командувачів видів, окремих родів військ (сил), командувача Об'єднаних сил Збройних Сил України та інших посадових осіб вищого військового командування; надання повноважень Міністру оборони України здійснювати призначення та звільнення з посад командувачів окремих родів військ (сил), а також першого заступника та заступників Голови Адміністрації Державної спеціальної служби транспорту; створення умов для прискорення прийняття рішення про утворення Військової поліції; уточнення переліку документів довгострокового планування: Стратегії національної безпеки України, Стратегії воєнної безпеки України, Стратегії зовнішньополітичної діяльності України та Національної розвідувальної програми; затвердження Стратегічного оборонного бюлетеня України Міністром оборони України; запровадження інших стратегій, як документів стратегічного планування діяльності державних органів, які розробляються та затверджуються відповідними керівниками після затвердження Стратегії національної безпеки України; визначення порядку застосування зброї і бойової техніки з'єднаннями, військовими частинами, підрозділами і військовослужбовцями Збройних Сил України, особовим складом інших складових сил оборони під час виконання ними завдань з відсічі збройної агресії; запровадження умов для комплектування військових посад апарату Міністерства оборони України та інших підпорядкованих структур військовослужбовцями на ротаційній основі, з терміном проходження служби не більше чотирьох років; запровадження кодів військових рангів НАТО по відношенню до військових звань України; встановлення загальної чисельності Військової служби правопорядку у кількості 4000 осіб (поза межами чисельності Збройних Сил України); запровадження обмежень щодо

призначення на посади Міністра оборони України та його заступників для осіб, які до призначення на посади проходили військову службу та після звільнення з якої пройшло менше 5 років; уточнення повноважень Міністерства оборони України у сфері державного регулювання у галузі державної авіації України [29].

Можемо визначити, що зазначений законопроект є досить чітким та достатньо об'єктивним в аспекті впровадження оптимізаційних змін чинного адміністративного законодавства. Базовим при цьому є його спрямованість на унормування повноважень суб'єктів сектору безпеки й оборони, що, на нашу думку, позитивно вплине на процеси організації та здійснення ними взаємодії при виконанні завдань у сфері забезпечення національної безпеки.

Окремо зазначимо, що нам є незрозумілою позиція законодавця щодо не включення до системи суб'єктів сектору безпеки й оборони такого ключового з них як Державне космічне агентство України. Ми переконанні, що удосконалення державної системи стратегічного планування та ефективного використання науково-технічного потенціалу України, можливостей, які надає космічна діяльність в інтересах національної безпеки, забезпечення використання космічних технологій та результатів космічної діяльності для реалізації довгострокових інтересів держави у сфері національної безпеки й оборони, особливо в умовах воєнного стану через повномасштабну агресію Російської Федерації проти України [125] є надзвичайно актуальним.

Зокрема провідні країни світу мають власні військові космічні сили і засоби, цивільні космічні структури та активно використовують результати космічної діяльності в інтересах сектору безпеки і оборони. У сфері управління Державного космічного агентства України діє Національний центр управління та випробувань космічних засобів, що виконує широке коло завдань в інтересах національної безпеки і оборони України, у тому числі в умовах воєнного стану. Однак попри налагоджену взаємодію Центру зі Збройними силами України та іншими складовими сектору безпеки й оборони з питань забезпечення

оперативними супутниковими даними та аналітичною інформацією за результатами їх обробки, складові сектору безпеки й оборони практично не мають сил та засобів з експлуатації космічних систем. Тобто Державне космічне агентство України повинно бути базовим елементом військово-космічної складової сектору безпеки і оборони України [125].

Як приклад, ініціатори законопроекту №4210 пропонують включити цього суб'єкта до складу сектору безпеки і оборони (стаття 12 Закону України «Про національну безпеку України» від 21 червня 2018 р. № 2469-VIII), а також внести зміни до статті 23 цього Закону, зокрема доповнити частинами третьою – п'ятою такого змісту:

«3. Діяльність Державного космічного агентства України спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України через Віцепрем'єр-міністра України - Міністра з питань стратегічних галузей промисловості.

4. Державне космічне агентство України є центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування і реалізує державну політику у сфері космічної діяльності.

5. Статус і повноваження Державного космічного агентства України визначаються Законом України «Про космічну діяльність»» [132; 162].

Своєю чергою, розробники Проекту Закону про внесення змін до Закону України «Про національну безпеку України» та Закону України «Про космічну діяльність» №7485 від 23 червня 2022 р. пропонують:

– абзац перший частини другої статті 12 Закону України «Про національну безпеку України» від 21 червня 2018 р. № 2469-VIII після слів «центральный орган виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну військово-промислову політику» доповнити словами «Державне космічне агентство України»; доповнити статтею 23-1 такого змісту:

«Стаття 23-1. Державне космічне агентство України

1. Державне космічне агентство України є центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері космічної діяльності, здійснюючи:

1) оперативне виявлення та попередження заінтересованих органів влади про виникнення джерел небезпеки, які загрожують національній безпеці;

2) забезпечення заінтересованих органів влади даними супутникової зйомки, інформацією щодо орбітальної обстановки від системи контролю і аналізу космічного простору, інформаційними сервісами системи координатночасового та навігаційного забезпечення;

3) участь у контролі за виконанням угод, учасницею яких є Україна, що стосується міжнародної безпеки, у тому числі про заборону ядерних випробувань та надання даних щодо геофізичного моніторингу Земної кулі;

4) ефективне використання науково-технічного і виробничого потенціалу підприємств і установ, що належать до сфери його управління, та створення умов для виробництва нових і модернізації наявних зразків космічної техніки військового та подвійного призначення.

2. Повноваження Державного космічного агентства України визначаються законодавством України»».

– статтю 26 Закону України «Про космічну діяльність» від 15 листопада 1996 р. № 502/96-ВР після слів «Міністерством оборони України» доповнити словами «Державним космічним агентством України» [134].

Суб'єкти законодавчої ініціативи переконані, що впровадження новітніх космічних технологій в інтересах усіх складових сектору безпеки й оборони, за безпосередньої участі військовослужбовців та фахівців Державного космічного агентства України, буде більш швидким, системним, комплексним та економічно обґрунтованим. Окрім іншого, це дозволить оптимізувати процеси розробки, створення, запуску та експлуатації національних космічних систем воєнного та подвійного призначення для забезпечення реальних потреб держави, зокрема у сфері безпеки й оборони [125].

Визначаючи який із запропонованих підходів до оптимізації положень статей 12 та 23 аналізованого Закону є більш доцільним зазначимо, що основна ідея законопроектів є актуальною та безумовно має знайти своє законодавче закріплення. Однак ініціативи законопроекту №7485 змінюють порядок координації Державного космічного агентства України, що може обмежити можливості міжнародного співробітництва у сфері мирного дослідження космосу [31] тому ініціативи законопроекту №4210 є більш доцільними в аспекті спрямування та координації його діяльності. Навіть попри те, що центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну військово-промислову політику, вже входить до сектору національної безпеки й оборони [31], ми переконані, що Державне космічне агентство України повинне мати статус суб'єкта, що входить до складу сектору безпеки й оборони. Втім вирішити необхідно як має здійснюватись вплив на діяльність Державного космічного агентства України з боку Ради національної безпеки і оборони.

Щодо ініціативи доповнити статтю 26 «Здійснення космічної діяльності у сфері оборони та національної безпеки» Закону України «Про космічну діяльність» від 15 листопада 1996 р. № 502/96-ВР, вона не відповідає правилам законодавчої техніки, адже власну назву органу державної влади варто зазначати у законопроекті лише в тому випадку, якщо ця назва передбачена у Конституції України. В інших випадках слід застосовувати термін «центральний орган виконавчої влади» із зазначенням його головної функції, як це зроблено у чинному Законі «Про космічну діяльність», у якому передбачається компетенція центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері космічної діяльності. Також суб'єкти законодавчої ініціативи не врахували, що взаємодія Міністерства оборони України, розвідувальних органів України при розробці та виконанні Загальнодержавної цільової науково-технічної космічної програми України в частині, що стосується створення та використання космічної техніки

військового та подвійного призначення (відповідно до чинних норм, змін до яких проектом не передбачається) здійснюється із центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування і реалізує державну політику у сфері космічної діяльності, яким є Міністерство з питань стратегічних галузей промисловості України, а не із Державним космічним агентством України [31].

Окрім того, слід враховувати, що наразі законодавчо визначено, що Міністерство з питань стратегічних галузей промисловості України в межах своєї компетенції «уживає заходів щодо оперативного виявлення джерел небезпек, сприяє в межах своїх повноважень досягненню належного рівня надійності та ефективності систем державного управління в особливий період», що фактично за змістом відповідає пункту 1 частини 1 нової статті 23-1 Закону України «Про національну безпеку України» законопроекту №7485, згідно з якою Агентство здійснює «оперативне виявлення та попередження заінтересованих органів влади про виникнення джерел небезпеки, які загрожують національній безпеці». Аналогічно переплітаються між собою інші повноваження цих органів у межах пропонованого законопроекту, що може призвести до закріплення одних і тих самих функцій за різними центральними органами виконавчої влади [31].

Відповідно, на нашу думку, прийняття законопроекту №4210 не призведе до істотних практико-реалізаційних змін у контексті включення Державного космічного агентства України до складу сектору безпеки й оборони, а законопроект №7485 є не доопрацьованим та таким, що має перспективи до прийняття, однак у випадку усунення техніко-юридичних недоліків та більш ґрунтовного викладу його положень в аспекті розмежування повноважень із суб'єктом його прямого підпорядкування.

Як підсумок розкриття проблематики щодо напрямів розвитку адміністративного законодавства в частині удосконалення адміністративно-правового регулювання організації взаємодії суб'єктів сектору безпеки й

оборони у сфері забезпечення національної безпеки, можемо узагальнити такі висновки:

– наразі у правовому полі єдності у питанні запровадження стійкої системи побудови постійних взаємозв'язків між суб'єктами сектору безпеки й оборони немає, адже відсутнім є спеціалізований акт законодавства, що на стратегічному рівні визначав би концепційні засади її здійснення між суб'єктами сектору безпеки й оборони, а внесення змін та доповнень до якого є простішим та зрозумілішим для практичної реалізації. Тому запропоновано:

1) розробити та увести в дію Інструкцію «Про організацію та здійснення взаємодії суб'єктів сектору безпеки й оборони щодо забезпечення національної безпеки», що визначатиме: а) загальні положення, зокрема: основні завдання взаємодії таких суб'єктів, її правову основу, принципи та відповідальність за належну організацію, суб'єктів координаційної діяльності, а також їхні повноваження тощо; б) спеціальні положення щодо організації конкретних видів взаємодії, зокрема: 1) особливості взаємодії окремих суб'єктів сектору безпеки й оборони у екологічній сфері (щодо руйнування екосистем, забруднення ґрунтів, зменшення біорізноманіття тощо); 2) процедуру інформаційної електронної взаємодії, яка наразі об'єктивована типовим положенням, що покладений в основу відповідних спільних порядків її здійснення; а також порядок комунікаційної діяльності, спільної реалізації заходів, що не потребують додаткового уточнення процедурного аспекту здійснення тощо; в) спеціальні положення щодо активізації взаємодії таких суб'єктів у разі наявності кризових ситуацій, що потребують відповідного реагування; г) загальні засади взаємодії таких суб'єктів при здійсненні заходів правового режиму воєнного стану; д) особливості публічного висвітлення спільної діяльності таких суб'єктів, порядок узгодження інформації та уповноваженого суб'єкта щодо її поширення; е) інші положення;

2) розробити стратегію забезпечення взаємодії суб'єктів сектору безпеки й оборони, основу якої має складати постулат запровадження національної

системи стійкості. Як акт стратегічного планування, цей документ має бути розрахований на п'ятирічний термін та передбачати: а) загальну частину, що має окреслити основні проблеми, що зумовили його прийняття, правові засади державної політики у цій сфері, а також підходи до організації такої взаємодії; б) тенденції розвитку взаємодії суб'єктів сектору безпеки й оборони на основі механізмів взаємообміну, взаємосумісності та взаємодопомоги; в) мету та принципи цієї Стратегії; г) стратегічні напрями її реалізації та перелік завдань, необхідних до виконання; ґ) очікувані результати від реалізації Стратегії; д) особливості її виконання та оцінки результативності;

3) утворити при Раді національної безпеки і оборони України Центр міжвідомчої взаємодії як постійно діючий її робочий орган, що забезпечуватиме здійснення заходів щодо організації та здійснення взаємодії суб'єктів сектору безпеки й оборони, формування стратегічних комунікацій між ними (розробка відповідних планів та внесення змін до їх положень, організація комунікаційного процесу тощо), а також координуватиме їхню спільну діяльність, у тому числі запобігаючи виникненню протиріч та неузгодженостей у ході її здійснення. Безпосереднє підпорядкування Центру має бути закріплене за Радою, а завданнями зокрема такі як: а) проведення аналізу та моніторингу стану організації та здійснення взаємодії між суб'єктами сектору безпеки й оборони між собою, а також іншими суб'єктами, що залучаються до виконання завдань забезпечення національної безпеки України; б) виявлення та вивчення поточних і прогнозованих загроз, що можуть вплинути на якість реалізації спільних завдань у сфері забезпечення національної безпеки, ужиття заходів їхнього попередження і ліквідації на основі обґрунтованої оцінки потенційних негативних наслідків; в) підготовка інформаційно-аналітичних документів, а також формування пропозицій щодо оптимізації чинного законодавства та практико-реалізаційної діяльності окремих суб'єктів сектору безпеки й оборони з метою усунення перешкод для належної організації та здійснення взаємодії у сфері забезпечення національної безпеки; г) участь у розробленні та реалізації

Стратегії забезпечення взаємодії суб'єктів сектору безпеки й оборони України, здійсненні аналізу стану її реалізації; д) розроблення методології формування механізмів взаємообміну, взаємосумісності та взаємодопомоги у межах сектору безпеки й оборони; е) вивчення, узагальнення й аналіз досвіду інших держав з питань, що входять до сфери відання Центру тощо;

– удосконалення потребують також положення чинного законодавства щодо: а) об'єднаного керівництва силами оборони держави та планування у сферах національної безпеки і оборони зокрема в аспекті унормування повноважень, підзвітності і відповідальності суб'єктів сектору безпеки й оборони, що позитивно вплине на процеси організації та здійснення ними взаємодії при виконанні завдань у сфері забезпечення національної безпеки; б) унормування законодавчої термінології та адаптації її під вимоги та стандарти ЄС; в) розширення складу сектору безпеки й оборони, зокрема включивши до нього Державне космічне агентство України як центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері космічної діяльності тощо.

Отже, базовий напрям розвитку адміністративного законодавства в частині удосконалення адміністративно-правового регулювання організації взаємодії суб'єктів сектору безпеки й оборони щодо забезпечення національної безпеки є інституційним, що об'єктивує необхідність утворення та забезпечення функціонування Центру міжвідомчої взаємодії при Раді національної безпеки і оборони України. Наступний напрям – нормативний, сутність якого полягає: а) у розробці та прийнятті ключових актів законодавства, зокрема таких як: рішення Ради національної безпеки і оборони України «Про створення Центру міжвідомчої взаємодії» та указу Президента України, яким має бути введено в дію таке рішення; указу Президента України «Питання Центру міжвідомчої взаємодії», яким буде затверджено Положення про Центр міжвідомчої взаємодії та окреслено його правовий статус; указ Президента України «Про стратегію забезпечення взаємодії суб'єктів сектору

безпеки й оборони в Україні»; рішення Ради національної безпеки і оборони України «Про організацію та здійснення взаємодії суб'єктів сектору безпеки й оборони щодо забезпечення національної безпеки» та указу Президента України «Про затвердження Інструкції з організації та здійснення взаємодії суб'єктів сектору безпеки й оборони щодо забезпечення національної безпеки» тощо; б) внесенні змін та доповнень до нині чинних актів законодавства щодо виправлення техніко-юридичних та функціональних недоліків у межах Законів України «Про національну безпеку України» від 21 червня 2018 р. № 2469-VIII, «Про Раду національної безпеки і оборони України» від 05 березня 1998 р. № 183/98-ВР, «Про санкції» від 14 серпня 2014 р. № 1644-VII» та інших нормативно-правових актів.

Висновки до Розділу 3

1. З'ясовано, що Рада національної безпеки і оборони є правонаступником двох постійно діючих на той час органів системи забезпечення національної безпеки, що реорганізували в єдине консультативно-дорадче утворення при Презентові України з метою сприяння виконання ним функціональних обов'язків у цій сфері.

2. Виявлено, що функціями Ради національної безпеки і оборони є дорадча, координаційна та контрольна. Задля цього вона має нормотворчі, координаційні, контрольні та організаційні повноваження. Цей суб'єкт державного управління не є самостійним правовим утворенням, що здійснює регулятивний вплив на сферу суспільних відносин у межах забезпечення національної безпеки, адже без узгодження та введення в дію її рішень Президентом України, значення мають лише її внутрішньо організаційні накази та розпорядження, що унормують порядок реалізації нею відповідних повноважень.

3. Уточнено, що повноваження Ради національної безпеки і оборони не мають часових обмежень, адже реалізуються як у мирний період, так і під час дії особливих режимів врегулювання суспільних відносин. Основне її завдання полягає у виконанні стратегічно важливих функцій, без яких Президент України не в змозі належним чином здійснювати керівництво у сфері національної безпеки й оборони.

4. Доведено, що у науково-доктринальній площині донині відкритим питанням є визначення статусу Рада національної безпеки і оборони як органу, що суміщає значне коло сфер відання, а функції якого є неприйнятними для діяльності значної кількості аналогічних зарубіжних суб'єктів. Так, з одного боку, наявність широкого обсягу сфер її відання є неприпустимим з огляду можливості виникнення надмірного і необґрунтованого тиску на діяльність виконавчої гілки влади, а з іншого – це свідчення прагнень держави охопити планово-стратегічним курсом належного розвитку всі життєво важливі сфери функціональності держави і суспільства. Виявлено, що на законодавчому рівні у нормотворців виникають сумніви щодо окремих питань її функціональності, однак аналіз законодавчих ініціатив свідчить про відсутність внесення на розгляд Верховної Ради України будь-яких пропозицій щодо оптимізації її координаційних повноважень. Означене можна розглядати як таке, що Рада має достатній нормативний базис для організації взаємодії суб'єктів сектору безпеки й оборони задля виконання ними завдань у сфері забезпечення національної безпеки. Зазначене реалізовується двома способами: по-перше, шляхом розроблення загальних основ необхідності та організаційно-правих засад здійснення такої взаємодії у межах стратегічно-планових документів; по-друге, прийняттям важливих державних рішень, які активізують здійснення такої взаємодії у необхідному напрямі.

5. Узагальнено, що сформована мережа координаційних повноважень Ради національної безпеки і оборони є недосконалою та такою, що вимагає перегляду. Наслідком чого має стати визначення місця і значення цього органу

в системі суб'єктів сектору безпеки й оборони за європейським зразком. Однак уточнюється, що нагальності у внесенні відповідних змін та доповнень наразі немає, адже в період загострення відносин з Російською Федерацією вона показала свою адаптивність до непередбачуваних умов безпекового середовища, чим зарекомендувала себе як функціональний та невід'ємний елемент системи забезпечення національної безпеки України. Втім наразі актуальним є забезпечення її належної діяльності щодо організації взаємодії між суб'єктами сектору безпеки й оборони, адже попри активізацію Радою у 2014 р. посилення діяльності сектору безпеки й оборони, яка з поміж іншого передбачала взаємодію таких суб'єктів між собою, брак стратегічного планування оборонних заходів призвів до провалу реалізованих захисних механізмів і як наслідок – втрати контролю на окремих територіях України. Задля недопущення таких помилок у майбутньому має функціонувати постійно діючий її робочий орган, що буде опікуватись питаннями стратегічного, тактичного та оперативного рівнів забезпечення реалізації механізмів взаємообміну, взаємосумісності та взаємодопомоги між суб'єктами сектору безпеки й оборони.

6. Доведено, що наразі у правовому полі єдності у питанні запровадження стійкої системи побудови постійних взаємозв'язків між суб'єктами сектору безпеки й оборони немає, адже відсутнім є спеціалізований акт законодавства, що на стратегічному рівні визначав би концепційні засади її здійснення між суб'єктами сектору безпеки й оборони, а внесення змін та доповнень до якого є простішим та зрозумілішим для практичної реалізації. Тому запропоновано:

– розробити та увести в дію Інструкцію «Про організацію та здійснення взаємодії суб'єктів сектору безпеки й оборони щодо забезпечення національної безпеки», що визначатиме: 1) загальні положення, зокрема: основні завдання взаємодії таких суб'єктів, її правову основу, принципи та відповідальність за належну організацію, суб'єктів координаційної діяльності, а також їхні повноваження тощо; 2) спеціальні положення щодо організації конкретних

видів взаємодії, зокрема: а) особливості взаємодії окремих суб'єктів сектору безпеки й оборони у екологічній сфері (щодо руйнування екосистем, забруднення ґрунтів, зменшення біорізноманіття тощо); б) процедуру інформаційної електронної взаємодії, яка наразі об'єктивована типовим положенням, що покладений в основу відповідних спільних порядків її здійснення; а також порядок комунікаційної діяльності, спільної реалізації заходів, що не потребують додаткового уточнення процедурного аспекту здійснення тощо; 3) спеціальні положення щодо активізації взаємодії таких суб'єктів у разі наявності кризових ситуацій, що потребують відповідного реагування; 4) загальні засади взаємодії таких суб'єктів при здійсненні заходів правового режиму воєнного стану; 5) особливості публічного висвітлення спільної діяльності таких суб'єктів, порядок узгодження інформації та уповноваженого суб'єкта щодо її поширення; б) інші положення;

– розробити стратегію забезпечення взаємодії суб'єктів сектору безпеки й оборони, основу якої має складати постулат запровадження національної системи стійкості. Як акт стратегічного планування, цей документ має бути розрахований на п'ятирічний термін та передбачати: а) загальну частину, що має окреслити основні проблеми, що зумовили його прийняття, правові засади державної політики у цій сфері, а також підходи до організації такої взаємодії; б) тенденції розвитку взаємодії суб'єктів сектору безпеки й оборони на основі механізмів взаємообміну, взаємосумісності та взаємодопомоги; в) мету та принципи цієї Стратегії; г) стратегічні напрями її реалізації та перелік завдань, необхідних до виконання; г) очікувані результати від реалізації Стратегії; д) особливості її виконання та оцінки результативності;

– утворити при Раді національної безпеки і оборони України Центр міжвідомчої взаємодії як постійно діючий її робочий орган, що забезпечуватиме здійснення заходів щодо організації та здійснення взаємодії суб'єктів сектору безпеки й оборони, формування стратегічних комунікацій між ними (розробка відповідних планів та внесення змін до їх положень, організація

комунікаційного процесу тощо), а також координуватиме їхню спільну діяльність, у тому числі запобігаючи виникненню протиріч та неузгодженостей у ході її здійснення. Безпосереднє підпорядкування Центру має бути закріплене за Радою, а завданнями зокрема такі як: а) проведення аналізу та моніторингу стану організації та здійснення взаємодії між суб'єктами сектору безпеки й оборони між собою, а також іншими суб'єктами, що залучаються до виконання завдань забезпечення національної безпеки України; б) виявлення та вивчення поточних і прогнозованих загроз, що можуть вплинути на якість реалізації спільних завдань у сфері забезпечення національної безпеки, ужиття заходів їхнього попередження і ліквідації на основі обґрунтованої оцінки потенційних негативних наслідків; в) підготовка інформаційно-аналітичних документів, а також формування пропозицій щодо оптимізації чинного законодавства та практико-реалізаційної діяльності окремих суб'єктів сектору безпеки й оборони з метою усунення перешкод для належної організації та здійснення взаємодії у сфері забезпечення національної безпеки; г) участь у розробленні та реалізації Стратегії забезпечення взаємодії суб'єктів сектору безпеки й оборони України, здійсненні аналізу стану її реалізації; д) розроблення методології формування механізмів взаємообміну, взаємосумісності та взаємодопомоги у межах сектору безпеки й оборони; е) вивчення, узагальнення й аналіз досвіду інших держав з питань, що входять до сфери відання Центру тощо;

7. Визначено, що удосконалення потребують також положення чинного законодавства щодо: а) об'єднаного керівництва силами оборони держави та планування у сферах національної безпеки і оборони зокрема в аспекті унормування повноважень, підзвітності і відповідальності суб'єктів сектору безпеки й оборони, що позитивно вплине на процеси організації та здійснення ними взаємодії при виконанні завдань у сфері забезпечення національної безпеки; б) унормування законодавчої термінології та адаптації її під вимоги та стандарти ЄС; в) розширення складу сектору безпеки й оборони, зокрема включивши до нього Державне космічне агентство України як центральний

орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері космічної діяльності тощо.

8. Узагальнено, що базовий напрям розвитку адміністративного законодавства в частині удосконалення адміністративно-правового регулювання організації взаємодії суб'єктів сектору безпеки й оборони щодо забезпечення національної безпеки є інституційним, що об'єктивує необхідність утворення та забезпечення функціонування Центру міжвідомчої взаємодії при Раді національної безпеки і оборони України. Наступний напрям – нормативний, сутність якого полягає: а) у розробці та прийнятті ключових актів законодавства, зокрема таких як: рішення Ради національної безпеки і оборони України «Про створення Центру міжвідомчої взаємодії» та указу Президента України, яким має бути введено в дію таке рішення; указу Президента України «Питання Центру міжвідомчої взаємодії», яким буде затверджено Положення про Центр міжвідомчої взаємодії та окреслено його правовий статус; указ Президента України «Про стратегію забезпечення взаємодії суб'єктів сектору безпеки й оборони в Україні»; рішення Ради національної безпеки і оборони України «Про організацію та здійснення взаємодії суб'єктів сектору безпеки й оборони щодо забезпечення національної безпеки» та указу Президента України «Про затвердження Інструкції з організації та здійснення взаємодії суб'єктів сектору безпеки й оборони щодо забезпечення національної безпеки» тощо; б) внесенні змін та доповнень до нині чинних актів законодавства щодо виправлення техніко-юридичних та функціональних недоліків у межах Законів України «Про національну безпеку України» від 21 червня 2018 р. № 2469-VIII, «Про Раду національної безпеки і оборони України» від 05 березня 1998 р. № 183/98-ВР, «Про санкції» від 14 серпня 2014 р. № 1644-VII» та інших нормативно-правових актів.

ВИСНОВКИ

У дисертації запропоновано нове вирішення наукового завдання щодо детермінації адміністративно-правового механізму взаємодії суб'єктів сектору безпеки й оборони під час забезпечення національної безпеки з уточненням окремих особливостей, які впливають на його життєздатність в умовах сучасного безпекового середовища України. У результаті зроблено такі висновки, які можуть мати як теоретичне, так і практичне значення:

1. Визначено, що для виявлення, вчасного реагування, вжиття заходів протидії та ліквідації наслідків загроз національним інтересам і цінностям України мають бути запроваджені й функціонувати ефективні механізми взаємодії суб'єктів сектору безпеки й оборони. Уточнюється, що виконання цього завдання об'єктивує наявність відповідного адміністративно-правового механізму, який передбачає правила організації та здійснення такої взаємодії для досягнення цілей процесу забезпечення національної безпеки України. Його сутність схарактеризована через такі положення: 1) є складовою більш об'ємного правового явища – правового механізму забезпечення національної безпеки України; 2) поєднує організаційний та практико-реалізаційний аспекти забезпечувального впливу держави на безпекове середовище країни, врегульовуючи внутрішньоінституційні відносини у межах системи забезпечення національної безпеки України; 3) є нормативним підґрунтям для реалізації спільної діяльності суб'єктів сектору безпеки й оборони України. Доведено, що з теоретичної точки зору досліджуваний механізм також репрезентує розуміння місця і ролі кожного суб'єкта сектору безпеки й оборони в механізмі забезпечення національної безпеки, різницю їхніх повноважень та ієрархічну структуру, а також зміст і сутність безпеково-оборонної функції держави.

2. Узагальнено, що мета, завдання та функції адміністративно-правового механізму взаємодії суб'єктів сектору безпеки й оборони щодо забезпечення національної безпеки є взаємозалежними категоріями, що репрезентують організаційний бік діяльності уповноважених суб'єктів щодо його розроблення та функціонування як складової більш об'ємного правового явища – правового механізму забезпечення національної безпеки України. Їхня спорідненість є ключовим фактором при визначенні цих категорій, адже вони мають відповідати всебічним цілям забезпечення національної безпеки та визначатись з урахуванням необхідності підвищення стабільності, точності, ефективності, професійності, прозорості та результативності діяльності сектору безпеки й оборони.

3. Доведено, що структура адміністративно-правового механізму взаємодії суб'єктів сектору безпеки й оборони щодо забезпечення національної безпеки є дискусійною проблематикою, особливість якої детермінована її суто теоретичним змістом. Йдеться про те, що єдності наукової думки у цьому контексті бути не може через суб'єктивні інтерпретації вчених, адже нормативного закріплення таких елементів немає. З розумінням означеного визначено, що структуру адміністративно-правового механізму взаємодії суб'єктів сектору безпеки й оборони щодо забезпечення національної безпеки формує: по-перше, нормативна складова, репрезентована нормативною базою у цій сфері; по-друге, організаційна складова, тобто об'єктно-суб'єктні одиниці та відповідні правовідносини; по-третє, інструментальна складова, об'єктивована системою адміністративно-правових засобів в інструментальному контексті.

4. Виявлено, що взаємодія суб'єктів сектору безпеки й оборони щодо забезпечення національної безпеки організовується та здійснюється у таких сферах: 1) забезпечення державної безпеки та безпеки державного кордону; 2) оборони; 3) захисту критичної інфраструктури; 4) внутрішньополітичній та зовнішньополітичній; 5) соціальній та гуманітарній; 6) економічній;

7) екологічній; 8) науково-технологічній тощо. Узагальнено, що базовим напрямом реалізації цього механізму є запобігання та протидія загрозам національним інтересам України у всіх сферах життєдіяльності держави та суспільства, а також забезпечення їхньої реалізації та збереження.

5. Визначено, що формою взаємодії суб'єктів сектору безпеки й оборони щодо забезпечення національної безпеки є фізичний прояв способу досягнення її мети. Уточнюється, що вид такої взаємодії залежить від різновиду адміністративно-правових зв'язків, опосередковуючих цей процес. Стверджується, що ці категорії є взаємопов'язаними та такими, що доповнюють одна одну, адже окремі види взаємодії суб'єктів сектору безпеки й оборони щодо забезпечення національної безпеки можуть бути інтерпретовані як форми її здійснення (яскраво це демонструється на прикладі координації).

6. Метод взаємодії суб'єктів сектору безпеки й оборони у сфері забезпечення національної безпеки визначено як свідомо обраний суб'єктом (суб'єктами) інтеграційної, коопераційної, інформаційної, ресурсної чи комунікативної взаємодії прийом, який покладено в основу її здійснення. Виявлено, що єдності наукової думки щодо змісту, сутності та різновидів таких методів (у тому числі загалом, без прив'язки до цієї сфери) у вітчизняній адміністративно-правовій галузі наукових знань наразі немає. Стверджується, що обумовити зазначене можна декількома аспектами. По-перше, це суто теоретична спрямованість цієї проблематики, адже законодавчі норми апелюють термінами «порядок», «методика» у контексті об'єктивізації способів та прийомів здійснення взаємодії. Зокрема останній термін є репрезентацією необхідних дій, більшою мірою підготовчих, тобто таких, що є необхідними для практичної реалізації цього процесу. Наприклад, це уповноваження суб'єкта, відповідального за взаємодію, визначення його основних завдань та функцій, а також порядок його роботи. По-друге, юридична природа методу, як правової категорії, обумовлює тісний взаємозв'язок між способом та прийомом організації та здійснення взаємодії, у тому числі досліджуваних суб'єктів.

Однак чіткого розподілу між способом та прийомом, а також іншими застосовними у цьому контексті категоріями, немає. Не в останню чергу такий стан речей продиктований законодавчою термінологією, де метод репрезентується як через прийоми, так і спосіб (чи їх сукупність), а також процес послідовного здійснення певних процедур.

7. Виявлено, що ключовою характеристикою інформаційної взаємодії суб'єктів сектору безпеки й оборони щодо забезпечення національної безпеки є форма її здійснення (інформаційний обмін), мета (здійснення ними повноважень, визначених законодавством) та статус суб'єктів її здійснення (є суб'єктами інформаційних відносин). Така взаємодія має власні різновиди. Зокрема виокремлено фактичну та електронну взаємодію, а також внутрішньоструктурну та зовнішню. З іншого боку, вона є: 1) регламентованою, тобто порядок здійснення якої є чітко врегульованим актами законодавства чи відповідними нормативно засвідченими домовленостями; 2) не регламентованою – такою, що здійснюється за ініціативою одного зі суб'єктів інформаційних відносин без наявності спеціального порядку реалізації. Причому для обох цих різновидів характерним є як запитова форма обміну інформацією, так і послідовна.

8. Доведено, що правовий режим воєнного стану зумовлює активізацію нових форм та методів взаємодії між суб'єктами сектору безпеки й оборони щодо забезпечення національної безпеки, адже перепрофільовує їхню діяльність на посиленій режим несення служби та виконання поставлених задач і завдань щодо відбиття збройної агресії, ліквідації її наслідків, а також відновлення порушених прав громадян від ворожих дій. Виявлено, що особливе значення має постійна внутрішньосистемна взаємодія, яка є невід'ємним елементом досягнення належного рівня функціонування захисних механізмів, що забезпечують виконання заходів правового режиму воєнного стану. З'ясовано, що чинне законодавство не достатньо адаптоване до потреб сьогодення в аспекті належної організації взаємодії між окремими суб'єктами

сектору безпеки й оборони, однак і не є таким, що не враховує її особливості. Констатовано, що попри наявність окремих законодавчих неузгодженостей, загалом організація взаємодії між суб'єктами сектору безпеки й оборони в умовах режиму воєнного стану є достатньо нормативно забезпеченою, що дозволяє їм організувати захист територіальної цілісності України, максимально можливо убезпечувати громадян від наявних небезпек та мобілізувати власні ресурси на необхідні потреби.

9. З'ясовано, що сформована мережа координаційних повноважень Ради національної безпеки і оборони є недосконалою та такою, що вимагає перегляду. Наслідком цього має стати визначення місця і ролі цього органу в системі суб'єктів сектору безпеки й оборони за європейським зразком. Однак нагальності у внесенні відповідних змін та доповнень наразі немає, адже в період загострення відносин з Російською Федерацією вона показала свою адаптивність до непередбачуваних умов безпекового середовища, чим зарекомендувала себе як функціональний та невід'ємний елемент системи забезпечення національної безпеки України. Втім констатовано, що наразі актуальним є забезпечення її належної діяльності щодо організації взаємодії між суб'єктами сектору безпеки й оборони, адже попри активізацію Радою у 2014 році посилення діяльності сектору безпеки й оборони, яка з-поміж іншого передбачала взаємодію таких суб'єктів між собою, брак стратегічного планування оборонних заходів призвів до провалу реалізованих захисних механізмів і як наслідок – втрати контролю на окремих територіях України. Задля недопущення таких помилок у майбутньому має функціонувати постійно діючий її робочий орган, що буде опікуватись питаннями стратегічного, тактичного та оперативного рівнів забезпечення реалізації механізмів взаємообміну, взаємосумісності та взаємодопомоги між суб'єктами сектору безпеки й оборони.

10. Визначено, що базовий напрям розвитку адміністративного законодавства в частині удосконалення адміністративно-правового

регулювання організації взаємодії суб'єктів сектору безпеки й оборони щодо забезпечення національної безпеки є інституційним, що об'єктивує необхідність утворення та забезпечення функціонування Центру міжвідомчої взаємодії при Раді національної безпеки і оборони України. Наступний напрям – нормативний, сутність якого полягає: а) у розробці та прийнятті ключових актів законодавства, зокрема таких як: рішення Ради національної безпеки і оборони України «Про створення Центру міжвідомчої взаємодії» та указу Президента України, яким має бути введено в дію таке рішення; указу Президента України «Питання Центру міжвідомчої взаємодії», яким буде затверджено Положення про Центр міжвідомчої взаємодії та окреслено його правовий статус; указ Президента України «Про стратегію забезпечення взаємодії суб'єктів сектору безпеки й оборони в Україні»; рішення Ради національної безпеки і оборони України «Про організацію та здійснення взаємодії суб'єктів сектору безпеки й оборони щодо забезпечення національної безпеки» та указу Президента України «Про затвердження Інструкції з організації та здійснення взаємодії суб'єктів сектору безпеки й оборони щодо забезпечення національної безпеки» тощо; б) внесенні змін та доповнень до нині чинних актів законодавства щодо виправлення техніко-юридичних та функціональних недоліків у межах Законів України «Про національну безпеку України» від 21 червня 2018 р. № 2469-VIII, «Про Раду національної безпеки і оборони України» від 05 березня 1998 р. № 183/98-ВР, «Про санкції» від 14 серпня 2014 р. № 1644-VII» та інших нормативно-правових актів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Авер'янов В. Дуалізм виконавчої влади у світлі конституційного вдосконалення форми державного правління в Україні. *Вісник Конституційного Суду України*. 2010. № 3. С. 106–115.
2. Авер'янов В., Дерещ В., Пухтецька А. Організація виконавчої влади потребує реформування. *Право України*. 2009. № 12. С. 39–46.
3. Адміністративне право України : підручник / за заг. ред. Ю. Битяка. Київ : Юрінком Інтер, 2015. 543 с.
4. Адміністративне право України в сучасних умовах (виклики початку ХХІ століття) / за заг. ред. В. Галуцька. Херсон : Херсон. міська друкарня, 2010. 378 с.
5. Александров В. Сектор безпеки і оборони України в механізмі реалізації оборонної функції держави. *Часопис Київського університету права*. 2020. № 4. С. 78–82.
6. Алфьоров С. М. Адміністративно-правовий механізм протидії корупції в органах внутрішніх справ : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.07. Харків, 2011. 38 с.
7. Аналіз державної політики у сфері національної безпеки і оборони України / А. Дацюк, В. Садовський, О. Полтораков, Р. Марутян. Київ, 2015. 40 с. URL: <https://rpr.org.ua/wp-content/uploads/2018/02/Analiz-polityky-NB-pravl-final.pdf>
8. Андрощук І. Взаємодія як педагогічна категорія. *Педагогічний дискурс*. 2013. Вип. 14. С. 15–19.
9. Бабій Ю., Поліщук В., Балагур Л., Мартинюк В., Черноусов Д. Аналіз службової-бойової діяльності Державної прикордонної служби України. *Забезпечення публічної безпеки і порядку в умовах воєнного стану* : матеріали Всеукраїнської наук.-практ. конф. (м. Кропивницький, 1 лип. 2022 р.) / Донецький держ. ун-т внутр. справ. Кропивницький, 2022. С. 29–31.

10. Байдюк І. Методи взаємодії Державної прикордонної служби України з іншими правоохоронними органами. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія : Право. 2021. Вип. 66. С. 123–128.

11. Бандурка О. Основи управління в органах внутрішніх справ України: теорія, досвід, шляхи удосконалення : монографія. Харків: Основа, 1996. 398 с.

12. Бараненко Д. Адміністративно-правові аспекти взаємодії центральних органів виконавчої влади і громадянського суспільства. *Право і суспільство*. 2020. № 6–2, ч. 1. С. 128–135.

13. Біловол Р. І. Системний підхід до формування методів управління підприємством. *Економіка і суспільство*. 2018. Вип. 15. С. 219–223.

14. Болдирєва У. Проблематика адаптації термінології угоди про асоціацію між Україною і Європейським Союзом в аспекті реформування сфери забезпечення національної безпеки і оборони. *Юридичний бюлетень*. 2021. Вип. 21. С. 9–14.

15. Боровик А, Макаренко М. Поняття, сутність та класифікація адміністративно-правових методів діяльності національної поліції України. *JurisEuropensisScientia*. 2021. Вип. 1. С. 60–65.

16. Бурбика В. О. Адміністративно-правові засади взаємодії органів місцевого самоврядування з правоохоронними органами : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Суми, 2017. 251 с.

17. Буртяк Г. РНБО України як координаційний орган у сфері забезпечення національної безпеки. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського*. Серія : Історія. 2012. Вип. 20. С. 169–173.

18. Варич В., Зеленський Є. Діяльність Національної поліції в умовах воєнного стану. *Наукові проблеми запровадження правового режиму воєнного стану в Україні: сучасний вимір* : матеріали наук.-практ. онлайн-заходу (29 квіт. 2022 р.) / ОДУВС. Одеса, 2022. С. 45–46.

19. Вархов А. Адміністративно-правовий механізм взаємодії суб'єктів сектору безпеки й оборони щодо забезпечення національної безпеки: поняттєва та цільова визначеність. *KELM. Knowledge. Education. Law. Management*. 2022. № 3 (47). С. 347–351.

20. Вархов А. Види та форми взаємодії суб'єктів сектору безпеки й оборони щодо забезпечення національної безпеки: співвідношення категорій. *Науково-практичні засади розвитку наукової думки на сучасному етапі державотворення* : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 22–23 верес. 2021 р.) / Наук.-дослід. ін-т публічного права. Київ, 2021. С. 22–24.

21. Вархов А. Національні інтереси України: нормативні показники рівня захисту. *Проблемні питання юридичної науки в контексті реформування правової системи України* : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 19–20 жовт. 2022 р.) / Наук.-дослід. ін-т публічного права. Київ, 2022. С. 57–60.

22. Вархов А. Правовий концепт «забезпечення» у контексті безпекового спрямування. *Виклики сучасності та наукові підходи до їх вирішення* : матеріали міжнар. наук.-практ. конф.,(м. Київ, 12–13 серп. 2020 р.) / Наук.-дослід. ін-т публічного права. Київ, 2020. С. 32–34.

23. Вархов А. Г. Завдання та функції адміністративно-правового механізму взаємодії суб'єктів сектору безпеки й оборони щодо забезпечення національної безпеки. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2023. Вип. 2. С. 90–95.

24. Вархов А. Г. Організація та здійснення взаємодії суб'єктів сектору безпеки й оборони щодо забезпечення національної безпеки України: аспекти доцільності. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2022. Вип. 6. С. 78–81.

25. Веклич Є. Рада Національної безпеки і оборони України: загальна характеристика. *Права людини і поліція у сучасному світі», присвячений пам'яті С. Л. Лисенкова*: матеріали круглого столу / [редкол.: А.М. Завальний, Н.В. Лазнюк, М.М. Пендюра, Д.О. Тихомиров] ; НАВС. Київ, 2018. С. 31–33.

URL: <http://elar.naiiau.kiev.ua/bitstream/123456789/>

5348/1/%D0%97%D0%91%D0%86%D0%A0%D0%9D%D0%98%D0%9A_p031-033.pdf

26. Велика українська юридична енциклопедія : у 20 т. Т. 5. Адміністративне право / [гол. ред. Ю. П. Битяк, С. В. Ківалов та ін.]. Харків : Право, 2020. 960 с.

27. Великий тлумачний словник сучасної української мови / [уклад. і голов. ред. В. Бусел]. Київ ; Ірпінь : Перун, 2002. 1428 с.

28. Виризуб О., Левченко О. Використання методів адміністративного менеджменту на підприємстві. *Наука - виробництву, 2016* : зб. тез наук. конф. студ. і магістрантів, (14 квіт. 2016 р.). Кіровоград, 2016. С. 20–22.

29. Висновок Головного комітету (Повторне перше) щодо Проекту Закону про внесення змін до деяких законодавчих актів України з питань національної безпеки і оборони щодо зміцнення демократичного цивільного контролю над Збройними Силами України, удосконалення об'єднаного керівництва силами оборони держави та планування у сферах національної безпеки і оборони № 4210 від 12 жовт. 2020 р. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/pubFile/1211629>

30. Висновок на проект Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо окремих питань діяльності Ради національної безпеки і оборони України». *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/pubFile/808426>

31. Висновок на проект Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про національну безпеку України» та Закону України «Про космічну діяльність»» № 7485 від 23 черв. 2022 р. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/pubFile/1399379>

32. Вітер М., Сендзюк М., Тищенко О. Інформаційна взаємодія державних органів у системі управління державними фінансами. *Світ фінансів*. 2014. Вип. 2. С. 28–32.

33. Власюк О. С. Національна безпека України: еволюція проблем внутрішньої політики : вибрані наук. праці. Київ : НІСД, 2016. 528 с.

34. Галицька М., Юрчук Д., Пекарський С. Взаємодія територіальних та міжрегіональних територіальних органів кримінальної поліції під час уведення правового режиму воєнного стану. *Діяльність державних органів в умовах воєнного стану* : зб. матеріалів Міжнар. наук.-практ. онлайн-семінару, (м. Кривий Ріг, 29 квіт. 2022 р.). Кривий Ріг, 2022. С. 19–20.

35. Гелета Є., Вафін М., Кривий І. Окремі аспекти актуалізації співпраці і взаємодії органів (підрозділів) охорони Державного кордону в сучасних умовах. *Забезпечення публічної безпеки і порядку в умовах воєнного стану* : матеріали Всеукраїнської наук.-практ. конф. (м. Кропивницький, 1 лип. 2022 р.) / Донецький держ. ун-т внутр. справ. Кропивницький, 2022. С. 82–84.

36. Гитис А. Х. Толковый словарь информационных терминов. URL: <http://zhurn.by.ru>

37. Гладкова В., Федотова Ю. Функції управлінської діяльності менеджера освітньої установи. *Витоки педагогічної майстерності*. Серія : Педагогічні науки. 2009. Вип. 6. С. 263–266.

38. Гнатюк Н., Краковська А. Сучасний погляд на визначення поняття «адміністративно-правові засоби». *Актуальні питання адміністративного права та процесу* : матеріали Всеукраїнської наук. конф. молодих вчених (м. Кропивницький, 02 груд. 2022 р.). Кропивницький, 2022. С. 41–43.

39. Гончаренко Г. Управління сектором безпеки: поняття та сутність. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського*. Серія : Юридичні науки. 2020. Т. 31 (70), № 2, ч. 2. С. 40–45.

40. Горбулін В. П. Без права на покаянне. Харьков : Фолио, 2009. 379 с.

41. Гранкіна В. Сучасна модель територіальної оборони України. *Діяльність державних органів в умовах воєнного стану* : зб. матеріалів Міжнар. наук.-практ. онлайн-семінару, (м. Кривий Ріг, 29 квіт. 2022 р.). Кривий Ріг, 2022. С. 468–471.

42. Гудков Д. В. Адміністративно-правові засоби запобігання і протидії корупції : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Суми, 2018. 249 с.

43. Державне управління у сфері національної безпеки : словник / за заг. ред. Г. Ситника. Київ : НАДУ, 2012. 496 с.

44. Держприкордонслужба: Взаємодію відпрацьовано, правопорядок на кордоні з Білоруссю забезпечено. Операція «Полісся» триває. *Урядовий портал* : [сайт]. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/derzhprikordonsluzhba-vzayemodiyu-vidpracovano-pravoporyadok-na-kordoni-z-bilorussyu-zabezpecheno-operaciya-polissya-trivaє>

45. Деякі питання взаємодії і координації під час посилення охорони та захисту державного кордону України : постанова Кабінету Міністрів України від 19 листоп. 2021 р. № 1214. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1214-2021-%D0%BF#Text>

46. Дзеркальні військові навчання «Північний буревій-2022». *Інформаційне агентство АрміяInform* : [сайт]. URL: <https://armyinform.com.ua/2022/09/09/zsu-spilno-z-ngu-naczpolicziyeyu-ta-dpsu-rozpochaly-dzerkalni-vijskovi-navchannya-pivnichnyj-burevij-2022-na-kordoni-z-bilorussyu/>

47. Діденко С. В. Адміністративно-правове забезпечення обігу та застосування зброї в Україні : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2016. 443 с.

48. Доронін І. Організаційно-правові аспекти трансформації системи сектору національної безпеки та оборони. *Порівняльно-аналітичне право*. 2019. № 6. С. 230–233.

49. Дубовська К. 8 ночей без сну: як працює поліція під час війни. *Obozrevatel* : [сайт]. URL: <https://war.obozrevatel.com/ukr/8-nochej-bez-snu-yak-pratsyue-politsiya-pid-chas-vijni.htm>

50. Дьомін І. Адміністративно-правові засади запобігання та протидії корупції міліцією України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2011. 19 с.

51. Електронне урядування та електронна демократія : навч. посіб. : у 15 ч. / за заг. ред. А. І. Семенченка, В. М. Дрешпака. Київ : Москаленко О. М., 2017. Ч. 14. Електронна взаємодія органів публічної влади. 60 с.

52. Єсімов С. Окремі аспекти організації евакуації населення. *Діяльність державних органів в умовах воєнного стану* : зб. матеріалів Міжнар. наук.-практ. онлайн-семінару, (м. Кривий Ріг, 29 квіт. 2022 р.). Кривий Ріг, 2022. С. 33–35.

53. Жук Т. Адміністративно-правові засади забезпечення взаємодії контррозвідувальних органів з іншими суб'єктами сектору безпеки з метою охорони національних інтересів : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2021. 230 с.

54. Замрига А. Инструментарий публичной администрации, что реализует административно-правовое обеспечение хозяйственной деятельности в Украине: теоретический аспект. *Право и закон*. 2018. № 4. С. 372–377.

55. Захарченко А, Бобкова А. Повноваження органів місцевого самоврядування щодо забезпечення публічної безпеки і порядку в умовах воєнного стану. *Забезпечення публічної безпеки і порядку в умовах воєнного стану* : матеріали Всеукраїнської наук.-практ. конф. (м. Кропивницький, 1 лип. 2022 р.) / Донецький держ. ун-т внутр. справ. Кропивницький, 2022. С. 153–156.

56. Захист об'єктів критичної інфраструктури. *Служба безпеки України* : [сайт]. URL: <https://ssu.gov.ua/zakhyst-objektiv-krytychnoi-infrastruktury>

57. Заяць Н. Сутнісна характеристика правових засобів у механізмі правового регулювання. *Підприємництво, господарство і право*. 2016. № 12. С. 202–205.

58. Звіт Державної прикордонної служби про результати роботи у 2021 році. *Урядовий портал* : [сайт]. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/zvit-derzhavnoyi-prikordonnoyi-sluzhbi-pro-rezultati-roboti-u-2021-roci>

59. Золотухіна Л. Адміністративно-правовий механізм забезпечення реалізації публічного інтересу. *Jurnaluljuridicnational: teorieşipractică*. 2019. № 4 (38). Р. 61–64.

60. Історична довідка про діяльність РНБОУ. *Рада Національної безпеки і оборони України* : [сайт]. URL: <http://surl.li/locri>

61. Калюжний Р. А., Кушнір І. П. Правове забезпечення взаємодії публічної адміністрації у прикордонній сфері : монографія. Київ : МП Леся, 2015. 224 с.

62. Кисильова К. Організаційно правова основа діяльності Ради Національної безпеки і оборони України. *Правоохоронна функція держави:теоретико-методологічні та історико-правові проблеми* :тези доп. круглого столу (Харків, 27 жовт. 2017 р.). Харків, 2017. С. 97–100.

63. Климентьев О. Інформаційна взаємодія як прояв інформаційної функції. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія : Право. 2014. № 25. С. 154–158.

64. Ковалів М. Проблеми адміністративно-правового забезпечення публічної безпеки у період воєнного стану. *Забезпечення публічної безпеки і порядку в умовах воєнного стану* : матеріали Всеукраїнської наук.-практ. конф. (м. Кропивницький, 1 лип. 2022 р.) / Донецький держ. ун-т внутр. справ. Кропивницький, 2022. С. 180–183.

65. Ковальчук А. Місце Ради національної безпеки і оборони України у механізмі забезпечення національної безпеки. *Наукові праці МАУП*. 2016. Вип. 48 (1). С. 78–82.

66. Кодекс цивільного захисту України : затв. Законом України від 02 жовт. 2012 р. № 5403-VI. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5403-17#Text>

67. Кознова О. АРМА розпочала співпрацю з найбільшими криптовалютними біржами світу для обміну інформацією щодо активів. *ЛІГА:ЗАКОН* : [сайт]. URL: https://biz.ligazakon.net/news/215408_arma-rozpochala-spvpratsyu-z-nayblshimi-kriptovalyutnimi-brzhami-svtu-dlya-obmnu-nformatsyu-shchodo-aktivv?_ga=2.22001147.1978144325.1678617770-917286200.1650278073

68. Комзюк А. Т. Заходи адміністративного примусу в правоохоронній діяльності міліції: поняття, види та організаційно-правові питання реалізації : монографія / за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. О. М. Бандурки. Харків : Нац. ун-т внутр. справ, 2002. 336 с.

69. Комзюк В. Т. Адміністративно-правові засоби здійснення митної справи : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Харків, 2003. 20 с.

70. Кононенко С. В. Адміністративно-правові засади адміністрування податків у сфері обігу підакцизних товарів : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Науково-дослідний інститут публічного права. Київ, 2021. 250 с.

71. Конституція України : Закон України від 28 черв. 1996 р. № 254к/96-ВР. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>

72. Концепція (основи державної політики) національної безпеки України : постанова Верховної Ради України від 16 січ. 1997 р. № 3/97-ВР ; втратила чинність на підставі Закону № 964-IV (964-15) від 19 черв. 2003 р. *ІПС ЛІГА:ЗАКОН* : [сайт]. URL: https://ips.ligazakon.net/document/f970003?an=19&ed=2000_12_21

73. Концепція забезпечення національної системи стійкості : указ Президента України від 27 верес. 2021 р. № 479/2021. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/4792021-40181>

74. Корнієнко М. Деякі особливості діяльності Національної поліції України в умовах воєнного стану. *Наукові проблеми запровадження правового*

режиму воєнного стану в Україні: сучасний вимір : матеріали наук.-практ. онлайн-заходу, (29 квіт. 2022 р.) / ОДУВС. Одеса, 2022. С. 127–128.

75. Коропатов О. Щодо взаємодії національної поліції з органами територіальної оборони України. *Наукові проблеми запровадження правового режиму воєнного стану в Україні: сучасний вимір* : матеріали наук.-практ. онлайн-заходу, (29 квіт. 2022 р.) / ОДУВС. Одеса, 2022. С. 128–129.

76. Косаревська О., Березовенко Л. Визначення особливостей адміністративно-правового режиму воєнного стану в Україні як елемента системи надзвичайних режимів. *Наукові проблеми запровадження правового режиму воєнного стану в Україні: сучасний вимір* : матеріали наук.-практ. онлайн-заходу, (29 квіт. 2022 р.) / ОДУВС. Одеса, 2022. С. 129–131.

77. Криміналістика : питання і відповіді : навч. посіб. / [А. Кофанов, О. Кобилянський, Я. Кузьмічов, Ж. Удовенко, С. Хільченко]. Київ : Центр навчальної літератури, 2017. 280 с.

78. Крусян А. Р. Взаємодія місцевих органів виконавчої влади і органів місцевого самоврядування в Україні : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.02. Одеса, 1999. 19 с.

79. Кутішенко О. Дослідження: як олігархи впливають на економіку України. *lb.ua* : [сайт]. URL: https://lb.ua/economics/2017/03/27/362142_doslidzhennya_yak_oligarhi_vplivayut.html

80. Куций О. А. Адміністративно-правові засоби забезпечення прав фізичних осіб у податкових правовідносинах : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Одеса, 2004. 20 с.

81. Кушнір Я., Мота А. Забезпечення правопорядку держприкордонслужбою України у прикордонній сфері в районах, що межують з Російською Федерацією та Республікою Білорусь в умовах воєнного стану. *Забезпечення публічної безпеки і порядку в умовах воєнного стану* : матеріали Всеукраїнської наук.-практ. конф. (м. Кропивницький, 1 лип. 2022 р.) / Донецький держ. ун-т внутр. справ. Кропивницький, 2022. С. 219–223.

82. Лабуткіна К., Мовчан Р. Культурні цінності як особливий предмет контрабанди (ст. 201 КК України). *Забезпечення публічної безпеки і порядку в умовах воєнного стану* : матеріали Всеукраїнської наук.-практ. конф. (м. Кропивницький, 1 лип. 2022 р.) / Донецький держ. ун-т внутр. справ. Кропивницький, 2022. С. 223–224.

83. Лазаренко С. Аналіз законодавчо-правового регулювання запобігання та протидії корупції в сфері освіти в Україні. *Інвестиції: практика та досвід*. 2015. № 2. С. 97–100.

84. Литвин М., Аллеров Ю., Кириченко І. Сутність, закономірності та принципи взаємодії військ (сил). *Честь і закон*. 2003. № 4. С. 9–15.

85. Малько А. Проблемы правовых средств. *Проблемы теории государства и права* : учеб. пособ. / под ред. М. Н. Марченко. Проспект, 1999. С. 320–323.

86. Мальцев А., Мельничук Ю., Карасьов Д. Проблемні питання організації взаємодії між правоохоронними органами та військовими формуваннями під час виконання завдань із забезпечення публічної безпеки і порядку в умовах воєнного стану. *Забезпечення публічної безпеки і порядку в умовах воєнного стану* : матеріали Всеукраїнської наук.-практ. конф. (м. Кропивницький, 1 лип. 2022 р.) / Донецький держ. ун-т внутр. справ. Кропивницький, 2022. С. 240–243.

87. Малюська Д. Кабінет міністрів на засіданні в середу затвердив план заходів з деолігархізації в Україні. *lb.ua* : [сайт]. URL: https://lb.ua/news/2021/11/24/499372_kabmin_zatverdiv_plan_zahodiv_z.html

88. Мар'їна О. Інформаційно-комунікаційна взаємодія бібліотек: феноменологічний підхід. *Вісник книжкової палати*. 2008. № 9. С. 23–25.

89. Маркіна І. А., Біловол Р. І., Власенко В. А. Менеджмент організації : навч. посіб. Київ : Центр учбової літератури, 2013. 248 с.

90. Мартинюк Р. Проблемні аспекти реалізації функції Президента України із забезпечення національної безпеки і оборони України. *Освіта і*

наука у сфері національної безпеки: проблеми та пріоритети розвитку : зб. матеріалів III Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Острог, 14 черв. 2019 р.). Київ, 2019. С. 149–152.

91. Марущак А., Петров О. Інформаційна взаємодія вітчизняної контррозвідки із громадськістю: теоретико-правові передумови і сучасність. *Роль і місце національної спецслужби в історії українського державотворення* : матеріали наук.-практ. конф. (17 берез. 2017 р.) / КНУ ім. Т. Г. Шевченко. Київ, 2017. С. 28–29.

92. Марченко О. М., Томаневич Л. М. Теорія організації : навч. посіб. Львів : Львів. держ. ун-т внутр. справ, 2015. 320 с.

93. Масленніков Є. Формування механізму управління фінансовою стійкістю торговельного підприємства. *Ринкова економіка: сучасна теорія і практика управління*. 2017. Т. 16, вип. 2 (36). С. 53–69.

94. Мацюк В., Белай С. Сутність взаємодії Служби безпеки України з Національною гвардією України у надзвичайних ситуаціях соціального характеру: нормативно-правовий аспект. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2014. № 3. С. 134–142.

95. Мельник Р. Засобам масової інформації довіряють дві третини опитаних, – дослідження Центру Разумкова. *ГО «Детектор медіа»* : [сайт]. URL: <https://detector.media/infospace/article/208981/2023-03-15-zasobam-masovoi-informatsii-doviryayut-dvi-tretyny-opytanykh-doslidzhennya-tsentru-razumkova/>

96. Мета, ціль, завдання. *Surl.li. A cupofthinks* : [сайт]. URL: <http://surl.li/ggvui>

97. Миколаєць А. Визначення сутності адміністративно-правового механізму взаємодії держави та громадськості у сучасній Україні. *Соціальне право*. 2021. № 1. С. 74–80.

98. Миргород-Карпова В. В. Адміністративно-правовий механізм забезпечення контролю за міжнародними фінансами в Україні : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Суми, 2018. 258 с.

99. Міжвідомчий штаб розглянув питання координації взаємодіючих сил, залучених до посилення кордону з Білоруссю. *Урядовий портал* : [сайт]. URL: [https://www.kmu.gov.ua/news/mizhvidomchij-shtab-rozglyanuv-pitannya-](https://www.kmu.gov.ua/news/mizhvidomchij-shtab-rozglyanuv-pitannya-koordinaciyi-vzayemodiyuchih-sil-zaluchениh-do-posilennya-kordonu-z-bilorussyu)

[koordinaciyi-vzayemodiyuchih-sil-zaluchениh-do-posilennya-kordonu-z-bilorussyu](https://www.kmu.gov.ua/news/mizhvidomchij-shtab-rozglyanuv-pitannya-koordinaciyi-vzayemodiyuchih-sil-zaluchениh-do-posilennya-kordonu-z-bilorussyu)

100. Мізюк Б. Інформаційна природа управління. *Економіка та держава*. 2012. № 2. С. 8–12.

101. Місяць операції «Полісся» – ДПСУ прозвітувала про заходи безпеки на кордоні з Білоруссю. *Радіо свобода* : [сайт]. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-prykordonnyky-operatsiya-bilorus/31624301.html>

102. Назар Ю. С. Взаємодія органів внутрішніх справ із місцевими органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування у профілактиці адміністративних правопорушень : монографія. Львів : Львів. держ. ун-т внутр. справ, 2012. 160 с.

103. Наймасовіший обшук СБУ в УПЦ (МП). Що відомо і до кого прийшли. *BBC Україна* : [сайт]. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/news-63968950>

104. Наливайко Л. Р. Державний лад України: теоретико-правова модель : монографія. Харків : Право, 2009. 598 с.

105. Науменко С. Щодо змісту адміністративно-правового механізму взаємодії експертних установ з правоохоронними органами. *Юридичний бюлетень*. 2018. № 6. С. 116–122.

106. Національний координаційний центр кібербезпеки посилює співпрацю із міжнародними виробниками кібер-технологій. *РНБО* : [сайт]. URL: <https://www.rnbo.gov.ua/ua/Diialnist/4658.html>

107. Наше головне й спільне завдання – вберегти людей» – у складі спільних патрулів беруть участь воїни Військової служби правопорядку ЗС України. *Міністерство оборони України* : [сайт]. URL: <https://www.mil.gov.ua/special/news.html?article=56531>

108. Негодченко В. О. Адміністративно-правові засоби забезпечення обігу інформації підрозділами інформаційно-аналітичного забезпечення органів внутрішніх справ. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Серія : Юриспруденція. 2015. № 18. С. 149–153.

109. Недюха М., Федорін М. Деякі правові аспекти управління системою забезпечення національної безпеки України. *Вісник Національної академії прокуратури України*. 2010. № 2. С. 24–29.

110. Оксін В. Ю. Місцевий розвиток в Україні: теорія та практика публічного адміністрування : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.07. Дніпро, 2021. 498 с.

111. Олійник О. В. Адміністративно-правові засоби забезпечення інформаційної безпеки. *Юридичний вісник. Повітряне і космічне право*. 2015. № 1 (34). С. 65–69.

112. Омельчук О., Садогурська С. Природа та війна: як військове вторгнення Росії впливає на довкілля України. *Дзеркало тижня* : [сайт]. URL: <https://zn.ua/ukr/ECOLOGY/priroda-stohne-vid-vijni.html>

113. Операційний план реалізації Стратегії розвитку кримськотатарської мови на 2022–2032 роки : розпорядженням Кабінету Міністрів України від 23 лют. 2022 р. № 224-р. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/224-2022-%D1%80#Text>

114. Остапенко О. Наукові уявлення про механізм адміністративно-правового регулювання. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. Серія : Юридична. 2010. Вип. 2. С. 142–149.

115. Остропілець В. Методи взаємодії органів досудового розслідування МВС України з іншими правоохоронними органами. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. Серія : Юридичні науки. 2016. Вип. 3, т. 2. С. 98–101.

116. Оцінка громадянами ситуації в країні та дій влади, довіра до соціальних інститутів (лютий–березень 2023р.). *Разумков центр* : [сайт]. URL:

<https://razumkov.org.ua/napriamky/sotsiologichni-doslidzhennia/otsinka-gromadianamy-sytuatsii-v-kraini-ta-dii-vlady-dovira-do-sotsialnykh-institutiv-liutyi-berezen-2023r>

117. Питання Радника – уповноваженого Президента України з питань взаємодії з громадськими об'єднаннями та добровольчими формуваннями, які беруть участь у забезпеченні національної безпеки : указ Президента України від 01 берез. 2022 р. № 86/2022. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/86/2022#Text>

118. Питання Центру протидії дезінформації : указ Президента України від 07 трав. 2021 р. № 187/2021. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/187/2021#Text>

119. Пономарьов С. П. Адміністративно-правове забезпечення діяльності сектору безпеки і оборони України : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2018. 513 с. URL: <https://dduvs.in.ua/wp-content/uploads/files/Structure/science/rada/auto/25/1.pdf>

120. Пономарьова Д. Основні види взаємодії Міністерства оборони України з іншими державними органами під час дії правового режиму воєнного стану. *Забезпечення публічної безпеки і порядку в умовах воєнного стану* : матеріали Всеукраїнської наук.-практ. конф. (м. Кропивницький, 1 лип. 2022 р.) / Донецький держ. ун-т внутр. справ. Кропивницький, 2022. С. 302.

121. Попов Г. Проблемы теории управления. [2-е изд., доп. и перераб.]. Киев : Экономика, 1974. 419 с.

122. Порядок взаємодії суб'єктів забезпечення кібербезпеки під час реагування на кіберінциденти/кібератаки : затв. на засіданні Національного координаційного центру кібербезпеки 22 верес. 2022 р. *РНБО* : [сайт]. URL: https://www.rnbo.gov.ua/files/2022/NKCK/%D0%9F%D0%BE%D1%80%D1%8F%D0%B4%D0%BE%D0%BA_%D0%B2%D0%B7%D0%B0%D1%94%D0%BC%D0%BE%D0%B4%D1%96%D1%97.pdf

123. Пояснювальна записка до проекту Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо окремих питань діяльності Ради національної безпеки і оборони України». *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/pubFile/779379>

124. Пояснювальна записка до проекту Закону України «Про внесення змін до законів України «Про Національну поліцію» та «Про Дисциплінарний статут Національної поліції України» з метою оптимізації діяльності поліції, у тому числі під час дії режиму воєнного стану. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/pubFile/1245224>

125. Пояснювальна записка до проекту Закону України про внесення змін до Закону України «Про національну безпеку України» та Закону України «Про космічну діяльність» № 7485 від 23 черв. 2022 р. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/pubFile/1379132>

126. Правовий висновок щодо дискреції Президента України при виданні указів, якими вводяться в дію рішення Ради національної безпеки і оборони України. *Шостий апеляційний адміністративний суд* : [сайт]. URL: <https://baas.gov.ua/ua/law-library/court-practice/vishchij-administrativnij-sud-ukrajini/proekt-zakonu-ukrainy-pro-vnesennia-zmin-do-kodeksu-administratyvnoho-sudochynstva-ukrainy-shchodo-svobody-myрnykh-zibran.html>

127. Прийнято за основу проект Закону «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України з питань національної безпеки і оборони щодо зміцнення демократичного цивільного контролю над Збройними Силами України, удосконалення об'єднаного керівництва силами оборони держави та планування у сферах національної безпеки і оборони» : Інформаційне управління Апарату Верховної Ради України, 16 лют. 2022 р. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://www.rada.gov.ua/news/Novyny/219512.html>

128. Прикордонники передислокувалися і діють спільно з ЗСУ – речник ДПСУ. *Радіо свобода* : [сайт]. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-prykordonnyky-dijut-spilno-z-zsu/31720818.html>

129. Про введення в дію плану оборони України та Зведеного плану територіальної оборони України : рішення Ради національної безпеки і оборони України від 24 лют. 2022 р. ; введеного в дію Указом Президента України від 24 лют. 2022 р. № 70/2022. *РНБО* : [сайт]. URL: <https://www.rnbo.gov.ua/ua/Ukazy/5283.html>

130. Про взаємодію Міністерства транспорту та зв'язку України і Міністерства оборони України у взаємовідносинах з Державною спеціальною службою транспорту : наказ Мінтрансзв'язку України та Міноборони України від 29 берез. 2005 р. № 103/196. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0383-05#Text>

131. Про взаємодію Служби безпеки України та Міністерства внутрішніх справ України в питанні розшуку осіб : наказ Служби безпеки України та Міністерства внутрішніх справ України від 03 трав. 2012 р. № 169/391. *Офіційний вісник України*. 2012. № 41. Ст. 1594.

132. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України з питань національної безпеки і оборони щодо зміцнення демократичного цивільного контролю над Збройними Силами України, удосконалення об'єднаного керівництва силами оборони держави та планування у сферах національної безпеки і оборони : проєкт Закону України № 04-22/3-2022/36211 від 08 лют. 2022 р. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/pubFile/1211761>

133. Про внесення змін до законів України «Про Національну поліцію» та «Про Дисциплінарний статут Національної поліції України» : проєкт Закону України № 7147 від 13 берез. 2022 р. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=73909

134. Про внесення змін до Закону України «Про національну безпеку України» та Закону України «Про космічну діяльність» : проєкт Закону України № 7485 від 23 черв. 2022 р. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/pubFile/1379131>

135. Про внесення змін до Закону України «Про Раду національної безпеки і оборони України» щодо її функцій та компетенції, кваліфікаційних характеристик посад Секретаря та заступників Секретаря Ради національної безпеки і оборони України : проєкт Закону України № 5544 від 21 трав. 2021 р. (презентація). *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/26741>

136. Про внесення змін до Закону України «Про Раду національної безпеки і оборони України» щодо її функцій та компетенції, кваліфікаційних характеристик посад Секретаря та заступників Секретаря Ради національної безпеки і оборони України» : проєкт Закону України № 360д9/1-2021/166193 від 21 трав. 2021 р. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/pubFile/730010>

137. Про Державну прикордонну службу України : Закон України від 03 квіт. 2003 р. № 661-IV. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/661-15#Text>

138. Про деякі питання щодо перетину державного кордону України в умовах воєнного стану : рішення Ради національної безпеки і оборони України від 23 січ. 2023 р. ; введеного в дію Указом Президента України від 23 січ. 2023 р. № 27/2023. *РНБО* : [сайт]. URL: <https://www.rnbo.gov.ua/ua/Ukazy/6049.html>

139. Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві : Закон України від 23 груд. 1993 р. № 3782-XII. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3782-12/ed20090611/find?text=%C7%E0%E1%E5%E7%EF%E5>F7%E5%ED%ED%FF+%E1%E5%E7%EF%E5%EA%E8+%EE>F1%B3%E1,+%FF%EA%B3+%E1%E5>F0>F3>F2>FC+%F3>F7>E0>F1>F2>FC+%F3+%EA>F0>E8>EC%B3>ED>E0>EB>FC>ED>EE>EC>F3+%F1>F3>E4>EE>F7>E8>ED>F1>F2>E2>B3#Text>

140. Про запобігання загрозам національній безпеці, пов'язаним із надмірним впливом осіб, які мають значну економічну та політичну вагу в суспільному житті (олігархів) : Закон України від 23 верес. 2021 р. № 1780-ІХ. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1780-20#Text>

141. Про затвердження Вимог до об'єктового плану взаємодії у разі вчинення диверсії : наказ Держатомрегулювання України від 22 листоп. 2010 р. № 163. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1264-10#Text>

142. Про затвердження Інструкції з діяльності підрозділів дорожньо-патрульної служби Державтоінспекції МВС України : наказ Міністерства внутрішніх справ України від 13 листоп. 2006 р. № 1111 : втрата чинності від 17 лип. 2009 р. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1243-06/ed20090717/find?text=%C7%E0%E1%E5%E7%EF%E5>F7%E5%ED%ED%F+ %E1%E5%E7%EF%E5%EA%E8+ %E4%EE%F0%EE%E6%ED%FC%EE%E3 %EE+ %F0%F3%F5%F3#Text>

143. Про затвердження Інструкції про порядок взаємодії між Державною службою України з надзвичайних ситуацій, Національною поліцією України та Національною гвардією України у сфері запобігання і реагування на надзвичайні ситуації, пожежі та небезпечні події : наказ Міністерства внутрішніх справ України від 22 серп. 2016 р. № 859. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1254-16#Text>

144. Про затвердження Інструкції про порядок взаємодії органів Державної прикордонної служби України та Національної поліції України під час виконання завдань у межах зони відчуження та зони безумовного (обов'язкового) відселення : наказ Міністерства внутрішніх справ України від 05 квіт. 2019 р. № 251. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0421-19#Text>

145. Про затвердження Інструкції про порядок взаємодії територіальних органів поліції та міжрегіональних територіальних органів Національної поліції України під час реагування на надзвичайні ситуації, у випадку уведення правового режиму воєнного чи надзвичайного стану : наказ Міністерства внутрішніх справ України від 31 жовт. 2016 р. № 1129. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0085-17#Text>

146. Про затвердження плану заходів на 2020-2022 роки щодо реалізації Стратегії інтегрованого управління кордонами на період до 2025 р. : розпорядження Кабінету Міністрів України від 27 груд. 2019 р. № 1409-р. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1409-2019-%D1%80#Text>

147. Про затвердження Положення про єдину інформаційну систему Міністерства внутрішніх справ та переліку її пріоритетних інформаційних ресурсів : постанова Кабінету Міністрів України від 14 листоп. 2018 р. № 1024. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1024-2018-%D0%BF#Text>

148. Про затвердження Положення про функціонування фондових бірж : рішення НКЦПФР від 22 листоп. 2012 р. № 1688. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z2082-12/ed20141212#n35>

149. Про затвердження Порядку взаємодії суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству і насильству за ознакою статі : постанова Кабінету Міністрів України від 22 серп. 2018 р. № 658. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/658-2018-%D0%BF#Text>

150. Про затвердження Порядку електронної інформаційної взаємодії Служби безпеки України, Міністерства внутрішніх справ України та центральних органів виконавчої влади, діяльність яких спрямовується та координується Кабінетом Міністрів України через Міністра внутрішніх справ України : наказ Служби безпеки України та Міністерства внутрішніх справ

України від 13 жовт. 2022 р. № 360/657. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1327-22#Text>

151. Про затвердження Порядку здійснення першочергових заходів щодо знешкодження (знищення) вибухонебезпечних предметів на території України та організації взаємодії під час їх виконання : наказ Міністерства внутрішніх справ України, Міноборони України від 21 груд. 2022 р. № 833/443. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0014-23#Text>

152. Про затвердження Порядку організації взаємодії Державної прикордонної служби України та Національної поліції України під час забезпечення дотримання режиму державного кордону та прикордонного режиму : наказ Міністерства внутрішніх справ України від 15 листоп. 2022 р. № 740. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1502-22#Text>

153. Про затвердження Порядку організації взаємодії Національної гвардії України та Національної поліції України під час забезпечення (охорони) публічної (громадської) безпеки і порядку : наказ Міністерства внутрішніх справ України від 10 серп. 2016 р. № 773. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1223-16#Text>

154. Про затвердження Правил надання експлуатантам дозволів на виліт з аеропортів України та приліт до аеропортів України : наказ Державіаслужби та Міноборони України від 28 листоп. 2005 р. № 897/703. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1572-05#Text>

155. Про затвердження Правил розслідування авіаційних подій та інцидентів в авіації Збройних Сил України (Класифікатор подій, які належать до інцидентів) : наказ Міноборони України від 19 трав. 2010 р. № 256. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0386-10/ed20100629/find?text=%C7%E0%E1%E5%E7%EF%E5>F7%E5%ED%ED%F+F+%E1%E5%E7%EF%E5%EA%E8+%EF%EE%EB%FC%EE%F2%B3%E2#Text>

156. Про затвердження Правил сертифікації аеропортів : наказ Міністерства України від 05 лип. 2004 р. № 569 ; втрата чинності від 28 лют. 2006р. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0924-04/ed20060228/find?text=%C7%E0%E1%E5%E7%EF%E5%F7%E5%ED%ED%F+ %E0%E2%B3%E0%F6%B3%E9%ED%EE%BF+%E1%E5%E7%EF%E5%EA%E8>

157. Про затвердження примірної угоди про підключення до системи електронної взаємодії державних електронних інформаційних ресурсів : наказ Державного агентства з питань електронного урядування України від 19 жовт. 2018 р. № 68. *Державне агентство з питань електронного урядування України* :[сайт]. URL: https://thedigital.gov.ua/storage/uploads/files/normative_document/archive/5c62d956e45f7423137159.pdf

158. Про затвердження Регламенту обміну інформацією між суб'єктами національної системи захисту критичної інфраструктури : постанова Кабінету Міністрів України від 14 жовт. 2022 р. № 1174. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1174-2022-%D0%BF#n8>

159. Про затвердження форматів електронних повідомлень та обміну даними системи електронної взаємодії державних електронних інформаційних ресурсів : наказ Державного агентства з питань електронного урядування України від 13 серп. 2018 р. № 51. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1087-18#Text>

160. Про заходи з розвитку та використання вітчизняних систем супутникової навігації в інтересах безпеки і оборони держави : рішення Ради національної безпеки і оборони України від 23 груд. 2022 р. ; введеного в дію Указом Президента України від 23 груд. 2022 р. № 884/2022. *РНБО* : [сайт]. URL: <https://www.rnbo.gov.ua/ua/Ukazy/5990.html>

161. Про контррозвідувальну діяльність : Закон України від 26 груд. 2002 р. № 374-IV. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/374-15#Text>

162. Про космічну діяльність : Закон України від 15 листоп. 1996 р. № 502/96-ВР. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/502/96-%D0%B2%D1%80#Text>

163. Про критичну інфраструктуру : Закон України від 16 листоп. 2021 р. № 1882-IX. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1882-20#Text>

164. Про Національний координаційний центр кібербезпеки : указ Президента України від 07 черв. 2016 р. № 242/2016. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/242/2016#Text>

165. Про національну безпеку України : Закон України від 21 черв. 2018 р. № 2469-VIII. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text>

166. Про Національну поліцію : Закон України від 02 лип. 2015 р. № 580-VIII. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text>

167. Про оборону України : Закон України від 06 груд. 1991 р. № 1932-XII. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1932-12#Text>

168. Про організацію робіт з виявлення, знешкодження та знищення вибухонебезпечних предметів на території України та взаємодію під час їх виконання : наказ Міністерства України з питань надзвичайних ситуацій та у справах захисту населення від наслідків Чорнобільської катастрофи, Міністерство оборони України, Міністерство транспорту та зв'язку України, Адміністрація державної прикордонної служби України від 27 трав. 2008 р. № 405/223/625/455. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0591-08#Text>

169. Про основи національної безпеки України : Закон України від 19 черв. 2003 р. № 964-IV. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/964-15#Text>

170. Про питання військової стандартизації : наказ Міноборони України від 24 лют. 2020 р. № 56. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0240-20#Text>

171. Про План реалізації Стратегії кібербезпеки України : рішення Ради національної безпеки і оборони України від 30 груд. 2021 р. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0087525-21#Text>

172. Про Положення про Антитерористичний центр та його координаційні групи при регіональних органах Служби безпеки України : указ Президента України від 14 квіт. 1999 р. № 379/99. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/379/99#Text>

173. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12 трав. 2015 р. № 389-VIII. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>

174. Про Раду національної безпеки і оборони України : Закон України від 05 берез. 1998 р. № 183/98-ВР. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/183/98-%D0%B2%D1%80#Text>

175. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 1 грудня 2022 р. «Про окремі аспекти діяльності релігійних організацій в Україні і застосування персональних спеціальних економічних та інших обмежувальних заходів (санкцій)» : указ Президента України від 01 груд. 2022 р. № 820/2022. *Офіс Президента України* : [сайт]. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/8202022-45097>

176. Про санкції : Закон України від 14 серп. 2014 р. № 1644-VII. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1644-18#Text>

177. Про Стратегію сталого розвитку «Україна–2020» : указ Президента України від 12 січ. 2015 р. № 5/2015. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/5/2015>.

178. Про схвалення Концепції розвитку кримськотатарської мови : розпорядження Кабінету Міністрів України від 07 квіт. 2021 р. № 296-р. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/296-2021-%D1%80#Text>

179. Про схвалення Концепції створення державної системи захисту критичної інфраструктури : розпорядження Кабінету Міністрів України від 06 груд. 2017 р. № 1009-р. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1009-2017-%D1%80#Text>

180. Процких О. Інформаційна взаємодія Національної поліції України з органами публічної влади та громадськістю. *Право і безпека*. 2015. № 4 (59). С. 50–55.

181. Психологія переговорної діяльності / Національна академія внутрішніх справ ; Навчально-науковий інститут № 4. Київ, 2016. 37 с.

182. Резнікова О. Стратегічний аналіз безпекового середовища України. *Національний інститут стратегічних досліджень* : [сайт]. URL: <https://niss.gov.ua/news/statti/strategichnyy-analiz-bezpekovooho-seredovyshchayukrayiny>

183. Реординація. *Slovnyk.ua* : [сайт]. URL: <https://slovnyk.ua/index.php?swrd=%D0%A0%D0%95%D0%9E%D0%A0%D0%94%D0%98%D0%9D%D0%90%D0%A6%D0%86%D0%AF>

184. Русецький А. А. Адміністративно-правове забезпечення взаємодії та координації діяльності правоохоронних органів на регіональному рівні в Україні : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00. Харків, 2019. 44 с.

185. Русецький А. А. Поняття адміністративно-правового механізму взаємодії та координації діяльності правоохоронних органів на регіональному

рівні. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2018. Вип. 5, т. 2. С. 149–155.

186. Саганюк Ф., Романов І., Троцько В., Вещицький І. Сектор безпеки України: аспекти трансформації. *Політичний менеджмент*. 2008. № 3. С. 141–156.

187. Салманова О. Ю. Адміністративно-правові засоби забезпечення міліцією безпеки дорожнього руху : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Харків, 2002. 20 с.

188. СБУ спільно з Нацполіцією звільнили у Луцьку 13 заручників та затримали терориста. *Служба безпеки України* : [сайт]. URL: <https://ssu.gov.ua/novyny/sbu-spilno-z-natspolitsiieiu-zvilnyly-u-lutsku-13-zaruchnykiv-ta-zatrymaly-terorysta>

189. Свиридов О., Крушеницький А. Забезпечення публічного порядку і безпеки в умовах воєнного стану органами Національної поліції. *Діяльність державних органів в умовах воєнного стану* : зб. матеріалів Міжнар. наук.-практ. онлайн-семінару, (м. Кривий Ріг, 29 квіт. 2022 р.). Кривий Ріг, 2022. С. 108–110.

190. Світова гібридна війна: український фронт : монографія / за заг. ред. В. П. Горбуліна. Харків : Фоліо, 2017. 496 с.

191. Селезньова О., Юсип Ж. Поняття «інформаційні правовідносини»: доктринально-правовий ракурс. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія : Право. 2017. Вип. 46, т. 2. С. 21–24.

192. Система «Трембіта». *Департамент цифрової трансформації, інформаційних технологій та електронного урядування Дніпропетровської обласної державної адміністрації* : [сайт]. URL: <https://egov.dp.gov.ua/services/sistema-trembita>

193. Система електронної взаємодії державних електронних інформаційних ресурсів. *Дія* : [сайт]. URL: <https://se.diaa.gov.ua/trembita>

194. Ситник Г. П., Олуйко В. М., Вавринчук М. П. Національна безпека України: теорія і практика. Хмельницький – Київ : Кондор, 2007. 669 с.

195. Слідчі СБУ «розкололи» російського військового, який розстріляв цивільного у Бучі. *Служба безпеки України* : [сайт]. URL: <https://ssu.gov.ua/novyny/slidchi-sbu-rozkololy-rosiiskoho-viiskovoho-yakui-rozstriliav-tsyvilnoho-u-buchi-video>

196. Словник української мови : в 11 т. / [редкол.: І. К. Білодід (голова) та ін.] ; АН Української РСР ; Ін-т мовознав. ім. О. О. Потебні. Київ : Наукова думка, 1972. Т. 3. 3 / [ред. тому: Г. М. Гнатюк, Т. К. Черторизька]. 744 с.

197. Смачило В., Халіна В. Диференціація методів управління кадровим потенціалом підприємства. *Соціальна економіка*. 2018. Вип. 56. С. 222–232.

198. Спільно з Міноборони та МВС українські комунікатори запускають нову платформу – Ukraine Media Center (Київ+Львів). *Урядовий портал* : [сайт]. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/spilno-z-minoboroni-ta-mvs-ukrayinski-komunikatori-zapuskayut-novu-platformu-ukraine-media-center-kiyivlviv>

199. Стратегія екологічної безпеки та адаптації до зміни клімату на період до 2030 року : затв. розпорядженням Кабінету Міністрів України від 20 жовт. 2021 р. № 1363-р. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1363-2021-%D1%80#Text>

200. Стратегія забезпечення державної безпеки України : затв. указом Президента України від 16 лют. 2022 р. № 56/2022. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/56/2022#Text>

201. Стратегія інтегрованого управління кордонами на період до 2025 року : затв. розпорядженням Кабінету Міністрів України від 24 лип. 2019 р. № 687-р. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/687-2019-%D1%80#Text>

202. Стратегія кібербезпеки України (2021–2025 роки) : проєкт. *РНБО* : [сайт]. URL: https://www.rnbo.gov.ua/files/2021/STRATEGIYA%20KYBERBEZPEKI/proekt%20strategii_kyberbezpeki_Ukr.pdf

203. Стратегія національної безпеки України : затв. указом Президента України від 14 верес. 2020 р. № 392/2020. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/392/2020#Text>

204. Стрехова С. Взаємозв'язок і взаємообумовленість елементів системи управління персоналом. *Актуальні проблеми економіки*. 2012. № 6 (132). С. 225–233.

205. Стукаленко О. В. Адміністративно-правове забезпечення будівельної галузі: теоретико-правові та праксеологічні засади : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.07. Дніпро, 2016. 513 с.

206. Гарнополова М. Взаємодія складових сектору безпеки і оборони України, як елемент сучасної концепції захисту цивільного населення в умовах збройного конфлікту. *Взаємодія громадянського суспільства з сектором безпеки і оборони: сучасні виклики* : тези доп. учасників наук.-практ. конф. (Харків, 21 груд. 2021 р.) / НДІ ППСН. Харків, 2021. С. 87–90.

207. Теорія держави і права : підручник / за заг. ред. О. М. Бандурки. Харків : Харків. нац. ун-т внутр. справ, 2018. 416 с.

208. Теорія управління в органах внутрішніх справ : навч. посіб. / за ред. В. А. Ліпкана. Київ : КНТ, 2007. 884 с.

209. Ткаченко О. В. Адміністративно-правові засади протидії корупції в органах внутрішніх справ : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2008. 22 с.

210. Тренінг для керівників комунікаційних відділів та прес-служб силових відомств за підтримки НАТО. *КНУ імені Т. Шевченка* : [сайт]. URL: <http://www.univ.kiev.ua/news/11645>

211. Тренінг організації ведення переговорів : конспект лекцій / [уклад.: С. С. Яремчук]. Чернівці : ЧНУ ; Рута, 2010. 108 с.

212. У Кривому Розі СБУ викрила міжрегіональне організоване угруповання торгівців зброєю. *Служба безпеки України* : [сайт]. URL:

<https://ssu.gov.ua/novyny/u-kryvomu-rozi-sbu-vykryla-mizhrehionalne-orhanizovane-uhrupovannia-torhivtsiv-zbroieiu>

213. Україна в міжнародно-правових відносинах. Юридична енциклопедія / за заг. ред. Ю. Шемшученко, В. Акуленко. Київ : Юрінком Інтер, 2001. 432 с.

214. Український радянський енциклопедичний словник : в 3 т. / [уклад. М. Бажан, І. Білодід, О. Гурій та ін.] ; гол. ред. М. П. Бажан. Київ : УРЕ АН УРСР, 1966. Т. 1. 436 с.

215. Українські військові на узбережжі Азовського моря відпрацювали відбиття нападу противника. ЗСУ спільно з НГУ провели тактичні навчання. *Азов* : [сайт]. URL: <https://azov.org.ua/viyskovy-navchannya/>

216. Управління та реформування сектора безпеки (УРСБ). Рекомендації для співробітників ОБСЄ. Відень : ОБСЄ, 2016. 132 с. URL: <https://www.osce.org/files/f/documents/a/e/253156.pdf>

217. Філософія права : підручник / за ред. О. Г. Данильяна. Харків : Право, 2009. 208 с.

218. Хабєєв В., Костова Н. Органи державної влади в умовах воєнного стану. *Наукові проблеми запровадження правового режиму воєнного стану в Україні: сучасний вимір* : матеріали наук.-практ. онлайн-заходу, (29 квіт. 2022 р.) / ОДУВС. Одеса, 2022. С. 262–263.

219. Харун О. Класифікація методів управління трудовим потенціалом промислових підприємств. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія : Міжнародні економічні відносини та світове господарство. 2016. Вип. 10, ч. 2. С. 121–125.

220. Чекаємо висновків Венеційської комісії: заступник Міністра юстиції щодо закону про деолігархізацію. *Українське радіо* : [сайт]. URL: <http://www.nrcu.gov.ua/news.html?newsID=98967>

221. Чувилев А. А. Взаимодействие следователей органов внутренних дел с милицией. М. : ВШМ МВД СССР, 1981. 80 с.

222. Чуйко З. Д. Конституційні основи національної безпеки України : автореф. дис... канд. наук : 12.00.02. Харків, 2008. 20 с.

223. Шаповал Р., Цибульник Н. Зміст адміністративно-правового регулювання діяльності суб'єктів публічного адміністрування у секторі безпеки України. *Право та державне управління*. 2021. № 4. С. 34–46.

224. Шевченко М. Функції та завдання системи забезпечення національної безпеки України в сучасних умовах. *Науково-інформаційний вісник Академії національної безпеки*. 2014. № 3–4. С. 14–24.

225. Шевченко М., Зозуля О. Системи забезпечення національної безпеки адаптивного та креативного типів: порівняльний аналіз. *Інвестиції: практика та досвід*. 2015. № 16. С. 125–129.

226. Шинкарук В. Філософський енциклопедичний словник. Київ : Абрис, 2002. 742 с.

227. Шляхтун П. Політологія (теорія та історія політичної науки) : підручник. Київ : Либідь, 2005. 576 с.

228. Шляхтун П. РНБО в контексті європейського конституціоналізму. *Газета 2000*. 2009. № 46.

229. Юсупов В. Форми та види взаємодії слідчого з експертом у кримінальному провадженні. *Кримінальне судочинство: сучасний стан та перспективи розвитку* : матеріали Всеукраїнської наук.- практич. конф. (Київ, 28 трав. 2021 р.) / Нац. акад. внутр. справ. Київ, 2021. С. 280–282.

230. Яблоновський Д., Захаров А. Звільнити захоплену державу Україна: аналітичний документ. *Центр економічної стратегії* : [сайт]. URL: <https://ces.org.ua/wp-content/uploads/2017/03/Zvilnyty-zakhoplenu-derzhavu-Ukraine.pdf>

231. Roger Fisher, Bill Urey and Bruce Patten. Negotiations without defeat. *Harvard Method. Sudo Null company*, 2019. URL: <https://sudonull.com/post/12283-Summary-of-the-book-Negotiations-without-defeat-Harvard-Method>

232. Varkhov Andrii. The legal nature of the administrative and legal instruments forming the structure of administrative and legal mechanism of security actors' interaction. *Entrepreneurship, Economy and Law*. 2023. №1. P. 98–103.

233. Varkhov Andrii. The structure of the administrative and legal mechanism of security actors' interaction to ensure national security. *Entrepreneurship, Economy and Law*. 2023. №2. P. 77–82.

234. Varkhov Andrii. Main directions of implementation of the administrative and legal mechanism of security actors' interaction to ensure national security. *Entrepreneurship, Economy and Law*. 2023. №3. P. 98–103.

235. Shapoval R. and Nastyuk V. International Expertise in Administrative Legal Support of National Security in Ukraine. *Indian Journal of Science and Technology*. 2016. Vol. 9, is. 36. P. 1–9.

ДОДАТКИ

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ,

в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Вархов А. Адміністративно-правовий механізм взаємодії суб'єктів сектору безпеки й оборони щодо забезпечення національної безпеки: поняттєва та цільова визначеність. *KELM*. 2022. № 3 (47). С. 347–351 (Республіка Польща).
2. Вархов А. Г. Організація та здійснення взаємодії суб'єктів сектору безпеки й оборони щодо забезпечення національної безпеки України: аспекти доцільності. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2022. Вип. 6. С. 78–81.
3. Varkhov, Andrii. The legal nature of the administrative and legal instruments forming the structure of administrative and legal mechanism of security actors' interaction. *Entrepreneurship, Economy and Law*. 2023. №1. P. 98–103.
4. Вархов А. Г. Завдання та функції адміністративно-правового механізму взаємодії суб'єктів сектору безпеки й оборони щодо забезпечення

національної безпеки. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2023. Вип. 2. С. 90–95.

5. Varkhov, Andrii. The structure of the administrative and legal mechanism of security actors' interaction to ensure national security. *Entrepreneurship, Economy and Law*. 2023. №2. P. 77–82.

6. Varkhov, Andrii. Main directions of implementation of the administrative and legal mechanism of security actors' interaction to ensure national security. *Entrepreneurship, Economy and Law*. 2023. №3. P. 98–103.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

7. Вархов А. Г. Правовий концепт «забезпечення» у контексті безпекового спрямування. *Виклики сучасності та наукові підходи до їх вирішення*: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 12–13 серпня 2020 р.). Київ: Науково-дослідний інститут публічного права, 2020. С. 32–34.

8. Вархов А. Г. Види та форми взаємодії суб'єктів сектору безпеки й оборони щодо забезпечення національної безпеки: співвідношення категорій. *Науково-практичні засади розвитку наукової думки на сучасному етапі державотворення*: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 22–23 вересня 2021 р.). Київ: Науково-дослідний інститут публічного права, 2021. С. 22–24.

9. Вархов А. Г. Національні інтереси України: нормативні показники рівня захисту. *Проблемні питання юридичної науки в контексті реформування правової системи України*: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 19–20 жовтня 2022 р.). Київ: Науково-дослідний інститут публічного права, 2022. С. 57–60.

ЗАТВЕРДЖУЮ

Перший проректор Національної
академії внутрішніх справ,
доктор юридичних наук, професор
Станіслав ГУСАРЄВ

13. 02 2023 р.

АКТ

впровадження результатів дисертації здобувача Науково-дослідного інституту публічного права Вархова Андрія Григоровича на тему: «Адміністративно-правовий механізм взаємодії суб'єктів сектору безпеки й оборони щодо забезпечення національної безпеки: питання теорії та практики» в освітній процес Національної академії внутрішніх справ

Комісія в складі: завідувача кафедри публічного управління та адміністрування, доктора юридичних наук, професора Пастуха Ігоря Дмитровича (голова комісії), т.в.о. завідувача кафедри поліцейського права, доктора юридичних наук, професора Золотарьової Наталії Іванівни, старшого наукового співробітника Секретаріату Вченої ради, кандидата юридичних наук, старшого дослідника Зубкової Любові Анатоліївни, склала цей акт про те, що результати дисертації здобувача Науково-дослідного інституту публічного права Вархова Андрія Григоровича на тему: «Адміністративно-правовий механізм взаємодії суб'єктів сектору безпеки й оборони щодо забезпечення національної безпеки: питання теорії та практики»:

1. Матеріали дисертації здобувача застосовуються в освітньому процесі під час підготовки та проведення лекцій, семінарських і практичних занять зі здобувачами вищої освіти з навчальних дисциплін: «Адміністративне право», «Сучасні аспекти адміністративного права», «Адміністративна діяльність».

2. Результати дисертаційного дослідження Вархова Андрія Григоровича на тему: «Адміністративно-правовий механізм взаємодії суб'єктів сектору безпеки й оборони щодо забезпечення національної безпеки: питання теорії та практики» відображені в наукових статтях і науково-практичних конференціях для здобувачів вищої освіти, де в якості джерел для підготовки навчальних матеріалів рекомендовано такі публікації:

Вархов А.Г. Організація та здійснення взаємодії суб'єктів сектору безпеки й оборони щодо забезпечення національної безпеки України: аспекти доцільності. Науковий вісник публічного та приватного права. 2022. Випуск 6. С. 132-137.

Varkhov, Andrii. The legal nature of the administrative and legal instruments forming the structure of administrative and legal mechanism of security actors' interaction. Entrepreneurship, Economy and Law. 2023. №1. P. 98-103.

Вархов А.Г. Завдання та функції адміністративно-правового механізму взаємодії суб'єктів сектору безпеки й оборони щодо забезпечення Національної безпеки. Науковий вісник публічного та приватного права. 2023. Випуск 1. С. 95-100.

Varkhov, Andrii. The structure of the administrative and legal mechanism of security actors' interaction to ensure national security. Entrepreneurship, Economy and Law. 2023. №2. P. 77-82.

Varkhov, Andrii. Main directions of implementation of the administrative and legal mechanism of security actors' interaction to ensure national security. Entrepreneurship, Economy and Law. 2023. №3. P. 98-103.

Вархов А. Адміністративно-правовий механізм взаємодії суб'єктів сектору безпеки й оборони щодо забезпечення національної безпеки: поняття та цільова визначеність. KELM. 2022. № 3. С. 229-233 (Республіка Польща)

Вархов А.Г. Правовий концепт «забезпечення» у контексті безпекового спрямування. Виклики сучасності та наукові підходи до їх вирішення: матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Київ, 12–13 серпня 2020 р. – Київ: Науково-дослідний інститут публічного права, 2020. С. 32–34.

Вархов А.Г. Види та форми взаємодії суб'єктів сектору безпеки й оборони щодо забезпечення національної безпеки: співвідношення категорій. Науково-практичні засади розвитку наукової думки на сучасному етапі державотворення: матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Київ, 22–23 вересня 2021 р. – Київ: Науково-дослідний інститут публічного права, 2021. С. 22–24.

Вархов А.Г. Національні інтереси України: нормативні показники рівня захисту. Проблемні питання юридичної науки в контексті реформування правової системи України: матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Київ, 19–20 жовтня 2022 р. – Київ: Науково-дослідний інститут публічного права, 2022. С. 57–60.

Зазначені праці підтверджують належний навчально-методичний рівень, актуальність обраної тематики, фахову підготовку дисертації здобувача Науково-дослідного інституту публічного права Вархова Андрія Григоровича на тему: «Адміністративно-правовий механізм взаємодії суб'єктів сектору безпеки й оборони щодо забезпечення національної безпеки: питання теорії та практики», а також практичну значущість роботи й можливість використання результатів дослідження під час викладання зазначених вище навчальних дисциплін.

Голова комісії

Ігор ПАСТУХ

Члени комісії:

Наталія ЗОЛОТАРЬОВА

Любов ЗУБКОВА

ЗАТВЕРДЖУЮ

В.о. президента Науково-дослідного інституту публічного права доктор юридичних наук, професор **Сергій КОРОЄД**

« 22 » 2023 р.

АКТ

упровадження результатів дисертаційного дослідження на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук Вархова Андрія Григоровича на тему: «Адміністративно-правовий механізм взаємодії суб'єктів сектору безпеки й оборони щодо забезпечення національної безпеки: питання теорії та практики» у науково-дослідну діяльність Науково-дослідного інституту публічного права

Комісія в складі: в.о. президента Науково-дослідного інституту публічного права, доктора юридичних наук, професора Короеда Сергія Олексійовича (голова комісії), завідувача аспірантури, доктора юридичних наук, професора Сороки Лариси Володимирівни, завідувача відділу науково-правових експертиз та законопроектних робіт, доктора юридичних наук, професора Куркової Ксенії Миколаївни, склала цей акт про те, що матеріали дисертації здобувача Науково-дослідного інституту публічного права Вархова Андрія Григоровича на тему: «Адміністративно-правовий механізм взаємодії суб'єктів сектору безпеки й оборони щодо забезпечення національної безпеки: питання теорії та практики» (на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право) мають необхідний теоретичний, методологічний рівень і практичну значимість та використовуються у науково-дослідній роботі наукових відділів Науково-дослідного інституту публічного права під час проведення загальнотеоретичних і галузевих досліджень, спрямованих на вирішення теоретико-методологічних проблем науки адміністративного права і процесу, та використовуються Інститутом в межах реалізації теми науково-дослідницької роботи «Правове забезпечення прав, свобод та законних інтересів суб'єктів публічно-правових відносин» (номер державної реєстрації 0120U105390).

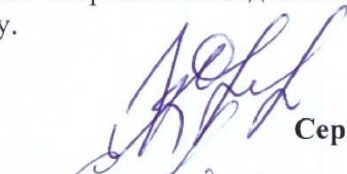
Використання результатів дисертації сприятиме активізації та підвищенню ефективності наукової діяльності наукових працівників наукових відділів Науково-дослідного інституту публічного права.

ВИСНОВОК

Результати дисертаційного дослідження Вархова Андрія Григоровича на тему: «Адміністративно-правовий механізм взаємодії суб'єктів сектору безпеки й оборони щодо забезпечення національної безпеки: питання теорії та практики»

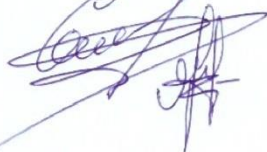
на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук вважати впровадженими в науково-дослідну діяльність Науково-дослідного інституту публічного права під час проведення загальнотеоретичних і галузевих досліджень, спрямованих на вирішення теоретико-методологічних проблем науки адміністративного права і процесу.

Голова комісії:

Сергій КОРОЄД

Члени комісії:

Лариса СОРОКА

Ксенія КУРКОВА